

MÓRICZ ZSIGMOND
A GALAMB PAPNÉ

1910

1

Pünkösdkor meggyeszerzte kigyúltak a kettős tüzes nyelvek.

A gáti fiatal pap, az öreg Pap Éliás fia és papságában örököse, Pap Énók házasodik, s eljegyezte malomszegi és zádori Zádor Icát, egy aranykulcsos méltóságos kisasszonyt.

Ahová csak leszállott az eljegyzési kártya, mindenütt fölcsapott ama tüzes nyelvek lángja, s alaposan körülnyalogatta a kihívóan drága papírlapot, a sértően finom metszésű betűket.

Húsvétkor „papnéválasztó-bál” volt Gáton; harmincöt lányvendége volt a fiatal papnak, s ő egy betolakodott idegent választott!

Egyszerre visszaemlékezett mindenki, hogy az a csöpp méltóságos kisasszony milyen kihívóan viselkedett azon a bálon. Mint egy pipeskedő galamb.

De mit keresett ott? A Zádorok ugyan már régen voltak ünnepelt urak e vidéken. A zádori kastélyban zsidó lakik, s egér furkálja a tapétás szobákat. A homlokzaton kőből kifaragott sisakos-kardos vitéz, aki úgy áll a nemesi címerben, mint az ország védője, ma a zsidó kukoricáját őrzi. Hombárnak használják a parkettás szobákat.

Nagyon lemehetett már odafent Pesten is a Zádoroknak, ha egy Zádor-kisasszonynak „parti” már a gáti pap is! Jó az Isten, hogy ezt meg lehetett érni!

És aztán, galambnak is van epéje, lelkem! Sokszor meg fogja bánni még a gáti pap, hogy harmincöt neki született szép lány közül a harminchatodikat választotta, akihez semmi köze.

Ezzel tüzték napirendre a nagy kérdést a mamák. De a lányok gúnyosan elvonták a szájukat, és letörölték a reménység táblájáról a gáti pap nevét.

A lányoknak volt igazuk. A ritka stallum be van töltve, a gáti pap ősz elején meg is tartotta a lakodalmat.

2

Ősz van. A fák sűrűn hullatják a levelet, s ami még ott leng-lóg az ágakon, az mind poros, fakó, csüggedt.

A nap gyenge tűzzel süt, unatkozva; amolyan vértelen vénasszonyok nyara ez, borúra hajló, zsörtölődésre hajlandó, mindennel elégedetlen, mert hiszen nem is lehet kedve semmiben. Semmi sem olyan már, mint volt hajdan, mikor fiatalok voltunk, nyáron, tavasszal...

A fiatal pap semmit sem érez ebből. Ott áll a felesége háta megett az ablakban, s míg kinéz, úgy süt az arcáról a boldogság, az egészség, a megelégedettség, ahogy csak a boldog fiatal férjek arcáról tud az sütni. Látszik, hogy félesztendő házasságára házasságnak indul, s egész életében nem fog a feje fájni.

Ellenben a fiatal asszonyka igen fáradt, kedvetlen, s amint felemelkedik, a szív mélyéről feltörő buborékban adja ki hangulatát.

- Eh!

A következő pillanatban az ura átöleli. Hosszú karjaival át- meg átfonja, mint az óriáskígyó a gidát, s éppen olyan mohón szívja ki a csókjaival szinte a véré.

Az asszonyka lustán eltűri a csókokat, elereszti magát, s egy mozdulatot se tesz.

A férfi ezt odaadásnak veszi, s hirtelen felforrott indulattal csaknem belefojtja a csókjába a csöpp asszonykát.

Aztán megáll egy percre, hogy megnézzé, hogy szemmel is élvezze áldozatát, s hogy annál forróbban essen újra neki.

De az asszonyka e perc alatt kedvetlen, színtelen, vékony, ványadt hangon, csak úgy odavetve a szót, megszólal:

- Még erre jó vagyok. Hogy egy férfi rajtam hűtse a szenvedélyét.

Mint az ostorcsapás, úgy vágja meg a szó a férfit.

- Édes! Cicám! Icám! - mondja.

A következő percben azt hiszi, megértette a tréfát, és egyet kacag, egészséges, göcögő kacajjal.

- Hát persze hogy jó vagy, szívem! De nem hűti ám a szenvedélyt, hanem tüzeli. Holtig tüzeli.

- Hazugság!

- Esküszöm! Majd meglátod, hogy hatvan év múlva is csak ezt mondom!

- Eh. Már megunhatta volna.

A férfiből újra kitör a kacagás, mintha csiklandoznák.

- Egy hetes házasságban?

A csöpp asszonykának kimered a szeme, kicsucсорodik a szája.

- Már egy hete? - mondja.

Az ura felkapja az ölébe, mint egy gyermeket, s körültáncol vele a szobában.

- Bizony! Egy hete! Ma egy hete! Egész egy hete! Ma ünnepelhetjük az első jubileumot.

Letette az asszonyt a nagy, öblös bőrdíványra, s maga is leült mellé. Az asszony mélázva nézett maga elé.

- Azelőtt minden dátumot tudtam... Ugye már vén asszony vagyok?... Van már sok ránc az arcomon?...

A férj féktelenül felnevet.

- Hát a fogam nem hull még? - s megpróbálja lógatni a pirinyó ujjáival. - Hát a szemem nem nedves? - és megtörli két kis kezefejével. - Hát ha éneklek, visít már úgy a hangom, mint a Zsuzsa nénié? - s hozzá is fog rögtön énekelni, az öreg koldusasszonyt utánozva, miközben komikusan lógatja jobbra-balra a felsőtestét.

Uuu-rambo csássadel,
Szool gáá datbéékéével...

Az ura alig győzi a kacagást. Vígan nevet, úgy sejti, hogy az a csöpp rosszkedv, amelyet megérezett ma a kis feleségén, már egészen elmúlt, s újra kisütött az a gyönyörű tűzű, bájos nap, amely csodás varázssal s utolérhetetlen édességgel ragyog ki felesége bűbajos kis lelkéből.

Pedig az asszony újra elszomorodik, s rimázkodó hangon sopántja:

- Istenkém, istenkém!... Egy hetes asszony. Egy egész hetes!... Mondja, nem unt még meg?

- Nem drágám, nem, drágaságom. De nem ám!

- Szép magától, Énók. Milyen nemes lelkű maga, Énók! Nagyon nemes lelkű!

- Nem, kedves kisangyalom, nem nemes lelkű, hanem szerelmes!

- Nem, Énók, maga nem szerelmes, maga nemes lelkű! Csak nem tagadja? Rögtön kicsapnák a papságból, ha nem volna az! Ide szent emberek kellenek! És maga az; be is bizonyította: bámulatos erény, hogy egy hét alatt sem unta meg a feleségét, Énók!

A férj nem tudta, mennyi a kötődés, mennyi a kellemetlenkedés.

- Ugyan, babukám - mondta -, hogy lehetne téged megunni?

- Hogy? Nagyon könnyen. Amihez könnyen jut az ember, azt könnyen meg is unja. És maga elég könnyen, sőt nagyon is könnyen jutott hozzám. Egy ilyen méltóságos kisasszonyért tovább is lehetett volna szenvedni. De én idejöttem helyébe, nem fárasztottam semmi emberfeletti feladattal, csak úgy önként pattantam az ölébe. Lepottyantam a fáról, olyan magas fáról, ahová maga fel sem látott. Csak a szájába pottyantam: Tetszik? Tessék bekapni! Biztos vagyok benne, hogy célszerű lett volna egy kicsit megszékírozni az úrfit, mint a többi lányok szokták. Akkor tudom, becsesebb volnék magának, ha megszenvedett volna értem, De látja, erre én el is felejtettem gondolni, mikor ideje lett volna.

- Édes, drága kis édesem - sietett mohón, gyorsan, zagyván áradozni az ura. - Annál becsesebb, százszorta drágább vagy te nekem, hogy nem hideg ésszel játszottál velem, hanem isteni, soha meg nem hálálható őszinteséggel adtad nekem magad!

- Szememre akarja hányni, hogy én kértem meg magát? - mondta éles hangon, összehúzott szemmel, kidagasztott tokácskával az asszonyka.

- Óh, azt már nem, az nem igaz! - kiáltotta lelkesen a férj. Görögtűz volt a lelkességében, s nem igazság.

A felesége egy parányit legörbítette a száját.

- Ugyan hagyja, csak nem akarja úgy mutatni, mintha maga meg mert volna kérni egy méltóságos kisasszonyt.

A férfi hátraszegi a fejét, s félkomolyra veszi már a dolgot.

- Azt nem. De *téged* megkértelek.

- Meg!...

Az ember nem tudja, mi van ma köztük. A kis asszony lehajtja a fejét és Magdolna-arccal suttozja:

- Énók!

- Tessék, szívem!

- Ugye, nem fog megunni soha?

- Soha!

- Soha?

- Soha, soha! Soha! De te, te nem unsz-e meg engem! Te drága, te kedves, te angyali jó!

A csöpp asszony belenézett az ura szemébe, s valami könnyes fényességet látott abban.

És arra egy pillanat alatt tökéletesen elröppent minden köd a lelkéből, amely ma már titkokkal kísértett, és odavetette magát a keblére, s feltétlenül az ajkára tapasztotta az ajkát.

A férfinak ködök ereszkedtek a szemére, s magához fonta, úgy magához lapította a feleségét, mintha most kapta volna meg.

Egy hosszú perc telt el a hosszú csók alatt, akkor az asszonyka felkiáltott:

- Jaj, de milyen poros annak az asztalnak a lába!

Kibontakozott az ura karja közül. Ez nem értette, mi történt, mit is mondott a felesége, csak nézett, nézett, s a szeme véres ködben úszott.

- Óh, te hülye! - kiáltott az asszonyka, s kétfelől beleragadva az ura hajába, erősen megcibálta azt. - Hát nem tudod, hogy nem élünk meg így, már egyszer dolgozni kell valamit! Rendbe kell szedni ezt a lakást!

S úgy sietett rendbeszedni a lakást, hogy letérdelt a dívány elé, az ura elébe, s odanyújtotta neki csókra a száját.

3

Délben az ebédnél, mikor a legjobb falaton osztottak, az asszony odasúgott az urának:

- Soha?

- Mit édes?

- Soha?

- Soha!

De azért nem tudta, mi az a soha! Mind a ketten nevettek.

Délután kinn voltak a kertben. Gólyák röpködtek a levegőben. Útra készülődtek. Az asszonyka utánabámult a madaraknak, s elfogta kezével az úszó ökörnyal végét, amit a mezőről hozott be a szél.

- Soha? - kérdezte mélán az urától.

Ez ránézett, s megértette. Meghatottan szorította meg a gyönyörű gyermekasszony karját, s szerelmesen a fülébe:

- Soha, soha, soha!

Éjszaka felébredt az asszony, s feltépázta az urát. Ez álmosan meresztgette a szemét.

- Gyertyát gyújtsak? - kérdezte.

- Ne! - mondta durcásan az asszony.

- Hát?

- Felelj.

- Mire?

- Felelj.

- De gyöngyöm, ha nem tudom, mire.

- Tudod!

- De...

- De tudod, tudod, tudod!... Csak nem akarod, mert most nem mered ígérni, mert most csönd van: s a jó Isten hallgatja, mit beszélünk!

A férjnek világosság gyúlt az agyában, s felkiáltott:

- Soha! Soha! Soha!

Az asszonyka gügyögve bújt a hóna alá, mint egyik galamb a másiknak, s egy perc múlva aludt. De a férfi soká nem tudott elaludni, élvezte a boldogságot, aki ott aludt az ölében, s aki még éjjel sem hagy békét, éjjélben is tudja éreztetni ezt a nagy boldogságot. Éjjélben is megesketi rá, hogy sose hül ki a szerelem köztük.

A következő nap újra csendesen telt el. Millió kacagással és milliárdnyi örömmel.

Aztán egy-két borús nap jött.

Az asszony néha azt mondta, hogy rendezni kell a sifonokat, de sohasem jutott odáig, hogy ki is nyissa a szekrény ajtaját.

Néha elhallgattak, s hosszan ültek egy helyben. Egymásra borultak, s úgy tetszett nekik, mintha nem is volna más nesz a világon, csak egymás szívének a dobogása.

A kis asszonyka néha felnézett az urára, bele a szemébe, s szó nélkül megkérdezte a kérdését. Az ura már várta, rögtön eltalálta, s az ajkát rátapasztotta a rózsaszínű kicsi kagylókra, s bele-susogta:

- Soha, soha, soha!

Egyszerre csak, úgy délfelé, az asszony egy ilyen súgás után hirtelen elkomorodott. Az ura megütődve vette észre.

- Mi az tubám?

- Eh?

- No, mi az!

- Hagyjon békén, már oly közönyösen mondja, mintha a szél dudálná a fülembe: sss-ssso-sss.

A férj felkacagott.

- Meg tudná tenni, hogy ezer esztendeig ne tegyen egyebet, csak azt súgja a fülembe? De nem így ám, ilyen unalmasan, hanem mindig olyan frissen, mintha először mondaná életében.

A férfi meghökkenve nézett rá, s elgondolkozott azon, amit az asszony mondott.

- Ugye, nem felel?

- Drágaságom!

- Meg? Meg?

- Kis tubám - mondta a férfi, s megilletődve ölelte meg az asszonyát.

- Hagyjon békén.

A csöpp asszony arcán egész komoly harag látszott. Az ura békíteni akarta.

- De csöppem, semmit sem lehet kétszer egyformán mondani.

- Nem is azt akarom, hogy egyformán mondja. Hiszen az a bajom, hogy már százszor tudja egyforma unalmasan mondani.

Az ember nevetett.

- Mondja olyan frissen, olyan meglepetve, olyan szerelmesen, mint mikor először mondta.

- Én édesem, már úgy nem mondhatom, ha nem akarok színészkedni; már csak meggyőződéssel mondhatom. Csak úgy mondhatom, ahogy érzem.

- Mondja azt maga meggyőződés nélkül is, ha úgy mondja, ahogy érzi.

- Hát azt akarod, hogy inkább hazudjam?

- Azt hát.

- Na!

- Hát nekem nem mindegy, ha meggyőződésből mondja, hogy szeret, vagy ha úgy hazudja, de úgy, hogy én nekem el sem lehet képzelni, hogy nem meggyőződésből mondja?

- Ó, te drága kis szofista.

Az asszony elkéseredve nézett maga elé.

Az ura hiába csókolta le a szemét, az arcát, a száját, nem is érezte, nem törődött vele.

- De babikám, hát mit tegyek, hogy meg legyél elégedve?

Az asszony egy pillanatra felelevenedett.

- Nem unsz meg soha? - kérdezte kémlelő tekintettel.

- Soha! - kiáltotta az ura, s valóban olyan meglepetés és öröm volt a szavában, mint először.

- Így, így! - kiáltotta az asszonyka. - Így! Még egyszer, még egyszer!

- Soha! - szólt az ura egyszerűbben, de ahogy az asszonyka arcára nézett, s látta a hangjától egy pillanat alatt rideggé, hűvössé lett arcocskát, ijedten kiáltott fel újra: Soha!

Az asszony szomorúan elmosolyodott. Legyintett parányi kis kezével.

- A szerelmet nem lehet erőltetni.

A férfi érezte, hogy valami olyan feladat előtt áll, amely hasonlít ahhoz, mikor a mesében egy véka kását kell kiszemelni a hamuból a legénynek reggelre, de úgy, hogy egy szem se legyen hamvas, és egy szem se vesszen el... Vagy ez tán még nagyobb? Az időt megállítani! Az érzést megörökíteni! Bizony! Ez az élet boldogsága.

Csak nézi hát az asszonyka arcát, s látja, hogy odabent gondok, gondolatok folynak, s nem tudja eltalálni, mi lehet az.

- Istenem, mit várhatok a jövőtől! - mondja a kicsi asszony - már most sem tud hazudni a kedvemért, pedig még nem volna szabad, hogy megunjon. Mi lesz velem, ha igazán öreg asszony leszek. Akkor már irgalomból sem kapok jó szót tőle.

- De édes angyalom, a szívnek nemcsak egy hangja van, hanem ezer meg ezer! Elcsendül az egyik, s a másik hallatszik utána, éppen olyan szép, éppen olyan tiszta.

- Fals! Mind fals! - kiáltott az asszony.

- Mondom neked, úgy szeretlek, hogy azt nem is lehet szóval kimondani. Hogy mondjak egy kérdésre, ami százszor egyformán hangzik, százszor más feleletet!

- Nem másat, mindig egyet, a legelsőt! Ha én tudom mindig úgy kérdezni, ahogy legelőször, maga miért nem tud mindig úgy felelni, mint legelőször?

A férfi sóhajtott.

- Mert én férfi vagyok. Szeretlek úgy, hogy azt neked meg kell érezni.

- Bezzeg ezt tudja érzéssel mondani és meggyőződéssel, de amit én kérdek, arra nem tud úgy felelni!

Ezzel a konoksággal szemben már nem volt tovább szava a papnak. Elhallgatott, s azzal vigasztalta magát, hogy gyerekekkel nem lehet vitatkozni.

Az asszonyka felemelte a fejét, mert ezalatt az egész beszélgetés alatt a díványon feküdt, az ura ölében tartva a fejét.

- Mondja. Hát igazán meg van maga győződve arról, hogy szeret?

- Igazán.

- Arról is, hogy sohasem fog megunni?

- Arról is.

- Akkor sem, ha kellemetlen leszek?

- Tessék?

- Ugye, ugye, már megijedt, mert már nem meri tovább állítani! Már oda van a híres férfi-kitartás. Jaj de könnyű is addig szeretni az asszonyt, amíg lehet! De azután mi lesz? Akkor szeretni fog-e, mikor nem adok rá okot?... Volt nekem eszem, amikor tudni akartam, szeret-e? Nem vagyok én szajkó, hogy egy szót ezerszer elmondjak ész nélkül! De nekem olyan férj kell, aki még szajkó is tudjon lenni a kedvemért. Nem ismer maga engem!... Tudja meg, én rútul becsaptam! Mert én igen szeszélyes vagyok, kötekedő, elkényeztetett! Tudja, hogy én soha senkivel nem voltam jóba? Sose tettem szívességet senkinek? Csak magához voltam jó? Magához is csak érdekből?...

A kis asszonykán veszedelmes vallomástevő hangulat vett erőt. Az ura egy percre sem vette komolyan amit beszélt, úgy nézte, mint valami új, soha eddig nem látott tűzijátékot.

- Magához is csak azért voltam jó - folytatta az asszonyka -, hogy elvétessem magamat! Gondoltam, majd szabad lesz komiszkodni, ha asszony leszek... Ugye meg fog unni, ha megváltozom, s az édes kis cukorbabából rút, pörlekedő sátán lesz?

- Nem, babukám, sohasem foglak megunni, mert te mindig a legédesebb és legbájosabb kis asszonyka leszel, aki csak élt valaha ezen a világon.

Az asszonyka egy pillanatig habozott.

- Énók!

- Tessék, édes kis gyönyörűm.

- Én érzem, hogy démonnak születtem.

A férfi felkacagott, de nem az előbbi tiszta kacagással, szinte erőltetve, mintha rá akarná magára kényszeríteni, hogy nincs semmi ennek a kijelentésnek a háta mögött. Az asszony finom érzése felfogta a pillanatnyi bizonytalanságot, ami a hangjában volt, s összehúzza szemét, komolyan neheztelve kezdte.

- Lássá Énók, én nagyon rossz vagyok. Mit gondol, ha jó volnék, ideadtak volna magához?

Jól látta az ura arcán a megütődést.

- Örültek, hogy megszabadultak tőlem! Magával persze ki törődött, hogy értelmetlenül kap ilyen keresztet a nyakába? Láska, én világéletemben mindenkinek kellemetlen voltam. A jó Jolánt, a komornát, pofoztam, apával truccoltam, mamával veszekedtem, a fiúkkal tépázkodtam, a nénivel versengtem. Annyi jószág nem volt bennem soha, mint egy macskában.

- Ugyan, babukám! - szólt az ura.

- Óh, mióta magával megismerkedtem, azóta rám se lehetett ismerni! Azóta kétszínűsködtem! Magából rögtön kinéztem, hogy ez lesz az a jó bolond, aki elvesz engem, s aki mindent eltűr nekem.

- Ebben igazad van, bibikém!

- A többiben is! - mondta az asszony, s összehúzott pillái alól leskelt az urára. - Nagyon ravasz voltam én, tudtam, mit csinálok! Jól vigyáztam, hogy előre meg ne sejtessen valamit. Mert ha otthagyt, akkor igazán vénlánnyá száradok, én pedig férjhez akartam menni valami puha emberhez, aki olyan legyen a kezem közt, mint az írók térsza.

- Csinálj belőlem mindent, babám.

- Fogok is! Mert érzem, hogy már kerülget a régi természetem. Ugye édes, nem fog megenni, ha pokollá teszem az életét?

- Nem, nem.

- Nagyon gyengén ellenkezik! Majd meglátom, mit csinál, ha a főköti szabadalma alatt kikirúgok a hámból?

- Miféle zöldségeket beszélsz itt összevissza! - szólt végre egy kis keménységgel az ura. Kezdte sokallni a nagy öszinteséget. Tudta ugyan, hogy badarság az egész, de azért nem örült neki. Hiszen nincsen olyan férfi, aki a legkipróbáltabb jellemű asszonyról is fel ne tegyen akármilyen örütséget. Nem jó a tűzzel játszani.

- Zöldségeket? Én? - kérdezte az asszony. - Még nem is mondtam el a javát.

- Édes szívem - szólt méltósággal a pap -, én ismerlek téged; tudom, hogy megbízhatom benned, és nyugodt lélekkel bízom rád...

- Csak ne siessen, csak várjon. Hadd mondjam el a magamét. Magának arról sejtelve sincs, milyen vagyok én. Azt hiszi, egy hét alatt ki lehet ismerni egy asszonyt? Nem olyan egyszerű lélek egy úrinő lelke, mint egy parasztlányé. Azt ismerheti. Azt elhiszem, hogy akár egy látásra megismeri, melyik milyen. De hogy engem ismerne? Azt nem hiszem! Tudja rólam, milyen szerelmes természetű vagyok? Akkor sem fog megenni, ha a legelső fiatalemberrel rögtön flörtölni fogok?

- Elég! Egy szó se legyen több! Gyerek vagy, és magad se tudod, mit beszélsz!... Édes, angyalom! Mindenségem! Üdvösségem! - tette hozzá mélységes meghatottsággal - nyugodtan bízom rád emberi és papi becsületemet!

Hosszú csönd lett. Kellemetlen csönd. Az asszonyka hátradült a díványon, és duzzogva nézett maga elé. A férfi elfogódva várt valami mozzanatot, ami elvenné a fura beszélgetés életét. De az asszony nem szólt, az arcán közönséges, gyerekes durcásság volt. A férfi pár perc múlva szinte félve s békéltető gyöngédséggel nyúlt az asszonyka derekához, hogy megölelje. De az idegesen taszította el magától.

- Ej, hagyjon békén. Már most is haragszik, s nem szégyell rám ordítani, mikor még csak szóval hallotta, hogy van valami hibám. No, képzelem, mi lesz, ha be is bizonyítom, hogy van...

- De édes...

- Istenem, istenem, de elhamarkodott dolog is volt ez a házasság. De szerencsétlen sorsra jutott teremtese vagyok én az Istennek. Ilyen emberhez mentem, aki annyit sem tűr el a feleségének, ha bevallja, hogy nem szent...

- De édes, csak nem akarsz azért búsulni, mert nem szabad vétkezni?

- Én azon búsulok, hogy olyan emberhez mentem, aki nem szeret.

- Ki mondta, hogy nem szeretlek?

- Ha szeretne, akkor azt is megbocsátaná, ha véletlenül vétkeznék ellene! Micsoda szerelem az olyan, ami nem tűr el semmit? Aki szeret, megbocsát.

- Jó, jó, hisz én megbocsátom, amit lehet. De babukám, te nem tudod, hogy olyan vétek is van, amit nem lehet megbocsátani.

- Olyan nincs. Egy igazi szerelmes férj mindent, mindent meg tud bocsátani a feleségének.

- No, no, nem volt még olyan férj!

Az asszony lesújtó pillantást vet rá.

- És én magát minden regényhősnek fölibe helyeztem!... Orlay Sándor is megbocsátotta a feleségének, hogy egy éjet a más karjaiban töltött.

- Ki az az Orlay Sándor? - kérdezte megdöbbenve a pap. A hátán végigfutott a hideg, s kitágult szemmel bámult a feleségére.

- A Simon Zsuzsa férje.

- Micsoda Simon Zsuzsa?

Az asszony kinézett az ablakon. Egy perc múlva azt mondta:

- Ezzel az úrral nem érdemes szóba állni. Még regényt sem olvas!

- Ah, a regényben!

- Ott. Pedig az csak nagyobb bűn volt, hisz nem is asszony fővel tette, hanem még lánykorában.

A férfi sajátságosan elmosolyodott.

- Hm. Nagyobb bűn?

- No, csak nagyobb szégyen tán egy lánynak bemászni egy ablakon, mint egy asszonynak?

A fiatal férjre olyan komikusan hatott ez a kijelentés, hogy hangosan felkacagott. Az asszony dühös lett.

- Kikérem magamnak! Istenem, már odáig süllyedtem, hogy a tulajdon uram kikacag.

- De édes lelkem, mikor olyan furcsákat mondasz.

- Annál csak nem mondok furcsábbat, hogy *Énók! Éé-nók!* Akinek ilyen neve van, az ne merje nekem azt mondani, hogy furcsákat mondok. De hogy is lehet valami rendeset kívánni attól, akinek ilyen csuda neve van. Mégse hánytam a szemére soha!

- Lelkem, kis édesem, az nem is olyan furcsa; tisztességes bibliai név.
- Na hát tessék tudomásul venni, hogy az sem olyan furcsa, amiket én beszélek. Nagy írók írták meg, s az élet számtalanszor bebizonyította, hogy tényleg lehetséges. Én majd gondoskodom róla, hogy én is bebizonyítsam, hogy nem üres fecsegés.
- Ohó, ohó, szerencse, hogy olyan kis baba vagy, mint amilyen csak egy tizennyolc éves és kilenc napos kis feleség lehet. Gyerek.
- Uram! Kíméljen meg a sértegetéseitől. Nagykorú vagyok!
- Ugyan?

- Igenis! Abban a percben, mikor férjhez mentem, nagykorú lettem! Tessék tudomásul venni. Márpedig, hogy nagykorú vagyok, nem vagyok többé gyerek. Én teljesen önálló asszonyság vagyok. Nem függök sem apától, sem mamától, magával meg: egyenlő jogú vagyok, sőt nekem még több a jogom, mert remélem, még van annyi udvariasság benne, tudja, hogy mindenben a nőé az elsőség.

És lesújtó pillantással fűszerezte a jogi magyarázatot.

A férj már megérezte, hogy ma elmúlt a tragikus vihar, amit a beszélgetés elején félni kezdett, ám bár egy ilyen nagykorú asszonykával sohasem tudja az ember, milyen hínárba jut a vitatkozás terén már a következő pillanatban. Mindamellett igen derűsen érezte magát. Az asszonyka gondolatkáiban, szavainak hangsúlyában, egész lényegében annyi új, kedves, szinte megható naiv báj volt, hogy ő tele tüdővel szívta azt, mint a rétek illatát.

- Megadom magam - mondta -, kegyelemre megadom magam. Elismerem, sőt fennen hirdetem az egész háznak, udvarnak, kertnek, ennek a falunak és ennek a megyének, hogy te vagy mindannyiuknak az úrnője, a királynője.

- És a napnak, holdnak, csillagoknak nem? - kérdezte kellemetlen, megbántott, lapos pillantással az asszonyka. - Egy rongyos vityilló, piszkos udvar, négy szűk kis luk!... Mert ez csak nem érdemli meg a szoba nevet!

- A legjobb papi lakás a megyében.

- Hja, ha a többi ól!

- Cz!

- Rongyos falu! Pfuj! Olyan házak, mint egy-egy szemétláda!

- Valaha azt mondtad: Mint a boldogságnak egy-egy aranyos kalitkája.

- Akkor a képzelt boldogság rózsás pápaszeme vakított el, most azonban a kietlen valóra ébredtem!

- Ah!

Az asszonyka a szeme szögletéből leste, milyen hatást tett szép kifejezése, s aztán így folytatta:

- És a megye! Nevetséges! Maga még a megyét is a lábam elé teszi? A Saturnus gyűrűit éppoly kevésbé adhatja ide karperecnek, mint a megyét társaságnak.

A férj komolyan megsértődve eszmélt rá, hogy tud ez a cseppség, ez a kis angyal éppolyan játszva halálos sértéseket dobni a szeme közé, mint boldogító érzéseket.

- Édes - mondta komolyan -, nem lehet mindennel tréfálni. Ezt mi már elintéztük egymással régen, s éppen én figyelmeztettem magát, hogy bizony a mi körünk kicsiny lesz, s még azt sem ígérhetem, hogy nagyon bizalmas. Maga a régi társaságát elveszti énmiattam, én az új társaságban kissé kényes helyzetben leszek maga miatt.

- Persze én éppen úgy degradálom magát, mint maga engem! - vágta oda gúnyosan az asszony.
A férfinak a halántékába szaladt minden vére.

- Nem, lelkem, maga énnekem dicsőségemre válik! Mert magát éntőlem mindenki irigyli.

- Azt elhiszem.

- De éppen ezért nehéz lesz magának megállani az egyszerű papnéi állapotban, hogy semmi gáncsot és megrovást ne kapjunk.

- Félt, hogy nem vagyok jó még egy egyszerű papnénak?

- Dehogy félek!

- De én félek, hogy semmi sem lesz belőlem soha, csak egy egyszerű kis papné.

- Ó, már most se vagy az! A gáti pap tisztelt nejét, majd meglátod, hogy fogadják, akárhol jelenik meg.

- Köszönöm, nem kérek a „tisztelt nejéből”.

- Nem is az, hanem „tiszteletes asszonya”.

- Pfuj. A legalacsonyabb cím, amit egy papné kaphat.

- Valamikor azt mondtad, a legédesebb cím.

- Már mondtam, hogy akkor a képzelt boldogság összezavartatta velem a jelzőket.

A férj elmosolyodik. De a szeme kissé szomorúan néz, mert nem biztos benne, nem mond-e igazat az asszonya, s akkor... A lelke mélyén, a nevetés mögött valami mélyről jövő aggodalom kezd felemelkedni. Mi lesz belőle, ha ezek a ma még kedves és kecses pörpatvarok élesek lesznek; ha nemcsak az elme játékos szeszélye termi meg őket, hanem az élet bajai? Ami most nevetés közben röppen el, nem fog-e valaha sírás és fogcsikorgatás közt robbanni közéjük? Nem érti az asszonyt, ez a gyermek nem bírja felfogni, miket mond, s súly nélkül dobálózik effélékkel, vagy tréfásan ad kifejezést valóságos komoly aggodalmainak.

Az asszonyka nagyot nyújtózik, mint a macska.

- Ah istenem - mondja nyafogva. - Még ma egyszer sem csókolt meg...

A férj felugrott, átölelte, gyöngéden magához szorította, s csöndesen csókolgatni kezdte.

A nőcske eleresztette magát, s engedte, hogy a férje ráhajolva csókolja. A szeme szórakozottan futott körül a szobában.

- Istenem, milyen poros annak a szekrénynek az oldala. - Egy mozdulattal felkérézkedett az ura karjára, s mikor az felkapta, összeecsapta fenn a kezét. - A teteje is! - kiáltotta.

A férj gyöngéden ölelte magához.

- No, majd megtépázom azt a Zsuzsit! - mondta az asszony oly egyszerűen és közvetlenül, hogy az ura örökre elfelejtett neki mindent, s jóízűen felkacagott.

A feleség maga is nevetett, s letette kis fejét az ura fejére, s azt kérdezte tőle:

- Már megint rajtam nevet, maga csúf fráter. De ugye jó, hogy van a háznál egy kis cirkuszi bohóc, aki ingyen neveteti meg?

S szerelmesen megpaskolta az ura nevetéstől gömbölyű arcát.

4

Másnap szombat volt. Nevezetes nap, mert hétköznapon csak szombat reggel volt valamivel nagyobb istentisztelet. Minden reggel harangoztak ugyan, de máskor csak a tanító ment be a templomba néhány iskolásgyerekkel. Elénekeltek az egy zsoltárt, aztán kijöttek, úgysem volt a templomban senki. Legfeljebb az öreg Zsuzsi néni. De szombaton a papnak is fel kell kelni, felvenni a kis palástot s már reggel hét órakor magára hagyni az asszonykát a templom miatt.

A pap óvatosan kiszökött a besötétített hálószobából, a másik szobában öltözött fel. Sietett, mert már elhagyták a harangozást.

Amint az ajtót nyitotta, kétségbeesett kiáltást hall.

- Énók!

Ijedten állott meg. A felesége kiáltott. Mire másodszor hallotta a nevét, akkorra már be is nyitott a hálóba.

- Mi baj, szívem!

- Énók - nyöszörgött az asszony -, hol vagy?

- Megyek a templomba, mindjárt jövök.

Az asszony megrettenve ugrott fel. Kimeredt szemmel bámult az urára, annak a fekete palástjára.

- Nem! - kiáltotta rémulten.

- Dehogynem - nevetett kissé kényszeredetten a pap. - Hallod, már énekelnek a templomban.

- Gyere ide.

A pap közelebb lépett, s a tenyerébe vette a felesége állát.

- Babukám, mindjárt jövök. Csak egy rövid imát felolvasok, azonnal jövök.

- Nem! - kiáltotta makacsul a gyerekasszony.

A férfi restellte magát, s megcsókolta a feleségét, indulni akart.

- Maradj itt! - kiáltott az asszony, s megragadta az ura palástját.

- Mennem kell, szívem! - szólt szigorúan a férj. - Máris elkéstem. Végén vannak az éneknek.

- Bánom is én. Hadd énekeljenek estig.

- Eressz el, gyönyörűségem.

- Nem.

- De miért?

- Csak!

- Már nincs is sötét. Régen felkelt a nap. Felhúzzam a függönyöket?

- Nem kell.

- De hát mit akarsz?

- Ül le ide.

A pap örömmel hallotta, hogy új verset kezdtek, s gondolta, míg egy sort elénekelnek, annyi időre leül.

- Az én babukám jó kis asszony, jó kis feleség, nem akarja, hogy az urát pletykába vegyék a parasztok, mert azt a harmadik faluban is meghallják, hogy a gáti pap elaludta a reggeli könyörgést. Az első reggeli könyörgést. Az első reggeli könyörgést, mióta házas.

- Legalább megtudják, milyen szerelmes.

- De babám...

Föl akart állani, hanem a felesége a nyakába csimpaszkodott.

- Nem, nem! Nem megy el!

A férfi eltökélten csókolta meg még egyszer az asszonyt, s keményen megfogta a kezét, hogy lefejtse magáról.

- Jaj! - sikoltott az asszony, s hanyatt vetette magát, mint a halott.

Az ura teljesen meg volt rémülve, nem tudta, mit csináljon. Egy pillanatnyi habozás után elszántan indult meg, hogy kötelessége után menjen. Az asszony abban a pillanatban fenn ült.

- Menjen! - kiáltotta gyűlölettel. - Menjen, de többet ne lássam. Esküszöm, hogy mire visszajön, nem leszek itt. Ád nekem még helyet az én édesanyám. Akármilyen rossz vagyok is.

A férfi sóhajtvá visszalépett hozzá.

- Lelkem. A kötelesség, kötelesség. Mennem kell. Az Isten színe előtt megjelenni.

- Eh, az Isten itt is éppen úgy jelen van, mint abban a hodályban. Imádkozzon itt. Az istennek az is éppen olyan jó.

- Mennem kell, mert a falu parancsolja. Várnak a hívek.

- Egy vén koldusasszony! Az az egész. Menjen, de akkor vegye el feleségül azt, ne engem.

- Megyek.

- Nem! - sikoltott az asszonyka.

A pap megdöbbenve figyelt ki, a templomban beállott nagy csöndre. Egy perc múlva mintha valami monoton hang kondulása hallatszott volna onnan.

Nagy fájdalom és keserűség fogta el. A tanító imádkozik. Elkésett.

- Ugye, itt maradsz?

Szótlatlanul ült le az asszony mellé az ágy szélére. Fojtogatni tudott volna, de indulata befelé eredvén meg, csak a torkát szorította vasmarokkal.

- Terajta a felelősség - mondta. - Mindent megteszek, tudod, amit kívánsz. De aztán a következményekért ne vádolj.

- Én nem teszek semmit, csak szeretlek.

A pap hallgatott. Mit beszéljen ezzel a gyermekkel. Hazugságon törte a fejét. Elgondolta, hogy a tanítónak azt fogja mondani, hogy beteg volt a felesége.

- Olyan álmos vagyok. Igazán, ilyen jókor így felizgatni engem. Nincs magának szíve.

Átölelte, úgy palástosan, s kényszerítette, hogy ledüljön mellé. Csakugyan álmos volt, s nem-sokára elaludt.

A pap ébren feküdt. S azon gondolkozott, mi lesz ebből az életből, ha így fog örökké folyni. Ha most, a mézeshetekben is ilyen hihetetlen szeszélyekkel kell megküzdenie, mi lesz később.

Aztán megnyugodott. Hiszen ez a sok szeszély ez mind bizonyága az asszony szerelmének. S ha az idő telik, és az élettapasztalatok megtanítják az asszonyt rá, hogy nem lehet játékot csinálni komoly dolgokból, majd nem tesz ilyeneket.

Szinte kívánta, hogy valami nagyobb kellemetlensége legyen a mai esetből. És mégis egyre jobban kiérlelte magában a hazugságot, amivel teljesen elmoshatja ezt a mai botrányt.

5

Ő maga is elaludt egy kicsit. Mire felébredt, teljesen rendben volt a hangulat. Ah, hiszen ő most fiatal házas, neki mindent szabad. Milyen bolond is volt az előbb, hogy olyan tragikusan fogta fel a dolgot. Nagy dolog bizony. Rendben van, a tanító imádkozott. Rá nézve valóságos dicsőség, ha azt sem tudja, milyen nap van ma. Ez ám a boldogság, híre megy ennek!

Olyan jó kedve volt, madarat lehetett volna vele fogatni.

Úgy látszott, az asszonyka is jókedvvel ébredt. Olyanokat ásított, mint egy fióktigris, s a fogacskái csillogtak-villogtak a félhomályban.

- Jaj, de jót álmodtam!

- Mit, drágám?

- Jaj, olyan finomat!

Elnyújtózott s hamvasszürke nagy szemeivel mosolygósan bámult a plafonra. Az ura tele szívvel, elálmélkodva nézte, amint csodaszépen feküdt csipkés hálóréklijében. Piros kis arca, finom vonásai, bájos szájacskája, gömbölyded idomai oly szépek voltak, hogy a fiatalember, aki álmában sem mert soha ilyen szép feleségről reménykedni, csodálva nézte, mint valami tüneményt, amely egyszer csak eltűnik. Hogyne volna szabad egy ilyen búbájos kis teremtnak fölibe helyezkednie a világnak, s túltennie magát minden, ami itt lent szürke, szögletes, nyers nyárspolgár asszonykákra kötelező. Úgy tetszett neki, mintha csak most kezdene igazán beleszeretni a feleségébe. S úgy érezte, mintha nem is ő volna igazán ő, az ő kis asszonya, ha nem lenne olyan fura, szeszélyes és csapongó lelkű. Amint elnézte ezt a kéjesen, kényesen nyújtózó selyem teremtet, megijedt, hogy lesz idő, amikor példás magaviseletű, rendes, pedáns, száraz okosságú s elfakult, szépségevesztett asszony lesz belőle. Isten mentsen ettől az időtől. Hadd maradjon ez a gyöngy mindig ilyen gyöngynek, ékszernek, az élet virágának. S nem tudta elképzelni gyümölcstermőnek, gyermekek anyjának, nem tudta meglátni benne a lágy melegágyat, amelyből ki fog nőni valami új élet...

Mit álmodtál, mondd szívem gyermeke.

Hogy oly mosolyogva kelsz!

Talán kis özet láttál zöld mezőben...

Az asszonyka türelmetlenül csöndre intette az urát, mintha zavarná, bántaná, a régi sablonos poézis.

- Autótúrán voltam, valahol Nizza körül. Jaj, be isteni volt...

A férj szívébe valami fájdalmas nyilallás villámodott be. Automobiltúráról álmodni a gáti papházban!

- Majd elfelejti! - gondolta magában. - Majd elfelejti. Majd ha megtöri az élet. - S még fájdalmasabban rándult meg a szíve. A felejtés szürkeségét, a lemondás lankadságát, hogy lehet halálos szomorúság nélkül képzelni erre az édes, tündöklő arcra.

Az asszonyka frissen öltözött fel.

Mire bejött az ura a másik szobából, ahol helyére akasztotta a palástját, akkorra már pongyolában volt, s az ablak függönyeit húzta fel.

Attól, ami odakinn volt, igen megrémült. Az ura, aki sohasem érdeklődött egyéb iránt a világon, csak őiránta, az arcáról látta meg, hogy odakinn valami borzasztó látvány lehet. Kinézett. Ólmosszürke volt az ég. Csendes őszi eső csepergett. Lassan szitáltak lefelé a vékony, sűrű esőszálak, s beborították az egész utcát, a házakat, az embereket, a fákat, a világot. Zajtalanul szállodogáltak a vízfonalak, az égről a földre, mintha milliárdnyi orsócskán eresztették volna felülről.

Az asszonyka sokáig ijedten nézte, ahogy csak egy tündér nézhetné ezt az elszomorodott földi világot, az örök fény és örök ragyogás világából leszállott tündér.

Az arcán fájdalom volt, és csüggedt félelem, a vonásai megnyúltak, a karja lehullott, s a függöny zsinórja kisiklott a kezéből, mire a roletta nagy robogással zuhant le. Olyan naiv, olyan kedves és furcsa volt ez a jelenet.

A férfi odaszaladt hozzá, s átölelte; az ölébe felkapva, körülszaladt vele a szobában. Aztán odafektette a fejcskáját a vállára, és halkán dúdolni kezdett neki. Dűnnyögve, bűnnyögve, mint a hátrakötött fejű parasztdadák, a vastag pamutszálakkal kivarrt ingű parasztmenyecskék zűmmögtek az úri gyerekecskék fülébe soha el nem felejthető nótácskákat.

Így sétálgatott vele a tágas nagy hálósobában, és megkerülte az ágyat, a székeket, a bútorokat, és újra visszafordult a kredenctől a függönyös sarokig, és rengette-ringatta, csíggatta-csicsíggatta babukáját.

Az asszonyka átölelte a nyakát, az arcához tette puha arcoeszkáját, melléhez szorította mellecskáját, s engedte, hogy a férje térdén alól átölelje gyűrött szoknyácskájában. S a férfi úgy ölelte, úgy vitte, úgy magába simította, s olyan nagyon, nagyon boldog volt, hogy viheti, tarthatja, cipelheti. Tenyerén hordozhatja a mindenségét, a boldogságát, az e földi meg a jövő mennyégi minden üdvösségét.

Az asszonyka felvetette a szemét, s nagy szürke szemei kedvesen, melegen, mosolyosan néztek rá a férjére. Az embernek csordultig megtelt a szíve ettől a pillantástól, s a boldogság könnye tette csillámlóvá a tekintetét. Aztán egyet mozdított az ölbeli asszonyán, s jobban emelte, átfogta le-lecsúszó terhét.

Egy pillanatra elhallgatott a susogó dúdolással.

Az asszony ránézett.

- Még, még... Ez olyan szép, ez olyan jó... Be jó, hogy eső van odakinn...

És a férfit elfogta az öröm, hogy ő tanította meg a boldogság tündérét új boldogságra, hogy ő maga lelki melegségével pótolni tudta a természet hűvösségét, s érezve érezte, hogy ez az igazi csodája a szíveknek, ha maguk megtermik a kösziklán az élet örömvirágát.

S balladát dudorászott, paraszti balladát, primitívet, kedveset:

Ha veled élnék
Kopasz kösziklán.
Kopasz kösziklán!...

Ha veled hálnék
Talló tüskéjén,
Talló tüskéjén!...

Ha veled hálnék
Piros örömben,
Piros örömben!...

És az asszony felnézett mély, szürke, nagy szemeivel, s azt susogta, csak azt suttogta:

- Jaj be jó, hogy esik az eső, esik az eső...

És úgy tetszett, mintha elalélt volna, míg a parasztnóta dallamára újra eldalolta:

Esik az eső.
Esik az eső...

6

Órákig tartott ez az édes, kedves melankólia.

Mikor végre letette fárasztó terhét a puha díványra, a karjait nem érezte. Minden csontja fájt, s alig bírt nagy keservesen kiegyenesedni. Már a hideg verejték verte ki a homlokát, s a térde reszketett a kimerültségtől.

S amint elnézte a bájosan félálomban fekvő asszonykát, elmosolyodva suttogta:

- Istenem, milyen boldog vagyok!

Aztán leroskadtt előtte a földre, mert nem bírt tovább állani. Nyakcsigolyái csaknem megpattantak, s a fejében minden ér kegyetlenül lüktetett. Eleresztette magát, s már nem volt hangja, csak gondolatban dúdolta el:

Veled meghalnék
Piros örömben,
Piros örömben!...

Aztán elaludtak mind a ketten. S az asszony arról álmodott, hogy Velencében gondolázott, a férfi meg arról, hogy taposó malomban vért izzadott a fáradságtól, s mind a ketten azt dúdolták, hogy:

Jaj be jó, be jó,
Esik az eső,
Esik az eső!...

Az asszonyka felébredt. Felnyitotta a szemét, s éppen úgy feküdt tovább, mintha aludnék. Csak az volt a különbség az előbbi s a mostani énje között, hogy most nyitva volt a szeme, az előbb zárva, s hogy most egy csöppet sem volt álmos, de azért oly mozdulatlanul fekszik, mintha álomban volna.

Az ura ott feküdt elterülve előtte a földön.

Úgy feküdt ott, mint egy tróger. Mint nyáron, a Duna-parton rakodóhajók búzazsákjain a teherhordók, akiket az Országház partjairól séta közben úgy meg lehet csodálni. Mint egy emberi zsák, hanyatt döntve vagy hason, fújva, lihegve, horkolva a napsütésen.

Az asszonyka nagyon furcsának találta, hogy neki egy ilyen ura van. Ura. Mi az, hogy ura? Úr! Hát miben úr öfölte ez a valaki, aki itt fekszik mellette?

Körüljártatta a szemét a szobában, s az olyan idegennek látszott neki, hogy félni kezdett. Hogy került ő ide. Mintha álmodnék. Szeretne hazaszaladni az anyjához, s azt mondani neki, hogy ő nem marad itt többet, mert ő itt fél magában. Itt nincs senkije. És eszébe jutottak a nénjei, akiknél annyit hancúrozott. A fiatalemberek, akik bejártak hozzájuk, s a testvéreinek udvaroltak, de akiket ő olyan jól ismert. És úgy szerette már őket. Azok nem jönnek el többet hozzá.

Palika, aki mindig hozott valami új, csinos kis malacságot, ahányszor jött. És milyen szépen tudta kötni a nyakkendőjét. Azt se látja többet. És az nem fog megházasodni soha, mert megesküdt, hogy mást nem vesz el, csak őt. De ő álmodni sem tudott volna arról, hogy lehet Palikához menni? Feleségül! Hisz az lehetetlen. Mikor ő arról gondolkozott, hogy valakihez feleségül kell egyszer menni, mindig valami nagy emberre gondolt, aki erős és olyan, mint Gortvay tanár úr, tud parancsolni, s komolyan beszél a kislányokkal. Aki megközelíthetetlen, más nővel nem törődik, csak a feleségével. S valami olyan szerepe van az asszony életében, mint az orvosnak, a tanárnak, meg a törvénynek. Icának borzasztó zavaros fogalmai voltak a férjéről, de azt sohasem tudta elképzelni, hogy neki olyan férje legyen, mint a nénjei barát-nőinek, akik lumpok és kedvesük van, és nem akarják a feleségük kalapszámláit kifizetni.

És most, amint itt érezte maga mellett a földön fekvő férjet, ismét valami kiábrándulást érzett. Azt már tudta, hogy ez igazán olyan férj, amelyet csak kívánhat valaki. Jól nevelt, régi divatú, igazi férj. Kétség és gyanú nem férhet hozzá. Házias, a feleségét imádja, és egy óránál tovább bírja az ölében hordani. De azért ennek is van hibája. Se pénze, se perverz műveltsége nincs. Az igazán unalmas, mindig csak okosan beszélni, komolyan nevetni.

Ica asszony felhúzta a szájacskáját s nem fárasztotta magát tovább rendszeres okoskodásokkal.

Elkezdtek az agya helyett az érzékei működni. Először is megérezte, hogy iszonyú éhes. Azután egy perc alatt annyi baja jutott eszébe, hogy szerit-számát sem tudja. Fájt az oldala a fekvéstől, s nem volt, akibe fogódzhatott volna, hogy megmozduljon, rosszul volt a feje alatt a párna, s az ura, ahelyett, hogy rá gondolna, ott hever a földön, mint egy kuvasz, s nem törődik a feleségével.

Eszébe jutott, hogy szuggerálni fogja az urát. Úgy fordult, hogy az arcába lásson, s akkor mereven nézni kezdte, míg csak nem káprázott a szeme.

Akkor bosszúsan hátravetette magát, és dühében csaknem sírva fakadt.

Csikorgatni kezdte a fogát, s apró ökleivel mérgesen ütött kettőt-hármat a dívány bársonyára.

Mind nem használt, az alvó férj idegen ember, aki nem törődik a feleségével. Szívtelen és nem szerelmes, és nem is érdemli meg, hogy egy asszony feláldozza magát érte.

És olyan idegen itt minden, olyan vadidegen. Minden alszik, a bútorok, a ruhák, a lámpa és az összevissza hányt dísz tárgyak a szekrények meg az asztalok tetején. Nincs itt semmi élő, semmi érzékeny. És az asszonyka lassan azt kezdte megérezni, mennyire hatalmában van ő ennek az embernek, mint valami boszorkánymesternek, aki az egész lakást, sőt talán az egész világot le tudja nyűgözni arra az időre, míg alszik. Már kezdte úgy érezni, hogy a saját tagjainak sem tud többé parancsolni, hogy keze valami idegen eszköz, amely felmondaná a szolgálatot, ha most mozdítani akarná, hogy a lábai megtagadnák az engedelmességet, s hogy neki most már addig kell itt feküdni, amíg csak fel nem ébred a maga jószántából a férje, s fel nem oldja a varázslatot... Egy pillanat érzésében benne volt ez mind, s ettől úgy megijedt a csöpp asszony, hogy rettenve felsikított, mint a gyerek, ha meg-megijed éjjel.

Az ura abban a pillanatban talpon volt. Annyira gyorsan, hogy az asszony nem is vette észre, hogy történt, s azt hitte, hogy ő is azért tudott felsikoltani, mert már akkor ott állott az ura ébren előtte.

A férfi zavaros, álmos, ijedt szemmel nézett a felesége rémült szemeibe.

- Mi az, mi az, drágám!

Az asszonyka egy kicsit még kutatva, félve nézett az ura felé, aztán rájött, hogy milyen csacsi ő, s hangosan felkacagott.

- Mi az, édes, mi történt, mit álmodtál?

Az asszonyka csak nevetett, kacagott, és sokára bírt szóhoz jutni.

- Azt hittem, hogy...

Elhallgatott, s körülnézett. A szoba a rendes megelevenedett, beszédes szoba volt, s mintha minden tárgy felébredt volna álmából, és kíváncsian nézne rá, mint az ura. Elrestellte magát, megrántotta a vállát, s nem szólt.

- Mi az, szívem? Megijedtél?

Az asszonyka a szeme szögletéből nézett az urára, de már visszatért normális, rendes hangulatára, s önmagán kissé elmosolyodva mondta:

- Menjünk már enni, olyan éhes vagyok.

A férje nevetett, az ablakhoz lépett, felhúzta a függönyöket. Odakint folyvást esett az a nesztelen, vékony szálú, vége-várhatatlan őszi eső.

- Szóljál Zsuzsinak, szívem, hozza be a reggelit.

A férfi könnyörögve szólott, az asszony parancsnak vette, s megalázva, kedvetlenül engedelmeskedett.

Kiment, kibújt az idegen ajtón, s bejutott az idegen másik szobába. Aztán félve visszalesett. Leste, mit csinál a boszorkánymester. De az nem kárörvendő nevetéssel nézett utána, mint ő képzelte, örvendve, hogy az akaratát rákényszeríthette egy neki alárendelt, idegen lényre, hanem valami olyan egyszerű, szimpla mozdulatot tett, amivel örökre leronthatja egy férfi a tekintélyét az asszony előtt.

Ásított, borzasztó nagyot, nyújtózva, borzasztó hatalmasat ásított.

Ica asszony elnevette magát, s hangosan csatarászni kezdett. Már itt a belső szobában, az ajtóban hozzáfogott kiabálni, hogy:

- Zsuzsi, reggelit! Zsuzsi, éhes vagyok, Zsuzsi!

8

Egészen új hangulat támadt bent a szobában. Míg künt egyforma sűrűséggel esett az eső, s úgy látszott, mintha kíméletlen függöny borult volna az ablakokra, idebent annál bizalmasabb lett a fiatal pár érzése. Egymásra voltak utalva, s mivel éppen csakis erre vágytak, nagyon szívük szerint jött az időjárás beavatkozása.

Elmúlt már minden komolyság az évődésekből, s az asszonyka egész délelőtt a legfurcsább tréfákkal mulatott. Egészen úgy tett, mint a gyerekek, akik játék közben azokat a munkákat gyakorolgatják, amelyekre majd az életben lesz szükségük. Ő is mintha csak tréfából tanulgatta volna, hogy kell majd később komolyan pörölni.

- Elhiszem, rubintom, elhiszem - kiáltott fel, amint valami furcsa megjegyzésére az ura hatalmas kacagással felelt -, elhiszem, hogy magának nincs más célja, csak hogy a feleségét csúffá tegye. Akármit szólok, rögtön bebizonyítja, hogy jobb lett volna hallgatnom. Csak azt szeretném mégis tudni, igazán meg van-e győződve felőle, hogy éntőlem csak ostobaságok telnek ki?

A férfi újra harsogva elnevette magát.

- Jól van! - kiáltott fel az asszonyka - nem szólok többet egy szót sem, de maga se szóljon, mert akkor - ütök!

Ezzel sarkon fordult, s az ura harsány kacagása közben egyszerre csak odaállott a ruhaszekrény elé, kinyitotta és belenézett, hogy is kéne azt rendbeszedni.

Egyik csomót a másik után szedte ki, s telerakta velük a körüllevő székeket, a gépet, az asztalt, az ablak párkányát. Az ura csak nézte, nézte, nagy lelki gyönyörűséggel a maga kis házi sárkányát, aki a sifonrendezésben is bizonyosan éppen olyan bájos logikával fog eljárni, mint a filozofálásban. Nem baj, az volna a furcsa és váratlan, ha egyszerre csak hozzáfogna rendes kispolgárasszonyos módon végezni valamit. Ó, be nem illenék hozzá. S bár annak is megvan a maga haszna, szinte sajnálná, ha valami közönséges erény sülné ki belőle.

Már látszott, hogy igazán nagyszabású lesz a rendezés, mert a rendetlenség már akkora volt, hogy nem is lehet nagyobb.

És ekkor az asszonyka egyszerre elfelejtkezik nagy fogadalmáról, s megszólal:

- No, csak buta vadnép lakik a maga falujában.

- Miért?

- Mióta itt vagyok már! Még ajtót sem nyitottak rám.

- Ez nem vadságból van, hanem éppen gyöngédségből.

- Szép gyöngédség, engedik, hogy itt megöljön az unalom magával.

- Pedig épp azért nem jönnek, hogy ne zavarják az unalmunkat.

- Mondom!

- Itt az a szokás, hogy az első héten nem mennek el az új házasokhoz. Ugye, nem örültünk volna se tegnap, se tegnapelőtt, ha betoppan valaki?

- Nem örülök én holnap sem. Ha eddig nem jöttek, ezután is otthon maradhatnak.

Ezalatt szaporán járt a kezecskéje, s mind kiszórta, ami még a szekrényben volt. Mivel pedig már másutt nem volt hely, hát egyszerűen a földre dobálta a finom fehérneműket.

Az ura nagy élvezettel nézte, mit csinál. Roppant kíváncsi volt rá, mi lesz ebből.

Hanem egyszerre csak kinéz az ablakon, s látja, hogy a kurátorné felöltözve, fekete selyemkendőben jön át az utca túlsó oldaláról a csutkából csinált átjárón keresztül. - Ez biztosan idetart!

Nem tudta, örüljön-e vagy megijedjen.

Félve szólalt meg.

- Édes!

Az asszonyka oda sem ügylet. A rendet szaporította azzal, hogy az összetartozó darabokat kezdte még jobban szétdobálni.

- Lelkem!... Gyöngyöm!... Vendég jön!

A kis asszonyka mint az orsó fordult sarkon. Elképedve bámult az urára.

- Farkast emlegettünk, a kurátorné idejön. Látom, mert nagyon idenégezet, és szörnyen mosolyog.

A kicsi asszony olyan dühbe jött, hogy leült a szépen vasalt ingek tetejére.

- Ilyen tapintatlanság is csak ezektől a buta vadparasztoktól telik ki - mondta elkeseredve.

- De lelkem, ő nem tud róla, hogy neked szombaton délután dolgod van.

- Jó, jó, csak védje. Csak védjen mindenkit a feleségével szemben. Ó, nincsen dolgom, a világért sincs! Nincs egyéb, csak hogy őtet várjam. Éppen ahhoz készültem. Úgy sincs okosabb dolgom, mint hogy parasztasszonyokat fogadjak.

Ezzel kapta, fogta a legelső ruhacsomót, ami a kezébe került s bedobta a szekrénybe. Aztán a másikat, utána meg a harmadikat. Sorba valamennyit. De tudja isten, hogy volt, a sok ruha, ami máig szép rendben volt a szekrényben, most nem fér meg többé olyan jó békességben. A java, éppen a gyönyörűen hímzett ingek kimaradtak. Hiába nézegetett, nem volt hely, ahova ezeket bedughatta volna.

Fogta hát, s az ura kétségbeesett mosolygása közben bedobta a hálósobába, az ágy tetejére. A szekrény ajtaját pedig mérgesen becsukva, levetette magát a díványra.

- Na, most már tetszeni fogok a maga nagyságos vendégének. Elégge puccos dáma vagyok már? Kár, hogy nincs rajtam grandtoalet!... Mert megsértettem volna önagságát, ha munka közben talál. Meghasad a szívem, ha arra gondolok, mit kellett tennem a maga kedvéért. De maga fogja elrendezni azt a sifont, annyit mondok magának, ha már ilyen kegyetlenséget tétetett velem.

- Szívem, édes, de az Istenért, én nem kívántam, hisz én csak nem mertem szólani, hogy hadd maradjon minden úgy, ahogy van, legalább látják, hogy milyen dolgos kis menyecske a tiszteletes asszony. Az itt a fontos.

- Ne hazudozzon itt nekem! Hát nem azt mondta, hogy „ha tudta volna az az asszony, hogy dolgom van, nem jött volna ide”. Ha csak egy csöpp józan eszem van, pedig van, mert még nem sikerült magának megfosztani tőle, ebből megérthettem, hogy ha egy cselédből lett rossz parasztasszony idején, akkor nekem nem szabad semmi dolgomnak se lenni.

- Jaj, édes, ha így...

- Mit így! Csak mondja ki, hogy ha így beszélek és nem a maga szájaíze szerint, akkor megunt.

- Soha! Soha!

Ebben a pillanatban kopogtak az ajtón.

A pap meghökkent, mi lesz most. Félve leste a felesége arcát, még szólni is elfelejtett.

De megszólalt az asszony. Erős, tiszta, csengő hangon kiáltotta, hogy:

- Szabad!

Kinyílt az ajtó, s belépett a kurátorné.

- Jó napot kívánok, édes tiszteletes asszonyom. Kezét csókolom, édes lelkem galambom.

A kis papné hozzásietett.

- Jó napot, jó napot! No, maguk ugyan megvárakoztatják az embert! Itt kell ülni hetekig jegybe, gyűrűbe, míg egyszer ajtót nyit rá valaki. Szép bizony, senki sem akarja tudni, nem halt-e meg azóta a papjuk!

Ezzel átkarolják egymást, s olyan egészséges csókot csattantanak el, hogy a papnak kerekre nyílt a szeme.

A másik pillanatban, ahogy magához jött, már nagy örömmel konstatálja, hogy a világ legnépszerűbb papnéja az ő kis felesége lesz.

A kurátorné arca is ragyog a boldogságtól és a büszkeségtől, csak úgy kiabál róla az öröm: Ilyen papné még nem volt Gáton!

- Óh, lelkem, angyalom, édes tiszteletes asszonyom, tudom én, milyen várt vendég az új házasságnál akárki is a kerek egy világon! Sora van mindennek. Míg a fiatal párnál a nappali csók a vendég, addig nincs ott szükség más lábalattira.

- Óh, nem vagyunk mi olyan fiatal házasságok! Elmúlt annak már több egy heténél, hogy idehozott ez a vén pap. Csak éppen hogy rá nem untunk még egymásra. Ugye, te vén uram! Te vénség!

És gömbölyű kis kacsójával szerelmesen megveregette az ura orcáját. Ez pedig nekibátorodva, derékon kapta a kis asszonykát, s ragyogó szemmel nézett a kurátornéra, aki boldog volt és kevély, hogy szemtől-szembe láthatta, mennyire szereti a nagyúri kisasszony az ő papjukat. Úgy nézte, mintha neki is szólna abból valamennyi, mintha az ő fia is volna egy kicsit a pap.

Erre a háziasszony szépen letelepíti a vendégét, s olyan friss csevegésbe kezd vele, hogy no! Bámul is az ura eleget és gyönyörködik. Honnan veszi ez az asszony azt a frissességet, azt a nagy közvetlenséget? És ezt az érdeklődést! Hol tanulta? Hol leste el?

Az aranyos kis papné pedig egy szuszra elmondott mindent, de minden pletykát, ami a faluban tíz esztendő óta felgyűlt. Sorra mentek az időjárástól, a házimunkákon meg a mezeieken keresztül, míg végre kisült, hogy a tanító parasztlányt vett el, magánál vénebbet, de gazdagot, aki azt mondta, lelkem, hogy „a papnét sem ereszti maga elibe az eleganciában”. Lakik a

faluban özvegy papné is, annak meg hat lánya van, ó, be szívesen adtak volna legalább egyet a tiszteletes úrhoz. „De csak van egy férfinak annyi elővaló esze, hogy azokat nem veszi el!... Nagy ott a mutató, de egy krajcárfa se csörög a zsebbe. Sokszor volt már ezen az elbukti. Meg aztán szerencsés az a férfi, aki el nem veszi, mert olyanok azok, mint az éles kés. Nincsenek azok jó békességben egymással se. Csupádon csupa pörpatvar, egyéb azoknak a szájából nem hallik. De azért, lelkem, ha fiatalember kerül a házhoz, olyan színesek, mézesek, mintha angyalnál is angyalabbak volnának. Pedig az a! A szegény cseléd azt se tudja, hogy ugorjon, azt se tudja, mi nekik a kelletlen, mi a kellő...”

A tiszteletes asszony olyan angyali arccal hallgatja.

- Ó be de alig is lehet egy nap említeni a lelkem tiszteletes asszonyt a Vilma kisasszonnyal, ej, pedig de nagyon szeretett volna itt páváskodni papnének. No, mi meg is voltunk ijedve, ha mégis megfogják a tiszteletes urat. Jaj, be örülök, lelkem, galambom, egy jó tiszteletes asszonyom, hogy maga jött ide virágszálnak a pohárba, galambnak a kalitkába.

Repült az idő, mintha puskával riogatnák.

- Mondja már, kurátorné asszonyom.

- Mit, lelkem aranyom?

- Hát arról az úrról nem szól a nóta, akit nekem komendáltak Gátról.

- Csak nem a Thorsa Ábrist!

- De.

- Jaj, teremtőm, csak nem!

- De bizony, ki a, mi a, mondja mán?

- Mán azt a tiszteletes úr jobban tudná elmesélni nálam. Együtt jártak gyerekkorukban, jól tudják egymás dolgát. Főfő katona. Nagy kapitány; a király mellett volt, de nagy korhely, hát elcsapták.

- No, akkor éppen nekem való lenne! - nevetett a papné.

A kurátorné hamisan nevet, mint aki érti, s a papra is odahunyorít. A fiatal férj is mosolyog, de a szíve mélyén riadozva figyel az asszonyára. Honnan jut annak eszébe a földesúr. Minden szó s minden arcmozdulat sebet üt a férj szívéen. Nem, egy fiatal asszonynak nem szabad más férfi iránt érdeklődni, csak a saját ura iránt. S amint elhallgatja a parasztasszony pletykáit mereven, üveges szemmel egyre azt bírálja, hogy milyen hatást tesz az a feleségére.

- Az apja is félbolond. Az mindig itthon van, ki nem búvik az odvából. Asszonygyűlölő. No de a fiának osztán egy félvilágra való asszony is kevés, ahogy hallik. De mán úgy mondják, végén van a gáti uradalom is, de a becsület is.

- Hogyhogy?

- Hát az öregúr a birtokot, a fiatal meg a becsületet járta le. Az beszélük, letette az uniformist, nincsen már kardja.

- Ki mondta? - kérdi a pap is megütközve.

Igen kerülő úton jött a hír, ahogy a kurátorné elmagyarázza, de aztán annál megbízhatóbb!

- Az a témonda, hogy egy gyenyeralisnak megszöktette a feleségét is meg a lányát is, de egyszerre.

- Ugyan!

- Egy napon, egy kocsin vitte el mind a kettőt, mégse tudott a két fejércseléd közül egyik se arról csak egy betűt is, hogy a másikkal is volt volna valami szövetsége. Nagyon furá híatóriának kellett annak lenni. Úgy mondják valahogy, hogy egyiket sem akarta örökösen a kettő közül, hát mán abból a tulajdon városból átkocsikáztatta őket a másik városba. Ott osztán úgy intézte, hogy egyikkel is, másikkal is kijátszotta, kiszermeskedte magát. Osztán estére kelve összeszedte őket, oszt aszonta, hogy no, galambkáim, gyerünk vissza a fészketekbe. Ott a ti helyetek.

- No, még ilyet!

- Nem is lett volna semmi baj, ha úgy nem lestek vón Ábris úr után az asszonyok, mint a héja csirkére. Az asszonyok csináltak nagy kalamajkát a suskusból... De az már való is, hogy az asszonyok mind úgy bolondulnak utána. Csak ha néha itthon van, a jányok mit nem csinálnak érte, hogy legalább láthassák!

- De bolondok - szólt a papné, aki csak úgy itta a szót...

- Bolondok, tiszteletes asszony, bolondok, de hát egy asszony se tehet arról, hogy bolond.

- No, én azt szeretném látni, hogy az én eszemet vegye el valaki, ha nem akarom!

- Hohó, lelkem - szólt közbe kínosan nevetve a férj.

- Ó, lelkem, tiszteletes asszonyom, még csak az kéne, hogy egy ilyen drága, szerelmes fiatal asszonynak is gavalléron járjon az esze. Persze hogy a világ legkülönb gavallérja az ura a tiszteletes asszonynak. Nagyméltán. Mert nincs a világon még egy ilyen áldott jó ember, mint a tiszteletes úr! Uram bocsá' összehasonlítani vele Thorsa Ábris urakat.

A papné egy lapos pillantással végigmustrálta az urát, de azért igen nyílt és őszinte hangon mondta:

- Nem is választottam volna uramnak, ha nem olyan volna.

A férje elmosolyodott, de a kurátorné megbotrátkozva szólt:

- Jaj, tiszteletes asszonyom, lelkem, az már nem a mi szavunk. Nem mi választjuk az urunkat, hanem az minket. No, de én nem karattyolok itt tovább, hanem összeszedem magam, oszt odább egy házzal. Csak azt mondom még, hogy az Isten áldja meg a tiszteletes uramnak minden lépése nyomát, hogy egy ilyen valóságos, derék, idevaló, édes kis galamb papnét hozott a falunkba, mert ilyen nincsen több az egész nagy Magyarországon. Engedelmet kérek.

- Nincs miért, kurátorné asszony - mondta a galamb papné, s nevetett, mint a galamb. Turbékolva.

9

Kikísérték a kurátornét, s végigmentek a folyosón az utcai homlokzatig.

Az út közepén kocsi baktatott csendesen, s a kerekek nyikorogtak a sárban.

- Szervusz, Énók! - kiáltott be egy nagy hangú férfi a szekerről, s a másik illedelmesen hozzátette: - Jó estét kívánunk.

- Szervusz Mihály! - válaszolt Énók is. A feleségének csendesén mondta: - A barinkai pap, meg a váradjai. - Hol jártok erre? - kiáltotta nekik.

- Járunk? Nem látod, hogy ácsorgunk? Az isten akárhová tegye ezt a vendégmarasztaló sarat.

A lovak csakugyan megállottak, mintha örültek volna, hogy a gazda beszélget, s addig ők is kifűjják magukat.

- No, nem baj! - kiabálta tovább Mihály - nem messze van már Barinka.

Nevetett hozzá, mert az bizony jó két óra kocsin; ilyen nagy sárban legalább három.

Valamit súgott a társának, amire mind a ketten felkacagtak.

- Énók! Nem tudnál adni egy lámpást?

- Bizony azt nem tudom, akad-e nálam, hanem...

- No, nem baj, majd gyufát gyújtok, ha nem látnak a lovak.

Csakugyan nagyon setétedett, és a sűrű esőfellegek nem engedtek át semmi csillagot az égen.

- Hívd be őket na! - mondta Ica az urának.

- Igazán?

- Hát persze! Na!

Azok odakinn nem nagyon siettek az indulással, mintha ők is vártak volna valamit.

- Lámpást nem tudok adni - kiáltotta Énók -, de lámpát igen. Gyertek be, legyen szerencsénk hozzátok, míg a hold feljön. Akkor majd tovább indultok!

A vidám hangú Mihály cimbora hamarosan felelt, mintha nem akarna kétszeri hívásra várni.

- Ejnye, de okosakat beszélsz, pajtás. De hát nem leszünk alkalmatlanok?

- Ugyan, mit gondolsz!

- No, hé, fordítsd akkor a lovakat, térjünk be egy fél órára. Az isten tegye villahajtóba ezt az időt!

Az asszonyka nevetve kapaszkodott az ura karjába. Tetszett neki ez a hirtelen vendégfogadás.

Az utasok a ház elé érve, lekászmálódtak a kocsiról, a tornácon kihámozták magukat a bundákból, s amint beléptek az előszobába, ahol már akkor égett a lámpa, két csinos, vidám, piros képű falusi pap sült ki belőlük.

- Kisztihand, kezit csókolom - sustorékolt Mihály úr, s hatalmasan kezét csókolt a fiatal-asszonynak -, már tesszen megbocsátani, de mink, falusi medvék így vagyunk nevelve, hogy akkor rohanjuk meg a békés mézes házasságokat, mikor legjobban nem örülnek nekünk.

- Mit gondol maga, mi nem örülünk a vendégnek? - mondta friss vidám hangon az asszonyka.

Az ura szeretettel nézett rá, amint kordialis módon rázta meg a vendég kezét. Bájos asszony! Édes asszony! Milyen népszerű lesz urak és parasztok között! Két kézzel kapja vele az ingyen ajándékot az égtől. Hol kapott pap valaha asszonyt, aki minden helyzetben ilyen kitűnően feltalálja magát.

Ő maga alig is jutott szóhoz, néma sereghajtó lett. Az asszony fogadta az urakat, s bevezetve őket a szobába, egy perc alatt oly fesztelen hangulatot teremtett, hogy azok úgy viselték magukat, mint otthon.

Kitopogták a lábukból a szekér zsibbadtságát, le s fel járva, egymást keresztezve, végig-végig a szobában, mint az falun szokás, közben nagy lármával mondták el, hol járnak erre. Valami rossz tanító dolgában tartottak vizsgálatot, a negyedik faluban.

Kissé furcsa volt parasztos modoruk, nyers kifejezéseik, veres nyakuk s önérzetes, tudatlan arcuk. Megérzett rajtuk, hogy a poharat gyakrabban forgatják, mint a könyvet, s hogy a művelt társalgástól már előbb elszoktak, mintsem belejöhettek volna. De frissek voltak, mint a mezei vadak, és semmiségeken nagyokat tudtak kacagni.

- Haj, nagyságos asszony! - kiáltotta Mihály úr olyan teli szájjal, ahogy a komámasszonyt szokás mondani - fene cudar idő! de jó annak, akinek ilyen szép lakása van. Á, még a tűz is ég itt! Ez má beszéd! No komám, Énók komám, most már elismerem, hogy okosan tetted, hogy megházasodtál.

Énók nem tudott hova lenni a csodálkozástól, hogy a felesége, akitől ezt sohasem merte volna remélni, teljesen beletalálja magát a falusi modorba, s úgy sűrög-forog, hogy semmiféle papné sem tehetné különben. És milyen jól áll neki a felkötött csinos fehér kötény, olyan szép, akárcsak egy szobalány! Elmosolyodott erre a gondolatra, s eszébe jutott, mennyire imponált neki egy kis szobalány valahol egy legációban... Isten tudja, tán még szebb így az asszony, mint mikor olyan nagyúrias. Így bátrabban mer hozzá szólani maga a saját férje is.

Csakugyan oda is settenkedik hozzá, s a fülébe súgja:

- Jaj, de gyönyörű vagy te, kis cica!

Az asszonyka kacagó piros arccal kacsint a szemébe, s játékosan meglegyinti az arcát.

- Hopp, hopp, úgy kell! Jó vót! - kiáltja Mihály úr, aki mindent ellesett, s hozzátette: - ne is hagyja a nagyságos asszony! Meg kell pofozni a gazembert, ha komiszkodik.

Énók megcsóválja a fejét, kissé erős stílus, de mikor hallja a felesége szavát, megnyugszik, s nem félti többé az asszonyka idegeit.

- Meg hát! Látom, maga is attól pirosodott így meg!

- Attul hát - kiáltja Mihály úr -, tyhő, az én feleségem nem érti a tréfát, a szemem is kiszedné, ha mások előtt megcsókolnám!

- Vagy maga hazudik, vagy a szeme! - mondja a háziasszonyka.

Mindenki felnevet.

- Hátszen - szólt Mihály úr -, míg fiatalabb házasság voltam, sokszor meg is próbáltam, de ma már nagy a békesség. Mán háromesztendő házas vagyok, már nemigen jut az embernek eszébe afféle haszontalanság.

- Ugyan mi kell maguknak háromesztendei házasság után?

- Mi, nagyságos asszony? Mi? Bor meg pecsenye.

- Szép!

- Pég az úgy van!

- Úgy van Barinkában, de nem lesz úgy Gáton! - mondja a másik tiszteletes, aki valamivel csendesebb és figyelmesebb volt.

- Nem tudom! - szólt Ica, s bort tett az asztalra. - Három év múlva én is ott fogok ülni a sarokban, és álmosan lesem, hogy az uram mikor áll fel az asztaltól, a korhely cimborák közül.

- Az én feleségem nem lesi azt! - szólt vigasztalóan Mihály úr, mint aki már keresztülment az élet iskoláján.

- Hát mit csinál? - kérdezte a kis papné.

- Mit? Hát elmegy aludni, mikor itt az alvás ideje.

Hatalmasat kacagott rajta.

Énók felállott, a feleségéhez lépett, s gyöngéden megölelte, félkarral, feltűnés nélkül.

Ica felnézett rá, s a szemük összeragyogott.

Megértették egymást, az ő viszonyuk sohasem fog így elparasztosodni.

Így telt az idő hiábavaló beszélgetésekkel, míg egyszerre csak jelentette valaki, hogy kész a vacsora.

- De miféle terülj asztalkám van nálatok! - kiáltott Mihály. - Az én feleségem csak jó gazda-asszony! Mert olyant én nem eszek sehol, mint únálla! de ha ilyen hirtelen vendég jön, van olyan lótás-futás, ugrálás, hogy az ember majd megbolondul. Itt meg csak azt mondják, hogy készen van a vacsora, osztán tessék, ennyi étel van felrakva, hogy elég vón egy seregnek.

- Ahány ház, annyi szokás, nem tudja? - nevetett a kis háziasszony.

- No, e jó szokás! Ezt koncedálom.

Letelepedett az asztal mellé, fehér szalvétát kötött a nyakába, s szétnézett a társaságon, hátradőlve a széken és két öklét fesztelenül felrakva az asztalra.

Ica mosolyogva nézte, s nagyon tetszett neki, hogy ilyen otthon érzik magukat a vendégek nála.

Énók szót alig szólt egész este. Csak hízott az örömtől, mert tudta, hogy az egész traktusban híre lesz ennek a mai estének. Mert az az igazi próba, hogy hogy állja meg a helyét a fiatal-asszony a legelső napon, mikor váratlan vendégek lepik meg. És ismerte Mihály urat, akinél nagyobb szájú ember nincsen hét vármegyében. Ez úgy el fog mondani mindent apróra, mint a parancsolat.

A bor is ízlett. A túrósgaluska felséges volt, a csirkepaprikás pedig olyan, hogy a király konyháján olyant még nem is láttak.

- No, mi csak jól jártunk, hogy erre tévedtünk - mondta Mihály úr, s még egyszer szedett a csirkéből, „ha kipukkan is”! - Mert szó köztünk maradjon, nem is éppen erre volt az utunk.

- Úgy! Hisz ez annál szebb - szólt Ica -, akkor nem is a rút időnek köszönjük a szerencsét, hanem a jó embereknek.

- Biz igen! Hát nem tetszett észrevenni, nagyságos asszony, hogy pakliztam ki a meghívást. Iszen ha én nem akartam vón beinvitáltatni magam, az én két lovam úgy elrepített volna minket, hogy a porunk se marad itt. Mer olyan két lova nincsen még egy papnak a traktusba.

- Örülök neki, hogy az uram ilyen népszerű ember a kollégái közt.

- A mán igaz, olyan ember, mint Pap Énók, olyan nincsen több az egyházmegyében. Már eddig is valaki volt, de mióta megházasodott, azóta meg éppen gyöngye a papságnak. Mert tetszik tudni, a pap csak akkor pap, mikor már papnét is hoz a parókiára, addig csak amolyan lézengő ritter.

- Jaj, de hát aztán ki tudja, beválik-e a papné? - mondta a háziasszonyka.

- Bevállik-e? - kurjantott Mihály úr. - Meghiszem azt! Ilyen papné nincs több egész Magyarországon. Éljen a legszebb papné!

Koccintottak, s fenéig itták a poharat.

- Éljen a legügyesebb papné! - kiáltotta újra Mihály, s újra kiürítették a poharakat.

- Éljen a legderekabb papné! - rikkantott újra Mihály úr, és felállott, hogy kissé már meg-megbicsakló nyelvvvel a következő szónoklatot tartsa:

- Uram, uram, Pap Énók uram, szállok az úrnak!

- Halljuk! Halljuk! - mondták mindnyájan. A kis papné is azt mondta, hogy halljuk, s igen örült hamis kis szíve mélyén, hogy hallani fog egy igazi, hamisítatlan falusi dikciót, amiben nem is csalódott.

- „Van a mezőkben egy kis állat, amely kis állat olyan kis állat, hogy azt muszáj megnevezni annak, aki sikerült tósztot akar mondani! Hát én, kedves barátom, sikerült tósztot akarok mondani, tehát megnevezem ezt a jeles kis állatot... (Halljuk!) Ez az állat a nyúl. (Nevetés.) És hogy miért oly jeles ez a nyúl nevű kis állat? (Halljuk!) Mert rövid a farka. (Kacagás.) Nos, tehát tisztelt kedves barátom, még annál a rövid nyúlfarknál is rövidebb lesz az én beszédem. (Nagyszerű.) Mert én, kedves barátom, csak annyit akarok mondani, hogy nincs a magyar nyelvben olyan kedves szó, amely kifejezze, milyen kedves asszony a te feleséged, nincs olyan büszke szó, amely kifejezze a te büszkeséged, nincs olyan örvendő szó, amely kifejezze a mi örömről, hogy ezt a te kedves büszkeségedet megismertük. (Éljen! Éljen! Éljen! - ezt a háromszoros éljent részben a szónok, részben a kolléga s részben ketten együtt kiáltották el.) Mindezeknek a következménye pedig mi legyen, az legyen, hogy a gyertya nem arra való, hogy véka alatt maradjon, hanem arra, hogy az egész társaságnak fényeskedjék. Tehát azt jelzem és mondom és indítványozom, hogy az egész megye megismerhesse a te kedves kis feleségedet, a nagy Magyarország legkülönb kis papnáját, az e téli lelkészi értekezletet itt fogjuk tartani Gáton, itt, ebben a kedves kis lelkészi paradicsomban, hogy végre annyi sok várakozás után egy igazi, vidám, meleg és sikerült értekezlet is legyen már a megyében. És ezzel ürítem az én poharamat a te kedves és aranyos és kitűnő kis feleségedre, a legderekabb papné egészségére!”

Énók a feleségére nézett. Az rendületlen arccal figyelt, s nem lehetett rajta látni semmit. Ő a maga részéről tudta, hogy ez nagy siker és nagy kitüntetés, azonban nem volt benne bizonyos, hogy a felesége is annak veszi-e.

Egyelőre ő is vivátot kiáltott a szónoklat után, aztán a poharáért nyúlt, s azt szerencsésen fel is borította.

Nagy rémület fogta el, amikor a piros bor végigfutott a hófehér abroszon, s csak kapkodott, mint a vízbefúló.

- Nem baj, nem baj, szerencse! Hová dült? Ohohó! keresztelő lesz! - kiabált Mihály pap.

Az asszonyka hangosan nevetett és pironkodott.

- Sót rá! Sót kell hinteni rá, nem látszik meg! - tanácsolta a hallgatag vendég, s mindjárt rá is borította a sótartót, nem anélkül, hogy meglehetősen mennyiségű paprikát is ne hintsen az abroszra.

De a jókedv nem csökkent mindaddig, amíg a csöndesebbik és kövérebbik papnak meg nem jött az esze, s ki nem jelentette, hogy feljött odakint a hold, lehet indulni.

Sok bolondság jutott még eszükbe, míg arra került a sor, adomák, amelyeket kár volt elmondani, viccek, amelyek edzett idegeknek valók voltak, s a fiatal asszony, ha megmutatta, hogy ért a falusi emberek fogadásához, most megmutathatta, hogy elég erős fenéig üríteni a poharat.

Csak Énók volt kissé nyomott hangulatban. Restellte magát a kollégái miatt. Sokallta a parasztságot, s szívesen elengedte volna már őket. Nagy keservesen aztán eljött annak az ideje is.

Előállott a szekér, s a papok felszedték nagy bundáikat, amelyekben medvéhez inkább hasonlítottak, mint papokhoz.

No, hál' istennek, csakhogy már vége a borszagú cuppanós csókoknak, s fenn ülnek a szekéren az urak.

Még egy csomó harsány jó éjszakát, aztán kidöcög valahogy a bricska.

Pap Énók félve fonta körül karjával a felesége derekát, s úgy tipegett vele befelé, mint a bárány, akit a vágóhídra visznek. Nem tudta, mi vár rá odabenn?

10

Amint beléptek, az asztal le volt szedve, az ablakok kinyitva.

Énóknak most tűnt fel legelőször, milyen nesztelenül végződik el náluk minden. Mintha szellemek végeznék el a házi dolgot. Sokat ér a jó cseléd.

- Jaj Istenem, teremtőm! - sóhajtott fel a fiatalasszony.

Az ura gyöngéden megölelte s megcsókolta.

Az asszony úgy taszította el, mint egy kis fúria.

- Pfuj! - kiáltott rá - utálatos részeg.

- Nem vagyok én részeg, babukám - próbálta elnevetni a dolgot a férj. - Hisz alig ittam.

- Ez magának alig? Pfuj!

A férfi hallgatott, restellte magát, mintha csakugyan kár lett volna bort kóstolni.

- Istenem, istenem, hova sülyedtem! - kiáltott elkeseredetten az asszony.

Az ura szokatlan meghökkenéssel hallotta a szót. Most nem jutott már eszébe semmi, amivel máskor meg tudta magát nyugtatni. Erősen, élesen, szinte a testébe vágott a sértés.

- Micsoda nép közé keveredtem! Pfuj, bűdös parasztok, undok korhelyek.

- Lelkem...

- Igaza volt Hilda néninek, hogy ha egy hétig köztük leszek, úgy elparasztosodom, rám sem ismernek többet.

A férj elkomolyodva és szomorú arccal nézett rá. Az asszonyka dühösen pattogva folytatta, s a szeme izzó tűzben égett.

- Sohasem hittem, hogy ekkora áldozatot hozzak a vak szerelemnek. Tavaly ilyenkor Nápolyban voltam apikával, most meg itt vagyok a disznók közt a sárban.

Az embert mintha villám sújtotta volna. Elsápadt, s az egész teste remegni kezdett.

- Édes - mondta színtelen hangon -, neked azt tudnod kellett, én azt előre megmondtam, hogy a papi állás szerény, de tisztességes élettel jár...

- Tisztességes! Ez a tisztesség! Egy hete vagyok itt, már ilyen megaláztatások! Hogy mernek utcai korhelyek betolakodni hozzám, az én házámba? Hogy?

- Én hívtam meg őket - mondta fakó hangon a férj.

- Igen! Te hívtad meg hozzám azt a papi csordát is? A nagyszerű „lelkészi értekezletet!” Micsoda szemtelenség az, a más nyakára egy gyülevész vendégsereget rászabadítani!

- Ez itt így szokás!

- Éhesek, koldusok. Mert egy se meri meghívni a tisztelt bandát, mert biztosan felfalnak egy félévi papi fizetést. Azért muszáj így vetni ki, hogy kihez menjenek. De tudom, én nem leszek itt akkor! Mert én elutazom, külföldre, vagy a Tátrába! Úgysem voltam még ott télen! Gondoltam, majd asszony koromban...

- Édes, az én fizetésemből nem lehet a Tátrában telelni.

- Mi közöm nekem a maga fizetéséhez. Majd kérek apikától.

A férfi sápadt volt és szörnyen komor. Egyszerre megrendült a bizalma a feleségében. Nem! Lehetetlen az, hogy ők összetörődjenek. Hogyan értesse meg ezzel az elkényeztetett teremtéssel, hogy kell élnie egy falusi papnénak? Szomorú kísérlet! Ha a paradicsommadár tűzokok közé kerül, hogy él velük?

- Mit várhatok a jövőben? - kesergett az asszony - ha már most sem tud megkímélni fokhagymás parasztasszonyoktól?

- Hát mit kellett volna tennem? - nyögte a pap.

- Azt mondani neki, hogy menjen a konyhába. Majd kiszól a nagyságos asszony is egy percre. Vagy azt sem, mert mi közöm nekem hozzá. Nem akarok én napszámost fogadni. A nagyságos asszonynak migrénje van.

- Óh, lelkem!

- Nagyságos asszony!? Az! Akinek az ura falusi korhelyekkel tegeződik, és bort önt az asztalra. Disznó! És egy ilyen ember az én férjem! El kell sülyednem a szégyentől.

A fiatal pap ijedten azt mondta magában, hogy az asszonyka elvesztette az esztét.

- Meg fogok innen szökni, még az idén! - Thorsa Ábrissal! - fulladozott az asszony.

Az ember felhördült, s vállon ragadta. Izmos ujjai egy pillanatig belevágódtak a puha, formás női karba, aztán rögtön kitágultak. Abban a mozdulatban már legyőzte őt a saját óriási testi felsőbbbsége. Szinte úgy tetszett, hogy megroppan visszaszorított erejétől. Indulatát nem tudta kire önteni. Annál rémesebb volt a felindulása. Öklét homlokára szorította, s feltárult előtte egy keserves élet képe: a szegény falusi pap mellett a méltóságos dáma, aki örökös kétségbeesésben és elégedetlenségben fogja tölteni életét.

- Hát akkor miért jöttél hozzám, ha jobban szereted az úri életet, mint engemet? - hörögte.

Az asszonyka értetlenül, kicsinylő csodálkozással nézte végig a férfit.

- Te esztelen! - kiáltott az ember torkaszakadtából. S úgy nézett rá haraggal, keserűséggel, szívfájdalommal.

Az asszonyka ijedten hátrált az örült tekintet elől, s egy perc múlva ideges sírásra fakadt.

- Ez a szerelem - zokogta tördelve -, ez a szerelem! Hát faljon fel! Vadállat! Eddig tartott a szerelem! Eddig bírta ki. Nagy szerelem! Jaj, mama, mama, megmondta nekem a mama.

És olyan szívszaggatva kezdett sírni, hogy a férfi elfacsarodott szívvel tért magához. Rájött, micsoda örültséget tett. Egy ilyen gyöngéd kis teremtetést úgy megijeszteni. Bűnbánat fogta el.

- Édes, édes, drágám, imádott, kedves kis feleségem, mindenem, drágám! Ne haragudj, ne haragudj!

- Így tud rám rivallni! Ez a szerelem! Ezt érdemlem én a nagy áldozatért!

A férfinak ettől az utolsó szótól megint a fejébe ment a vér.

- Micsoda áldozat? Mit áldoztál?? Azt, hogy itt vagy és elégedetlen vagy, és a szememre hányod? Ez az áldozat! Nem az, ha valaki tűr és szenved és hallgat, mint én!...

Újra belátta, micsoda örültségeket beszél már megint? Mit tűr ő? Mit szenved? Mit hallgat el?

- Nem többet, soha többet, ha akármi történik is, többet nem bántalak! - hörögte, s a fejébe tóduló vértől majd ledobbant.

Az asszonyka egy percig hallgatott, félt, hogy az ura hirtelen megőrül, és őt széttépi, amikor látta, hogy nem, visszakapta a bátorságát.

- Szép élet. Egy félbolonddal. Úgy gyűlölöm, de úgy gyűlölöm. Megvetem! Tudja! Megvetem magát! Nem bánám, ha most itt rögtön valami borzasztó dolog történne, ha berontana két farkas, és széttépné.

A férfi erre a váratlan óhajra hirtelen felkacagott.

De az asszonyka annál dühösebben toporzékolt.

- Csak nevéssen, hitvány ember. Erre kell magának feleség, hogy legyen, akin szabadon kitölthesse kéjvágyát és dühöngését.

A férfi újra kacagott.

- Igazán megérdemelned, hogy megverjelek! - mondta aztán nyugodtan.

- Próbálja meg! Csak azt próbálja meg!

De a pap egy hosszú pillanatnyi hozzákészülés után sem merte megpróbálni.

Ahelyett ölbe kapta az asszonyt, s minden rúgkapálása ellenére is bevitte a másik szobába, ahol is szépen lefektette a megvetett ágyra.

Az asszonyka elnyúlt az ágyon, belefojtotta az arcát a puha párnákba, s görcsösen zokogott.

A férfi azzal a kényelmetlenséggel nézett rá, amelyben az is benne volt, hogy mégis unalmas dolog a csikószelídítés.

- Nyomorult! - ugrott fel hirtelen az asszony. - Micsoda elégtételt ad nekem ezért a gazságért?

Oly bájos volt, hogy meg lehetett volna enni. Ott térdelt az ágyon s arca éppen egyvonalban volt az ura szemével. Két apró öklét összeszorította, s nem lehetett tudni, nem ugrik-e a következő pillanatban az embere szemének, hogy kivegye, mint egy megmérgezett macska.

Pap Énók rajtafelejtette a pillantását, s elfelejtett válaszolni.

- Micsoda elégtételt? - folytatta az asszony. - Ha elevenen megsütnék, az sem volna elég! Ilyen gazságért az egész férfinemet fel kellene akasztani!... Hogy mert hozzám nyúlni, nyomorult?... Mit vigyorog?

Tass.

Egy pofon csattant el a férfi arcán. Nagyon odaillett.

De a gömbölyű arc a pofon után méltóságos lett. A férj kiegyenesedett, mint egy szálfá, s villámló szemmel nézett az asszonyra.

Abban a pillanatban, ahogy épp kinyitotta a száját, hogy valami ünnepélyes szóval riasszon rá a vakmerő asszonyra, pacs, újra elcsattant egy pofon ugyanazon az arcán, amelyiken az elébb.

Ennek az újabb pofonnak azonban az a váratlan hatása lett, hogy az asszonyka megijedt tőle, és lecsapta magát az ágyra, a férfi pedig egy hosszú pillanatig tartó elámulás után arra gondolt, hogy itt a kigázolás a hínárból!

- Édes - mondta csöndesen -, édes.

Semmi válasz.

Az arca égett, s rászorította a tenyerét.

- Édes!

Az asszony ott feküdt az ágyon, s a fejét beledugta a párnába.

- Drágám...

Semmi válasz.

- Csak nagy számár is vagyok én. Az már igaz, hogy nagy számár vagyok.

Erre az asszony hatalmasan felkacagva felült.

Odaült az ágy közepébe, keresztülfogta térdét a két karjával, úgy kacagott. A szeme kicsire húzódott össze, s fuldoklott a kacagástól.

Az ura meg volt rökönyödve, s nem mert kacagni. Már annyit megtanult, hogy ha ő is nevetne, akkor az asszony újra elkomolyodnék. Ezért hát oly szomorú arcot vágott, amelyet csak tudott.

- Édes!

- Csitt, csatt!

Az asszonyka két apró kezével mind a két oldalról megpofozta az urát. De már nem erősen. Ezek olyan vigasztaló pofonocskák voltak.

- No, no, nono! - mondta gyöngéden. - Nem kell ijedezni! Csak kellett elégtételt szerezni a megsértett női nemnek!

Az ura letérdelt az ágy elé, s kezet csókolt a kis házi sárkánynak. Magában pedig azt gondolta, hogy hál' istennek, csakhogymúlt a zivatar! „De most már jó lesz ügyeskedni, hogy el ne rontsam, ami így magától az ölembe pottyant.”

Ica asszony most már nagy szelíden rápörkölt az urára.

- Most könnyen szabadulsz, nyomorult! De még egyszer haragíts meg, akkor felakasztalak.

- Soha, soha - mondta a férj, s büntudattal nézett a felesége szemébe. Magában pedig azt gondolta, hogy ezután úgy fog hazudni, ahogy jólesik, soha igazat többet nem mond, mindent ráhagy, legyen úgy, ahogy az asszony akarja. Lám, milyen hiábavaló szószaporítás volt ez az egész csevegés, hiszen az a felhányt parasztasszony is, a legyalázott rossz korhelyek is (az ördög hozta ide őket), mind csupa jó emlékekkel mentek el! S az a fő! Nem tesz rosszat az asszonyka! Hát az ilyen apró szeszélyeit ne tűrje el? Inkább így négy fal közt tombolja ki magát, ha már arra szüksége van az asszonyi természetnek, mint idegenek előtt! Ennyi szórákozása se legyen az ő asszonyának! Óh, de nagy számár is vagyok én.

Egy rövid pillanat alatt futott ez mind végig az eszében, s azalatt merően és egyre szerelmesebben néztek egymás szemébe.

- Soha, soha! - ismételte a férj, s a hangja egyúttal azt a régebbi *sohát* is megéreztetette.

- Csak ne álnokoskodnál! - mondta gügyögve az asszony -, mintha nem tudnám, mit gondolsz!

- Ugyan mit, no?

- Mit? Azt, hogy az ördög vigyen el engem a nyakadról... De próbálj csak rám unni! akármit is csinálok! majd meglátod, mi lesz!...

A férj jaram nem akart látni semmit, belefúrta az arcát, s betakarta a szemét az asszonyka puha blúzocskájába, úgy, hogy a kis nő csiklandósan, jólesően felkacagott.

11

A hó igen késett.

November is elmúlt, december is itt volt, mégsem jött a fehér világ, fehér virág.

Az asszonyka most töltötte az első egész esztendőt falun, s már borzasztóan megunta a kopottságot. Szinte idegesen követelte már az urától a havat, úgy-úgy megtámadta érte, mintha ő sikkasztotta volna el.

A hótalan világban aztán minduntalan neki „jött fel a hava”, s úgy látszott, a mézes napok boldog pörpatvarai sohasem múlnak már el.

Ez a pár hónap különben roppant gyorsan és nagyon szépen telt el. Az asszonyka ugyan még mindig ideiglenesnek érezte a helyzetét, s titokban egyre várta, hogy na, most már itt az ideje a felébredésnek, de azért minden érdekelte, ami körülötte volt, s a kíváncsisága illesztette be a környezetébe. A parasztokat sorra ismerte már, s valamennyinek tudta a legkisebb baját is. Népszerű is volt nagyon s nem emlegették már, csak a „galamb papné”-nak. Az is volt, csak ugyan az, egy kis piros csőrű, turbékoló, duzmaszkodó, begyes fehér galamb. A ruháit hazulról kapta, Pestről, s mindig olyan volt, mint egy mennyországi, vagy legalábbis színpadi tünemény.

Ősz elején roppant szerencsétlenség érte őket. Nagy beteg lett Zsuzsa, a cselédjük, a titkos angyal, aki mindent elintézett, s paradicsommá tette a mézesheteket. Először azt hitték, vége a világnak, az asszony meg volt rémülve, letelegrafáltatta a mamát. De a mama nem jött! Még ilyen rettentő csapás sem másította meg az elhatározását. Ugyanis fogadást tett, hogy soha életében nem fogja megnézni, milyen nyomorúságban él a leánya, hova sülyedt az ő szerelmes gyermeke.

A kis galamb papné most jött rá tulajdonképpen, mit jelent egy gyermekre a mama. De tudja isten, a Zsuzsinak nagyobb híját érezte, mint a mamának.

Sajnos, bele kellett nyugodni a változhatatlanba. Zsuzsiért eljött az asszonylánya és kijelentette, hogy az anyját viszi, nem is engedi vissza, mert nála is elkel egy dolgos öregasszony. Úgyis akármennyit keres az öreg, mind azokra a bitang fiaira köti. De ha nála van, akkor biztos, hogy csak neki dolgozik.

A kicsi asszonynak most nyílt meg a szeme előtt a keserves, nagy, nehéz élet. Mikor az első napot töltötte a hideg konyhában, azt hitte, a szíve szakad meg fájdalmában.

Az ura aztán addig szaladt, míg a szomszéd faluban egy másik Zsuzsit nem kapott. Ez el is jött, de micsoda Zsuzsi volt ez a régihez képest! Vének volt az a név neki. Mindjárt első nap kisült, hogy hírét sem hallotta a parfai-nak. S nem tud egyebet főzni, csak lencsét, babot, borsót, kolompért, szüretlen húslevest. Az ebédjét sűrű könnyhullatások közt ették meg, de megették, mert már akkor három napja éltek rántottán és zsíros pirítóson. Ezt a két, ételnek nem nevezhető rettenetességet Énók igen kitűnően tudta csinálni! Ennyi életrevalóságot tanult diákkorában.

Egy heti kinszenvedés után rájöttek, hogy a stafírungra szakácskönyv is volt becsomagolva, s abból az asszonyka kinézett valami ételt, amihez nem kellett fokhagyma, mert a második Zsuzsi, a nyomorult, csak olyan ételeket tudott kotyvasztani, amihez okvetlen fokhagyma kellett. Ezt megcsinálták együtt. Sikerült! Erre megjött a kis papné kedve a főzéshez, s másnap egész nap dolgozott: végy egy szelet bélszín... Az ám, de hol lehet bélszín venni! Énóknak szaladnia kellett a városba. A kocsibér két forint volt, a bélszín három, mert meg kellett venni az egész darabot, s mikor hazajött, akkor állott elébe az asszony azzal, hogy menjen vissza, de gyorsan, mert nincs semmi fűszer!

Gyönyörű idők voltak azok.

Hanem az igaz, hogy minden étel sikerült. Egy sem romlott el, mind ehető volt. Sőt mi több, Énók megesküdt, hogy soha életében olyan jó ételt nem evett. Pedig ő a konviktusban borzasztóan el lehetett kényeztetve. Ahol, mint közben elmesélgette, olyan ételeket ettek, hogy ha a kását a falhoz csapták, odaragadt.

Egy hét alatt annyi szükséges konyhai holmit vásároltak össze a szakácskönyv útbaigazítása után, hogy ki kellett venni száz forintot az Ica takarékkönyvéből.

Énók úgy asszisztált, mint egy hivatásos kukta. Mennyi fát vágott! Mennyi vizet húzott! Mert a cselédnek folyton ott kellett állania az asszonya háta megett, hogy tanuljon! S kéznél legyen, ha kell. Jaj, de legalább mennyit tanult! Mikor elment, annyit sem tudott, mint mikor jött.

Az asszonyka meg volt lepve, mikor a lány azt mondta, hogy elmegy. Még ezt sem próbálta, hogy őt otthagyja a cseléd. Bezzeg a harmadik Zsuzsi már minden órában meghallotta, hogy elkergetlek!

Mert harmadik Zsuzsi is került. Ez sokkal különb volt, mint a második: nem feleselt. Hanem ahelyett, ha magában maradt, mindig járt a szája. Úgy beszélgetett a tűzfogóval, a lábasokkal meg a seprűvel, mintha eleven lények lettek volna; úgy tett, mint az egyszeri pap, aki a fazekaknak prédikált.

Eltelt az ősz, megjött a tél. Csak akkor vette észre az asszony, hogy idő múlt. Egyszerre eltűnt a jókedve. Fázott, csapzott kedvű lett, unta a hótalan világot, amely mindennek csak a vázát mutatta, nem találta helyét.

A mai nap különösen nagyon szürkén virradt.

Az asszonyka szótlánul ébredt, maznán szedte rendbe magát, hátrakötötte babos kendővel a fejét, s takarított. Az ura látva, hogy egész reggel nem szól hozzá, leült az íróasztala mellé, sürgős hivatalos ügyei voltak, amiket már el kellene intézni, de az asszonyka nem engedett neki egy percnyi időt sem.

Amint éppen elrendezte maga előtt a papírokat, hogy a többhetes postán eligazodjon, az asszonyka odaszól:

- Széttépem!

A férfi kényszeredetten nevetett.

- De ha muszáj, édes.

- Jól van, csak bújjon bele azokba a bűdös papirosokba. Én itt cseléd vagyok, maga meg szórakozik.

- Dehogyan...

Az asszony csaknem sírva fordult el.

- Bezzeg nem kellett a rongy papirosa, mikor még szerelmes volt. Akkor el tudott velem lenni. Most már azt sem bánja, ha akármi van velem. Ugye, nem jön megcsókolni? Ugye, nem? Ez egy szerelmes férj. Azelőtt minden percet sajnált, amikor csak egy lépésnyire ment is tőlem...

Oly őszintén panaszkodik, annyira meggyőződésből beszél! Az ember azt gondolja magában, bizony bolondság volt úgy elkényeztetnem!... Felállt, s eltaszítja maga elől a papírokat. Odamegy az asszonyhoz. Megöleli, megcsókolja. A felesége elhárítja:

- Ugyan ne affektáljon; nem szeretem, ha valaki mást mutat, mint amit érez.

Az ember nevet, s a csókoktól újabb csókokra kap gusztust.

- De drágám, gyere, ülj mellém...

- Ugyan ne hízelegjen, kétszínű, álnok!

- Nem hízelgek!

- Hát tűr még egy kicsit?

- Imádlak!

Az asszonyka meg van sértve, mert a hangban tréfát érez, komédiázást.

- Ezt így tudja mondani? Szégyen!

- De babukám! Hát hiszen nem várod talán, hogy reggeli takarítás közben szaladjak most hozzád, hogy megvalljam, mennyire imádlak.

- De várom, de éppen azt várom! Mégiscsak csúfság, hogy én az ő kedvéért lettem utolsó szolgálóvá, s most már utál, mikor reggeli pongyolában lát, helyett, hogy még a körmömet is csókolná, amiért ilyen piszkos őmiatta!...

- Óh, kicsikém, mennyire félreértesz!

Átkapja, magához szorítja, s a száját csókolja, hogy ne tudjon beszélni. És közben azt gondolja, hogy mi lesz ennek a vége? Borzasztó, milyen telhetetlen az asszony, egy percnyi szabadság nincs mellette. Mégiscsak terhes ez. És örökké hazudni a rajongást, a frissiséget... És csókolja, csókolja, de a csókja nem tüzes, nem heveskedő, nem tapadó, hanem dühös.

S mennyire érzi ezt az asszony! Pityeregve bontakozik ki.

- Unalom az egész élet! Halálra kell unni magamat! Ez mulattasson engemet? Ilyen hízelgés, ami nem szívből jön? Látom én, hogy már megunt, és sokkal szívesebben volna a rongyos papirosai közt, mint velem. Nem is tud már velem mit beszélni. De volna csak itt valaki, tudom megnyílna a szája. Olyankor nem hallani mást, csak az ő hangját.

- De lelkem, nem arról beszélnék, amiről teveled. Hát beszéljek neked a politikáról.

- Nem bánom... beszéljen... nem is tud egyébről beszélni, csak a politikáról. Mindenféle számárság kedvesebb magának, mint az, ami engem érdekel.

- De kedves kis galambom, értsd meg egyszer, lelkem, hogy neked minden, de minden megvan, ami kell, hogy azt a tevékenységet kielégítsd, ami benned van, de nekem nincs módom rá. Nekem nem lehet elég annyi, ami neked elég, mert nem asszony vagyok, hanem férfi.

- Ugyan ne prédikáljon nekem - mondta az asszony, aki nem is figyelt, s csak az utolsó mondatot értette meg. - De sokszor a szememre hányja, hogy férfi. Miért vett el, ha annyira unja velem az életet? Nem is fog ez sokáig tartani. Megmondta a mama, de igaza is volt benne. A nagy szerelem kihalt, a szenvedély lehűlt, most aztán annál rosszabb!

- A mama is beszélhetett volna okosabbat.

- Hallja, ne sértegetse a mamát.

- Ugyan, hát ne keserítsen el engem, hogy ennyire emlékszel arra az okosságra, amit ő mondott, azokat meg, amiket én mondok, nem is hallod.

- Gorombáskodni tud! - görbíti le a száját az asszonyka; azzal kimegy, mert eszébe jut, hogy vajon feltette-e már a konyhában a húst a Zsuzsi? Mert az, amilyen haszontalan, kitelik tőle, hogy még most sem tette fel. Sok baja is van egy asszonynak, csak a méreg eszi, akárhová néz. Úgy kell harcolni az urával is, a cseléddel is, mint az ellenséggel.

12

A konyhában nagyszerűen sült-főtt az étel. Zsuzsi, a szolgáló, okulva a hatalmas leckéken, csak éppen felrakta, amit rendeletben kapott, s felé sem nézett. Azért tűz a tűz, hogy égjén, s azért víz a víz, hogy forrjon. Ellenben annál több előadást tartott a konyhának.

- Én nem nyúlok hozzád - mondta a fazéknak - ha a lyukra teszek: elég, ha lehúzlak: eláll... Csak az Isten tudna itt főzni... Na, te szemtelen - kiált rá egyszerre a mosogatórongyra. - Már megint itt vagy láb alatt? Itt a helyed? Nézze meg az ember, kifújjam a tüdőt? - Ezzel helyére teszi a mosogatót. Aztán az asszonya modorát utánózva folytatja a seprű előtt: - Hát te gyalázatos, eltűröd a szemetet? Nem szúrja ki a szemed? Nem, ha olyan volna, mint a szőlősi hegy! Nem tudod, hogy egy tiszta lánynak százszor ki kell seperni a konyhát egy nap? Nem vagy már kisbaba, hogy mindent a szádba kelljen rágni, még ilyen semmiséget is. De én kifújhatom a tüdőt...

Elhallgatott, mert meghallotta, hogy odabenn nyílik az ajtó.

- Jaj, ne csinálj olyan nagy port, Zsuzsi, az Isten áldjon meg, ne csinálj olyan nagy port! - lép be a tiszteletes asszony. - Mert mindjárt kikergetlek a konyhából. Hányszor mondjam még, hogy főzéskor, mikor mindig tele van fedetlen edénnyel a konyha, nem szabad seperni. Van itt szemét, te! Fogd meg azt a seprűt, egy-két húzással seperd össze, oszt megvan. Én sose tanultam, mégis tudom, de te, aki rászülettél, mindig abba voltál, nem tudod. Nem vagy talán kisbaba, hogy mindent a szádba kelljen rágni.

Megnézi az edényeket. Belenéz a tűzbe.

- No látod, ami jó, arra nem szólok. Csakhogy egyszer mégis vigyáztál valamire. Hisz örül az ember, ha megdicsérheti a cselédet. A tűz is jó, a forrás is rendes. Ilyenkor nem szólok, nekem is jobb, neked is.

A tiszteletes asszony ekkor valami rejtelmes szakácsnői siker kedvéért át akarja tenni az egyik fazekat a hátulsó lyukról az elsőre s körülnéz.

- Hol van már az a rongy? Már ezerszer megmondtam, hogy ilyenkor kéznél legyen valami rongy mindig. Most tettem magam egyet kezügybe, már sehol sincs.

- A helyére tettem.

- Na, ez hallatlan; hát csakugyan meg akarsz bolondítani? Mindent eldugni, mindent, de mindent! Add már ide gyorsan, ne kelljen a tudómet kifűjni!

A rendetlen Zsuzsi előadja a rongyot, s a galamb papné mérsékeli magát, szó nélkül átcseréli az edényeket és méltóságosan kimegy.

Az ajtóban vissza sem fordul, úgy mondja:

- Aztán gondod legyen mindenre!

13

A papné kiment az udvarra. Csak éppen kinézett.

Hideg volt nagyon, kész téli hideg. Az ég teljesen beborítva, ólomszürke fellegekkel, mint már napok óta. Az asszonyka fázósan húzta össze magát, megfázott, de azért kinn maradt. Nézte, mereven, gyökeres csökönyösséggel nézte a szomorú kertet, a csupasz elbarnult vesszőket, a kopasz fákat. Úgy meredt minden, mint a csontváz. S a váz rút, rút. Csak az a kis libegő dísz szép az életben.

Az asszonyka megállott a tornácon, ez is megvénült. A szőlő indái földbe vannak ásva. Az eresztartó gerendákon a festék lepattogzott, lekopott. Látszik, hogy az építők idétlen görbe ágasokat állítottak be. A lécezés elvásott, elnyűtt. A szél cudarul járta a pusztát, tágas, barátságatlan helyet. Olyan szegény, színtelen, minden olyan holtravált! Az utcára ráfagyott a kóró, a szalmaszemét, a trágya: a föld, a felvágott sár úgy öröködött meg, ahogy az utolsó marhahajtás hagyta rajta a kettős csapásokat. A kis házak árvák, roppant szegények, a templom még kietlenebb, mint máskor, esőtől piszkosra mosott falaival, merev formájával, apró vakablakai-
val.

S ő most csak ilyeneket lát itt.

Az ura bent nem dolgozott, hanem magában dúlt-fült, s amint az ablakon ki-kinézett, ijedten vette észre a feleségét. Megzörgette a ablakot, Ica asszony odanézett, s meglátta, hogy az ablak is ócska, rom. Oly szegény. Minden oly szegény.

Milyen más volt ez a ház, mikor először látta!

Lomb, lomb mindenfelé. Sűrű, gazdag, üdeszínű zöld világ; a kis házak barátságosan nevettek rá hunyori szemükkel a rengeteg zöld lomb közül; az út szélén libák pipiskedtek a pázsiton, s ezen az ablakon frissen festett zöld zsalu volt.

Ez a szerelem, a zsalut befestették a lakodalomra, de a téli ablakokat!... hisz akkorra már úgylis vénasszony lesz a menyasszony!

Nagy léptekkel jött a férje. Sietve; finom, puha, óriási kendőt hozott. Ez az egyetlen úri dolog. Ez is hazulról való!... Pestről.

Milyen őszi alak maga az ember is! Vastag cipője, vékony vásott ruhája... rövid az ujja, diák-kori, elviselt. Takarékoságból hordja. Keze-lába lóg, s úgy süvölt róla a szürkeség, a szegénység... Borotvátlan, borzas bajszerű, gallérja nincs. Úristen, hova jutottunk, még a mosolygása is olyan fáradt, őszies...

- Nem fagyta meg, lelkem?

- Eh.

De azért nem bánja, hogy ölbe kapja az ura, s beviszi a szobába. A ringató karokon, a meleg szobában rögtön nagy bágyadság fogja el, s amint a férje leteszi a díványra, abban a percben el is alszik.

Csak akkor ébred fel, mikor jön a cseléd, s nagy csikordulással nyitja be az ajtót.

- Lehet már teríteni?

A pap dühösen néz rá, s kikergeti a szemével, hogy ne zavarja az alvót; de mire visszafordul, akkorra az asszonyka úgy tápáskodik már felfelé, mint a lusta cica.

A férfi mosolyogva nézi a bájos ügyetlenkedést, az asszonyka álmos közönyösséggel bámészkodik a szeme közé.

Nincs már tréfakedve.

Az ablakra néz, s nyitva marad szeme-szája. Aztán megdörzsöli a szemét s újra bámul.

- Hó! - suttogja boldogan.

- Esik a hó! - kiáltja a férfi is. Mióta a felesége aludt, egy percre sem fordult el tőle, folyton nézte szép kis arcát, s rajta gondolkozott. Ezen a primitíven szövevényes jellemén, amelyen nem tud eligazodni, nem tud, mert nem akar soha rosszat látni a mélyén, csak azokat a nemes jellemvonásokat, amelyeket olyan jólesik abba beleképzelni, akiket szeretünk.

Együtt ugrottak fel és szaladtak az ablakhoz.

Ritka, nagy pelyhekben szállongva, néhol ökölnyi csomókban, másutt ritkára szítálva szállongott a hó. Lélek, virág ereszkedett a földre, s egyszeriben megszépítette azt.

A hóesés mind sűrűbb lett, egész ködfátyolképpé vált. Az út gödrei szépen beteltek, hófehér szőnyeggel leborítva, angyalok útjává lett a marhacsapás.

Az asszonyka sóhajtva szólt:

- Vajon micsoda mesebeli királyfinak terítenek szőnyeget az angyalok?...

A férje mögötte állott, és átölelte a derekát. Amint így előrenéztek, mind a kettőjükön valami várakozás vett erőt. Mintha valami nagyúr bevonulását lesnék az ablak páholyából.

Soká állottak némán, és megnőtt, kinőtt előttük a mese.

Jön valaki. Jön a királyfi. De miért jön? Ki jön? Az mindegy Jön! Jön!

- Ej, de várat magára! - szólt az asszonyka, s nevettek.

- Lovon jön? - kérdezte később.

- Lovon! - mondta a férje. - Vasderes paripán.

Újra hallgattak. Az utca néptelen volt, semmi jele, hogy földi emberek profán tanyái vannak a közelben.

- Csak jönne már! - türelmetlenkedett az asszonyka.

Csendesen nevettek, és áhítatosan nézték a hóesést.

És egyszerre csak, pedig akkor éppen nem is várták, megjelent a tündérherceg.

Vasderes lovon ült, vadászruhában volt, s a hó furcsa prémmel rakta meg sapkáját, vállát, térdét. Unott eleganciával ült a nyeregben. Tökéletesen elegáns volt, különb, mintha a képeskönyvből vagy a színpadról lépett volna ki: az élet igazi finom előkelősége érzett róla. Az asszonyka elkápráztatva nézte. Még a mesebeli tündérhercegeket is elfelejtette, akikről az imént ábrándozott.

- Thorsa Ábris! - mondta megörülve a pap.

Az asszonynak a szeme egy vonallal még jobban megnyílt, s belső, jövőbe látó érdeklődéssel vizsgálta a lovast.

Az pedig a papház felé fordította szép férfias arcát, gyöngén elmosolyodott, s az asszonyra nézett, míg köszönt. A pap nevetve rázta felé a kezét. A lovas viszonzta a kézmozdulatot, s az asszony érezte, hogy megint őrá néz.

A ló ficáncolni kezdett, táncolt, elhaladt. A fiatal házasok hamar átszaladtak a másik ablakhoz, amelyből végig lehetett látni az egész utcán, s egy szót sem szóltak, míg csak el nem tűnt a lovas az út végén, a sűrű hó ködében.

Akkor az asszony felsóhajtott, s eszébe jutott minden, minden, amit elvesztett. A zsúrok, az elegáns férfiak, a parfümök, a flörtök...

Ránézett az urára.

- Mért nem vesz magára más ruhát? - mondta bágyadtan.

- Jó nekem így is - nevetett parasztosan a férfi -, házasember vagyok én már.

- Éppen azért.

- Nem akarok én már asszonyt csábítani.

Az asszony elfordult; a hideg ablaküveghez támasztotta homlokát, s a tekintete belemerült a sűrű hóesésbe. Aztán csendesen mondta, legyintve egy kisé:

- Nem is sikerülne!...

14

Érezték, hogy megint van valami köztük. Idegességet éreztek, de csak valahol mélyen a lelkük fenekén.

Ebédnél azt mondta az asszony:

- Nagy csibész lehet ez a maga barátja.

A férj mosolygott. Tetszett neki, hogy ilyen kicsinylő szóval említette a felesége. De a másik percben eszébe jutott, hogy leplezi vele az érdeklődését. Álnok az asszony.

Komolyan felelt.

- Nem, lelkem, az egy nagyon szerencsétlen ember.

Az asszony érdeklődéssel szólt: - Igazán? Szerencsétlen?

A férj összerándította a szemét. Rossz taktika volt. Ha csibésznek hagyja, akkor legfeljebb gyerekes alaknak tünteti fel, így pedig kihívta a komoly érdeklődést. A szerencsétlen emberek érdekesekek.

Megpróbált az étellel foglalkozni... Akár csibész, akár szerencsétlen, mi az ördögnek jött haza.

Az asszonyka bölcsen így szólt:

- Mindenki megérdemli a sorsát.

A férj a tányérjára nézett, s beszélni kezdett.

- Nagyszerű egyéni kiválóságok vannak benne. Ami rossz, az a fajé, a társadalomé, ő nem felelős érte, és mégis ő szenved meg.

Az asszonyka most nem szólott közbe, hogy ne beszéljen ilyen okosan, örült, hogy hall valamit.

- Együtt jártunk iskolába. Elemibe itt a faluban; a gimnáziumban is együtt voltunk a kollégiumban. A negyedik osztályból vitték a katonai iskolába Bécsbe. Nagyszerű tanuló volt. Míg mi izzadtunk, pedig én is tiszta jeles voltam, ő addig franciát, angolt tanult, zongorázott, lovagolt, udvarolt... s másnap mindnyájunknál jobban tudott az iskolában mindent.

Az asszonyka alig várta, hogy egyre jobban megoldódjon az ura nyelve. Minden szót lesett, és csak úgy szívta magába.

A férfi lesütött szemmel, emlékezve beszélt. Sajnálta, hogy csak jót, s hogy annyi szépet, bámulatosat kell elmondani, szeretne volna azt mondani, hogy ez olyan ember, lelkem, akivel nekünk nem érdemes foglalkozni. De nem tudott hazudni. Nem is mert; gyáva volt, tudta, hogy még rosszabb, ha hazudik valami nagyot, mert ha találkozik vele a felesége, úgyis vége minden hazugságnak. Bántotta, s keserítette a férjek sorsa, hogy neki kell a vetélytárs kerítőjének lenni. Itt sem volt még a veszély, csak az árnyéka, s ő már reszket és lemond, és ezzel elvesztegeti a fegyvereit...

Elmondta, amit csak tudott Thorsa Ábrisoról, mindent elmondott. S elhitette magával, hogy a felesége máris lekicsinyli őt amazzal szemben, s öngúnnnyal szándékosan lekicsinyítette magát a nagyúrral szemben.

- Szép ember, nem olyan, mint én - mondta és fájdalmasan mosolygott. - Tízéves korában már úgy udvarolt, ahogy a magunkfajta huszonöt éves korában sem tud.

Az asszonyka elmosolyodott.

- A magukfajta? Hát tud az valamikor?

- Annál jobban tudott ő. Tud is. Arra született. Az isten tudja, mit csinál; úsznak utána a nők, mint a csillag után ködben a fény.

Az asszonyka, minél jobban dicsőítette az ura Don Juant, annál furesábban mosolygott. Dacra ingerelte a sok dicséret. Szerette volna megmutatni, hogy ő meg tudná alázni az elbizakodott embert. Borzasztó tisztességes asszonynak érezte magát, s azért szeretett volna minél előbb találkozni azzal az úrral, hogy megtanítsa őt a női nemmel szemben tiszteletre.

A pap folytatta:

- Beszélnek, hogy egy főhercegnő miatt kellett otthagyni a vezérkart. Lehet, a főhercegnők is éppolyan nők, mint a többiek...

- De könnyen tudnak maguk ítélni a nők felett! - mondta a felesége, s végigmérte az urát.

- A semmi nők felett! - mondta a férfi.

Nem beszélt tovább. Hallgatott. Az arca borús volt. A felesége hosszan vizsgálta az arcát. Tudta, mi folyik a férje lelkében. Tudta, hogy az fél, reszket, hogy gyáva és kishitű. De nem bánta, hízelgett neki. Láttá abból is, hogy szereti, félti. Pedig ő tudta, hogy nem fenyegeti veszély, mert őneki esze ágában sincs, hogy megcsalja ezt a hűséges, mamlasz kis urát, ezt a vén szamarat!

- Édes - mondta neki hirtelen, kissé csintalanul elmosolyodva. - Mondja, hány asszonyt csókolt meg maga életében?

A férj elvörösödött, mintha láng csapta volna fel az arcát. Rekedt hangon felelt.

- Az édesanyámat.

- Én a szerelmi csókokat kérdem!

A pap még jobban, egész bíborvörösre pirult, s erőteljes hangon, mintha a templomban esküdne, kijelentette:

- Az édesanyámat és a feleségemet!

Az asszonyka elámult. Lehetetlen volt nem hinnie.

A pap halkán hozzátette, mintha szégyellnivaló is volna a szavában, nemcsak dicsőség. Mintha mentegetni akarná magát.

- Nekem sohasem volt nőrokonom. Nem voltam hozzászokva az asszonyokhoz. Az anyámon kívül senkim, s ő velem volt mindig, a kollégiumba is eljött velem, hogy megőrizzen, felneveljen, papot építsen belőlem... Haláláig együtt voltunk... S az ő emléke után más az én szívemhez nem jutott közel, csak te...

Az asszonyka nevetve, csillogó szemmel nézett az urára.

Aztán felsóhajtott.

15

Sokáig ültek a furcsa, ideges csendben. Az asszony mosolygott, s le-lehunyta a szemét. Szerette volna már megtörni a csendet, de nem tudta, mivel.

Felállott, kiment, s egy perc múlva bejött nagy ártatlan arccal.

Az urához szökött, aki még most sem emelte fel a fejét, s hirtelen bedörzsölte az arcát hóval.

A férfi prüszkölt, s boldogan mosolygott fel.

A szemük összevillant; mind a kettőében könny csillámlott.

Aztán szaporán, csattanva megcsókolták egymást.

- Havazódni!

Szaladtak; kissé zavart volt mindenik. Játszottak, mint a bárányok, mikor farkast éreznek a bokorban, de nem akarnak róla tudomást venni.

Egész nap érzett rajtuk, mintha az erőltetett vígság csak látszat volna, amit gyöngédségből viselnek el egymás iránt, s az igazi lelki arcuk sebesült lenne és szégyellni való.

Másnap mintha összebeszéltek volna, vagy mintha egyformán járna a gondolatuk kereke, mind a ketten nagy gonddal öltöztek. Egyszerűen ugyan, házi ruhába, hogy feltűnő ne legyen, de ízlésesen, váratlan látogatásra elkészülve. A pap megborotválkozott, és nem az ócska ruhába bújt. Az asszonyka egy óra hosszat fésülködött, s csinos pongyolát vett magára. Várták a váratlan látogatót.

Semmiségekkel telt el a délelőtt. A papnak nem jutott eszébe munkába kezdeni, az asszonynak semmi dolga sem volt. Borzasztó hosszú volt a délelőtt. Alig lehetett végét várni.

Odaállottak az ablak elé; szóltanul nézték a havat s a dobálózó parasztgyerekeket.

Egyszerre valami jutott az asszonyka eszébe; kisietett a konyhába, s új meg új rendeleteket adott a cselédnek, mint aki vendéget vár ebédre. De nem volt soká a konyhában, félt, hogy rajtamarad a vöröshagyma szaga a kezén, pedig ő ma alighanem kézcsókot kap!

Az idő múlt, és semmi különös jel nem adódott. Az asszonyka ingerült s idegesen nevetős kezdett lenni. S nem volt semmi, de semmi beszélőnivalójuk. Egyszer aztán hangosan elcacagta magát, mintha csiklandoznák.

Énók kérdően nézett rá s vele mosolygott.

- Az jutott eszembe - mondta végre idegesen fulladozva az asszonyka -, hogy egyszer egy villanyszerelő dolgozott nálunk. Csúnya kis görbe ember, veres hajú, piszkos, mocskos. A szobalányunk azt mondta rá: „Na, ez se kapna feleséget.” Egész délelőtt neveltünk rajta, aztán délben csak jön egy csinos asszonyka, s kisül, hogy a felesége!... Azt kértem tőle: „Ugyan, mondja, hogy tudott ilyen csúf emberhez menni?” Hát az asszony rám néz csodálkozva, azután az urára: „Nem csúnya az én uram - azt mondja -, ha szépen megmosdik, megborotválkozik, osztán felöltöztetem, hát akkor olyan, mint egy úr.”

Énók furcsán nézett az adomára, s ő is nevetett egy kicsit.

- Hát én is olyan vagyok most, mint egy úr?

Az asszonyka igent intett, s nevetett. Azután a nyakába ugrott az urának s összezsókolta.

- Nekem olyan vagy - mondta. - Másnak nem tudom!

- Másnak tán olyan se vagyok! De mit törődöm én mással? - szólt a férj vidáman, és magához szorította a feleségét.

Csendben ültek egy kis ideig, megint nem volt mit beszélniük.

- Ej mit! - kiáltott fel aztán az asszonyka, mint aki nagy dologra szánja el magát. - Teríts, Zsuzsi.

- Persze! - kiáltott megkönnyebbülve Énók is, mintha ő is most tett volna le valami reményről vagy félelemről.

Egymás szemébe nevettek s tudták, hogy mindenikük Thorsa Ábrist várta. Ebédre!

Délután is várták; nem jött.

Másnap is várták; hiába.

Az asszonyka dühbe gurult.

- Miféle komisz fráter ez! Meg sem viziteli a barátját! Szép!

Akármilyen keservesen esett, le kellett mondani erről a vizitről. Ha nem jön, nem izenhetik meg neki, hogy várják. A tündérkirályfiról kisült, hogy kiállhatatlan földi halandó, akinek eszeágában sincs, hogy egy kis papné önérzetét nevelje ideális rajongásával, s egy boldog kis asszonykának okozzon veszélytelen lelki izgalmakat.

Ica hát beletörődött csendesen a változtathatatlanba, s ötödnap azt mondta az urának:

- Minek nyüvi maga mindig azt a jó ruhát. De kényes lett! Már nem is jó a régi. Hiszen még sehol se lyukas.

- Hát ahol bedugom a karom! - replikázott nevetve az ura. - Ha nem lyukas, hogy öltözöm fel?

A vendég helyett egy-egy parasztasszony látogatott be a konyhába, s mintha csak azért jött volna, mind hozott valami pletykát a fiatal úrról.

Már az is olyan emberkerülő lesz, mint az apja. Senkivel sem áll szóba, de minden reggel ellovagol az erdők felé, s csak éjjel jön haza. Som Gergely fáért volt az erdön, s látta, mikor kijött az erdészházból. Köszönt neki, de a fiatal úr nem is fogadta, pedig máskor úgy elbeszélgetett vele, isz együtt jártak iskolába. De az a legcifrább, hogy az erdész nem is volt otthon, csak a menyecske...

- Utálatos fráter! - mondta az asszonyka, s hozzátette: - Micsoda alantas ízlés! Ne is jöjjön a szemem elé! Romlott lélek... A nevét se említsék nekem többet.

S rögtön utána elgondolta, hogy ha lánykorában Budapesten találkoztak volna!... Akkor talán... De itt, így soha! Elpirult szégyenletében, mert eszébe jutott, hogy őt az erdésznekkel sorozza együvé az az úr: „Egy kis erdészné meg egy kis papné!...” Ökölbe szorította kezecskéjét, s megfenyegette gondolatban.

Helyette aztán az urával gorombáskodott.

De a napok egyre teltek; a vasárnap is üresen múlt el, a következő hét is meg még egy csomó hét, végre elközyösödött, s egyhangú megvetéssel osztályozta el az érdektelen alakok közé.

A pap teljesen meg volt nyugodva a dolgok ilyen állapotával; de közeledett karácsony, s mikor a karácsonyi beszédre gondolt, mindig eszébe jutott a barátja. Neki szánta az ünnepi beszédet, pedig tudta, hogy nem fogja meghallgatni!

16

Thorsa Ábris nem tudott számot adni magának róla, miről vette észre, de egyszerre csak ünnepre virradt. Karácsonyra. A nap is másképp világított, a levegő is tele volt bajuszkenőcsök, subickok, szappanok, tiszta ruhák szagával, s az egész nép úgy sustorgott, a kocsisok kinn mosakodtak a szabadban, s alaposan, mert régen volt pünkösöd, és akkor nem is tisztálkodtak valami szörnyű gonddal, mert akkor azt mondták: csak most volt húsvét. Alig két hete. Cselédember csak sátoros ünnepen szedi rendbe magát. Az ő idegeit is végig-végigszaladta ez az ünnepszag, amely éppen úgy terjeng a levegőben, mint tavasszal a friss, állatbolondító szerelemszag.

Úgy érezte magát, mint gyermekkorában. S ellenállhatatlan vágya támadt, hogy visszaidézzé a gyermekkori ünnepérzést.

Nem ment hát sehova, hanem elkezdte dúdolni azt a karácsonyi éneket, amely valahonnan a fülébe csapódott. Kissé bomlani kezdett lelkében az a kietlen hangulat, amelyhez, mióta itthon van, semmi egyéb nem illett, csak a kopasz, embertelen erdők.

A harangszót megdobbanó szívvel hallotta be szobájába, s megint úgy csengett az neki, mint gyerekkorában, szépen, tisztán, istentiszteletre hívóan, s mégis oly furcsán... Gyermeteg hangon.

Azért felöltözött, s hozzákészült, hogy templomba menjen. Az ódon házban, amelyben semmi sem változott ötven esztendő óta, mintha öregapáink élete ihlette volna meg. A fehérre meszelt falak, az öreg, vaskos diófabútorok, a vaspántokkal erősített karszékek, az apró, nyomott ablakok, melyeknek a közét vastag vasrudak keretezték, a körötte élő népség, Úr-tisztelő szelleme mind rátelepedtek, s úgy érezte, mintha ő is a régi Thorsák közül való volna, akinek karácsonykor föl kell venni a rókamálos mentét, s templomba menni. Megtartotta az úri szokást, amire dadája tanította meg. Az uraknak addig nem kell bemenni a templomba, míg az éneknek vége nincs. Nem szabad a parasztok közé alacsonyodni. Legjobb, ha akkor lép be a földesúr, mikor már a pap fenn van a katedrán, de még nem imádkozik, mert az imádságot nem szabad zavarni.

Sikerült pontosan így érkeznie.

A pap már fenn volt a katedrán, de még nem imádkozott. A népen a meglepetés eltitkolhatatlan moraja futott végig. A Thorsák földesúri székében évtizedek óta nem ült senki. A harangozó erre már harmincéves gyakorlatot szerezvén, nem is szokta letörülni a padjukat, s most kétségbeesve dörmögött magában:

- Hogy az isten verje meg. Hát ez minek jön ide! Ha nem jár ide, minek jön ide.

Nem lett semmi botrány. Ábris elővett egy zsebkendőt, kidolgozott magának egy ültényi helyet, aztán állva maradt, hogy az imában ő is részt vegyen.

A meghatottság, amely mind csupa gyermekkori emlékeiből táplálkozott, profán gondolatokkal vegyült, míg elhallgatta az ima első mondatait.

Minden különös, kicsinyeskedő és groteszk volt előtte, de mindennél furább az az ember, aki ott állt az emelvényen, s erőltetett torokhangon beszélt.

Csaknem elmosolyodott. Ez hát az emberek istentisztelete. De folyvást ott kísértett gyermekkorának az emléke, s az öreg pap, akire minden vasárnap úgy kellett figyelnie, hogy otthon el tudja mondani, mit prédikált... Mintha századokkal ezelőtt lett volna gyermek. Micsoda világalakulás esett azóta e földön!

Szinte nem hisz a szemének, amint körülnéz, hogy ugyanazokat a gubákat látja az embereken, amit akkor... A földgolyónak ezen a pontján semmi sem változott. És Ábris méltán gondolta el, mennyire hiú és fölösleges dolog minden haladás és civilizáció. Nem jobb volna, ha az egész világrend visszaszállana, s ő éppen olyan földesúrrá lenne, amilyen parasztok maradtak a parasztok. Milyen derék volna, ha szépen le lehetne törülni az életből a múltat, a saját múltját, hogy ott folytathatná, ahol a tizedik öregapja elhagyta. S lenne öbelőle éppen olyan bumfordi paraszt, mint az ökörhajtó cselédje s mint kardforgató kurtanemes őse volt.

Azután újra a papra figyelt. Lám, milyen becsületes fiú ez az ő gyermekkori pajtása, aki szépen belenőtt az apja palástjába. Micsoda magas helynek érezheti ez az emelvényt, ahol áll. S hogy áll!... És meg is házasodott! Azám, hiszen fiatal felesége van!...

Rögtön körülnézett s megpillantotta az asszonykát, aki ebben a percben fényes arccal nézett fel az urára, ámbár ima alatt nem szabad felemelni a lesütött szemeket.

Ábris látta a szerelmes tekintetet, látta, hogy még jobban kihúzza magát a pap, s még magasabban zengi a szókat, s mosolyogva hagyta rá: az az ember a felesége előtt áll szobrot!

S milyen csinos és kedves az asszonyka. Milyen szépen áll a fehér prém gyöngéd piros arcocskájához. Ej, ej, hisz ez egész úri asszony! Milyen kifogástalan. Ez nem is papné! Hová lettek a rosszul szabott ruhájú, sovány papnék, ha már ebben a kis faluban is így dolgoztatnak a tiszteletesnék!

Az imának vége volt. Ábris nem is hallott belőle semmit. Nagy csizmasúrolás, mozgolódás közben leültek. S ekkor, míg a pap ősi szokás szerint kétszer is elmondja a textust, valami roppant kedves és rendkívül megragadó jelenetet figyelt meg. A pap és a felesége összenéztek. De milyen meleg és sugaras pillantás volt az! Szinte átszökellt a szerelem fényes sugara, s mindeneket megvilágosított. Csak ő vette észre, s ő éppen olyan boldogan mosolyodott el, mint azok ketten. Jóleső meleg érzés telítette meg Ábrist, amely visszaadta neki természetességét ezen idegen helyen. Naivnak és fiatalnak érezte magát, s mély barátságot fogadott a két lény iránt.

- Ti fogtok megtanítani a szeretetre - mondta magában, már szinte maga is a papi stílusban gondolkodva -, ti lesztek az én papjaim.

És már ő is tudott figyelni a prédikációra. A gyülekezettel valami közösség érzete járta át a lelkét, mert jó kicsinek lenni a kicsinyek közt, s jó megelégedettnek lenni a megelégedettek közt. És nem is nehéz. Magával viszi az embert a tömeglélek.

A pap prédikációja, mintha csak az ő számára készült volna. Vagy ő éppoly primitív ebben a tudományban, mint ez az egész gyülekezet, s nála is az alapfogalmaknál kell kezdeni az Írás-magyarázatot. Figyelt, s már nem is azért nézegetett oda a kis papnéra, hogy hasonló figyelő kedvet merítsen annak a lelkes arcából, hanem azért, hogy osztozzon vele az élvezetben.

De oda ugyan nézhetett! Az asszonyka egyszer, csak egyetlenegyszer sem pillantott rá.

Annál boldogabban, s szinte mutatósan sugározta a férjével való megelégedést és az iránta való szeretetet... Persze Ábris nem tudhatta honnan ez a nyilvánosan tündöklő nagy szerelem. A kis papné, ha be akarta volna vallani, elismerhette volna, hogy meg van sértve. Abban a percben, mikor Ábris bejött, fellobbant benne az érzés, amely hosszú hetek alatt gyűlt össze duzzogó galambszívében, s készen tartott a számára egy lesújtó pillantást... ha elég arcátlan lett volna, hogy ránézzen: bár nem vizitelt nála! De mikor kiderült, hogy hiába a fegyverkezés, észre sem veszi az az úr, hogy ő is itt van; azazhogy, mivel nem ő a legelső gondja! hát szörnyen megharagudott a galamb papné ezért a karácsonyi szemtelenségért. S beleolvadt, szinte beleolvadt az ura nézésébe. Dacból. Hadd lássa az az úr, hogy az ember ha falusi asszony is, nincs szüksége senkire. Mert *van valakije!*

Ábris azonban szorgalmasan figyelt, s egészen újjászületett a prédikáció alatt. Rokkant lelke mankót kapott: a csendes boldogság, csendes okosság, csendes élet reménysége volt ez a mankó.

Ugyan hát miért ne lehessen öbelőle az, aki az apja volt, meg a nagyapja meg az ősapja sorra mind? Falusi ember, aki él gond és gondolat nélkül, vasárnap nagy tisztálkodást rendez, s eljön a templomba, ahol ilyen megnyugtató és okos beszédek lehet hallani. Ez volt Magyarország félezer éven át, miért ne volna elég neki ez a Magyarország erre a rövid emberéletre.

Meg kell házasodni. Egy ilyen kicsi asszonyra kell szert tenni, aki valahogy asszonytudománnyal elrendezi az ember életét olyannak, amilyennek kell lenni egy emberéletnek. Hát nem ugyanazt az erőt köti le és foglalkoztatja a falu kisded élete, amelyet a nagyvilági élet?

S míg a Krisztus születését s a vallásban nyerhető újjászületés lehetőségét hallgatta, ő maga egészen újjá is született.

Lehet valami a „megtértő bűnös” esetében. Ő is annak érezte magát, aki nagy tékozlás után visszatér, hogy apáinak a malacaival kapjon bár egy táplálékot, de csak békén élhessen.

Mosolygott saját magán, s elnézegette annak az asszonykának az alakját. Mennyi báj s milyen családiasság van benne! Milyen csevegő és meleg lelkű asszonyka lehet!... De jó volna a lábai előtt ülni, mint valami kiérdemesült komondornak, s hallgatni a csacsogását, míg a hímzésére hajol, s közben pompás urára néz fel szerelmesen.

Oly gépies nyugalommal állott fel a prédikáció végén, mint a többiek. Már egészen beletalálta magát ebbe a hangulatba s ebbe az életbe. Megfogta gyermekkori lelke és belegyúrta az asszony.

Részt vett az úrvacsorán is. Előbb nem akart közönyösségből, aztán túlbuzgóságból, mert hiszen nincs eléggé „hozzákészülve”, de végre ott maradt, s élvezte, hogy ő a földesúr, aki vezeti a férfiak sorát, s megrezzenő lélekkel hallotta, mikor a pap, aki minden falat kenyérhez s minden korty borhoz adott egy-egy szent ígét is, eléje tartván a szent kenyér tört darabját, ezt mondta: Vigasztaljon meg téged az Úr, és adjon tenéked békességet.

A pap szeme egy pillanatra belemélyedt az övébe, s ő lelke legvalójában találva érezte magát. Csaknem könny szökött a szemébe.

Hát csakugyan mindenkibe belelát a papi szem!

Már a bort félve várta.

- Eresszétek hozzám a kisdedeket, mert a kicsinyeké a mennyeknek országa...

Ábris lehajtotta a fejét, s viaszozította a könnyet, amely csakugyan felszivárgott a szemébe.

A helyére ment. Röviden imádkozott. Hosszú idő óta ma először a maga önkéntes akaratából, s aztán vette a kalapját s elment.

Lehajtott fővel, senkire sem nézve.

Csak mikor a rideg cinteremben megkondul a lépte alatt a palakőlap, akkor jut eszébe, hogy rá kellett volna pillantania még egyszer a papné gyenge szíromarcára...

17

A kis papnén rettenetes elkeseredés vett erőt. Iszonyú szerencsétlennek és szörnyen megaláztattnak érezte magát. A szemébe könnycsepp erőszakoskodott fel, s alig bírta megállani, hogy az ének bömbölése alatt hangos sírásba ne törjön ki.

Hát ő olyan semmiséggé, oly kicsi észrevehetetlen asszonnyá lett, hogy egy fiatalember meg sem látja, s mikor ő az egyetlen úriasszony valahol, nem tudja egy pillanatra az egyetlen úriember érdeklődését felidézni. Nem köszönt! Sem amikor jött, sem amikor elment! Pedig gyakran nézett rá - de nem elég gyakran... Milyen megaláztatás! Bizonyára elcsúfult, mióta itt van a falun, s oly közönségesse lett, hogy egy városi úr csak mosolyogni tud rajta, de észrevenni s úrnőnek nézni lehetetlennek találja...

De ezt mind az urának köszönheti! Ó, az a szerencsétlen szerelem!... Hogy neki paraszttá kellett lennie!...

A zsebkendőjét felemelte a szeméhez, s fejét az ima ürügye alatt lehajtva, letörülte a könny-cseppeket.

Akkor felnézett az urára, s annak az arcán nagy megdöbbenést látott.

Elmosolyodott rá. Hát legalább van mégis valaki, akinek ő a főgondja. Hálásan nézett megint az urára, mintha alamizsnát kapott volna tőle. S erre elmúlt a keserű érzés, melyet az életben való nagy magánosság keltett benne.

Megint odamosolygott az urára, s mikor látta, hogy annak is felderül az arca, nevető kedv fogta el, hogy szeretett volna felugrani és körültáncolni a tágas templomban.

Hamar fel is állott, s bár még teljes két sort kellett volna végighallgatni a templomi etikett szerint, pár pillanatig meghajtva bájos fejcskáját, gyorsan kiment. Mielőtt a papnészékből kilépett volna, még egyszer odavillant a szeme az ura szemébe, köszönt neki, nem úgy, mint az a bárdolatlan és felfuvalkodott ember!...

Sietve ment ki.

Odakinn felmosolygott az égre. Ragyogó napsugár öntötte el egész alakját, s oly fényessé lett abban a pillanatban, amelyet még a templomajtóban töltött, az ura szeme előtt, hogy a papnak mintha angyal jelent volna meg.

Sietett haza. Letette a nagy télibundát s az ablak elé állott.

Várta a népet, amelynek a papi udvaron kell keresztül menni. De nem jött senki. Az ének tovább folyt rendületlenül.

És akkor rettenetes meghökkenés lepte meg. Hisz ő most megbontotta az istentisztelet rendjét. Neki nem kijönni kellett volna a templomból, hanem odaállni az úrasztala elé s vezetni az asszonyok sorát.

Füle tövéig elvörösödött. Rémllett neki, hogy az ura intett valamit, mikor kifelé indult, bizonyára azt, hogy hova álljon... Na, szegény, meg lehetett lepetve, mikor látta, hogy a felesége egyszerűen elfeledkezik az egész úrvacsorai ceremóniáról, s kimegy.

Hangosan felkacagott, olyan furcsának tetszett neki ez a dolog. Kacagott az urán, még jobban a parasztasszonyokon, akikről most jut eszébe, hogy mennyire izegtek-mozogtak és nézelődtek feléje. Persze hogy őt sürgették, lépjen ki már az úrasztalához, mert addig másnak nem illik, míg a papné meg nem kezdi.

Azok ugyan hoppon maradtak, és ő kacagott rajtuk.

És aztán egyszer csak elpirult. Az villant az eszébe, hátha az asszonyok mindent kitaláltak! Már ismerte a parasztészt, amely minden rosszra jó s nem is kételkedik benne, hogy az ő elindulását rögtön összefüggésbe hozták a Thorsa Ábrisével. Jézus Krisztus, lesz itt pletyka a három ünnepen.

A száját ijedten kicsucsorította, mint a gyerek, ha hibán kapja magát, s újra meg újra összecapta a kezét.

Az ének távoli hangja beszűrődött hozzá, s tisztán hallotta, amint dalolták hogy:

Életnek vize, nyiss magadnak utat...

A szomszéd hívek keresik a kútát...

Ő bizony, úgy látszik, nem szomjú hív, mert megszökött a szent kút elől!... Nem baj, úgyis kap belőle, idehozzák a maradékot, s azt az ebédnél el kell fogyasztani. Ráadásul itt lesz a kurátor is meg a bíró is az ünnepi ebéden. Kellemetlen szokás! S még kellemetlenebb, hogy neki ilyen hamar igazolnia kell magát.

Ej, mit, lesz, ahogy lesz! Azért van az embernek okos ura, hogy kivágja a feleségét minden bajból, amit az maga gyűjtött szelességből a saját fejére.

Ebben aztán megnyugodott, s újra megjött a jókedve. Csak az az ének ne tartana már soká. Roppant éhes volt, és erről eszébe jutott a konyha.

Rögtön kiszaladt. Zsuzsi már készen várta. Az ebéd készen volt, semmi sem égett oda, semmi sem kozmásodott meg, a levest is éppen befőzte a lány s hozzáfogott a tálaláshoz. „Mégis ritka ügyes lány ez a Zsuzsi - ismerte el magában a tiszteletes asszony -, jól vagyok vele.” S hangosan azt mondta.

- No, csakhogy egyszer nem kell veszekedni... Látod, neked jó! Nekem is rossz, ha rossz vagy, neked is. Azt hiszed, arra való az én tudóm, hogy rád fűjjam ki! Van arra még egyéb szükség is. Meg aztán nem is vagy már kisbaba, hogy ennyit se lehessen rád bízni. Ha délután vendég nem jön, elmehetsz egy órára a faluba.

Ezzel sarkon fordult s bement. Ha nem muszáj, nincs kedve ételszagúvá tenni a ruháját.

Ejnye, még mindig énekelnek. Sajnálta, hogy kijött, odabenn könnyebben múlt volna az idő. És az úgyis igen furcsa, mikor a tiszteletes úr bibliai mondásokat sugdos az ember fülébe, de az meg még furcsább, mikor a végén megebédelteti saját magát.

A kis papné még nem volt hozzászokva a szent élethez, s nem félt profán szemmel nézni a szent ceremóniát. Nevetett, de megérezte a saját hangján, hogy igen éhes.

Csak jönnének már, mert rögtön elájul.

Az ebédlőben meg volt terítve az asztal; hosszú fehér abrosz, a ragyogó porcelántányérok, a csillogó evőeszközök, mind oly hidegek voltak, hogy Ica asszony dühös lett s nem tudta, nem fogja-e a jövő percben mind földhöz csapkodni a szemtelenül szembetolakodó terítéket.

Nagyon keserves dolog a várakozás, kivált éhesen, a kész ebéd mellett. Nagy jellemerő kell ahhoz, hogy az ember ne rontsa el az étvágyát. Már kék és zöld karikát szikrázott a szeme, mikor ráismert arra az énekre, amely valahára kifelé tessékeli az embereket. A hátralevő percek még keservesebbek voltak; kiszámította, hogy az ura szántsándékkal késik, mert útközben sorra megáll beszélgetni az emberekkel, részint azért, mert illik, hogy karácsonyi templom után sorra kezét fogjon a pap mindenkivel, részint, mert úgyis nagyon ritkán beszélhet velök, s ennek az asszony az oka.

Ica összezsikorgatta a fogát, s szívesen kergette volna az egész falut a pokol fenekére, csak-hogy az urát hamarabb kapja a keze közé.

Na, hál istennek, hát mindennek vége van egyszer! Sose hittem volna!

Nagy csizmák kopogása hallik az udvarról a lépcsőre, onnan a tornácon végig az ajtóig. Itt a pap, de az ördög vigye el őket, itt a kísérete is.

Két nagy gubás ember lép be előre, s csak utána a férje. S neki még nyájas arcot kell öltetnie, mikor legszívesebben seprűt fogna rájuk.

- Édes lelkem - mondta a pap, s gyöngéden, félve szólal meg -, mulattasd el egy kicsit a kurátor úrékat, nekem még el kell mennem.

Ica asszonynak tátva maradt a szája is a bámulattól.

- Ugyan hova?

- Beteg az öreg Csutorás, itt van a fia, hogy utolsó úrvacsorát kíván az apja. Szegény a halálos ágyon van! A haldokló kívánságát szent papi kötelességem meghallani.

- Bizony, bizony - integettek a parasztok, s lelendítették a gubát a vállukról.

A galamb papné tévelygő szemmel csak elnézett rajtuk, aztán nem szólt semmit, hanem befordult a másik szobába.

- Tessék letenni a gubát, kurátor úr, bíró úr - szorgalmaskodott a felesége helyett a pap; - tessék kényelembe tenni magukat, a feleségemnek ugyan reggel óta van valami kis baja, sajnálom is, hogy itt kell hagynom, de hiába, ez a kötelesség...

- Ez bizony, bizony ez! - integettek azok, s otthonosan letették a gubát. Az egyházfi is bejött, és hozta az úrvacsoráról fennmaradt kenyeret és a bort egy százesztendőс ócska cserépkorsóban.

A pap előszedte a könyveit, amire szüksége volt a házi istentisztelethez, aztán aggodalmas szívvel ment be a másik szobába a feleségéhez.

A legutolsó szobában, a hálóban találta meg. Ott ült mereven egy széken, háttal az ajtónak.

- Édes...

- Elmegy? - kérdezte fojtott hangon az asszony.

- Mit csináljak, lelkem?

- Elmegy? - ismételte az asszonyka.

- Elmegyek - mondta sóhajtva, hideg verejtékkal a férfi.

- Hát csak menjen!

Újra elfordult s mereven kinézett az ablakon. Sokáig szótlánul állott mellette a férje. Végre szóra bírta magát.

- Ne légy olyan nehéz természetű, drágaságom! Lásd, minden embernek megvan a maga kötelessége. Igaz, nagyon kellemetlen éppen most, mikor a legjobban esne leülni a kis feleségem mellett a jó ebédhez! Tessék indulni, menni... De ez csak egyszer van egy esztendőben. Hát a katonának, akinek akkor kell lóra pattannia, amikor megfűjják a trombitát.

- Micsoda számár beszéd ez. Mikor fűjték meg a trombitát magának karácsony első napján délben? Majd én valami baka felesége vagyok talán. A tiszték bizony meg is ebédeltek azóta az egész világon.

- Édes, hiszen még nincs is későn! Egy óra.

- Igen, tíz óra óta lesem, mikor hagyja abba már azt az unalmas darálást.

- Lásd én is ki vagyok fáradva, mégsem panaszkodom.

- Mi közöm nekem magához, menjen, hiszen elkésik. Én, ha kiáltok a cselédemnek s ennyi ideig nem jön, elcsapom! Magának is kiáltott a gazdája. Ott várja a vén Csutorás, azt hiszik, hogyha papot hívnak hozzá, akkor már rögtön meghal.

A pap hallgatott, s tétova pillantással nézte a feleségét. Szerette volna megtenni, hogy elébb megebédél, s csak azután megy a vén paraszthoz. De tudta, hogy ez lehetetlen. Ebben a parasztok igen követelők. Főben járó dolog lenne belőle. Nem olyanok ezek a kemény nyakú magyarok, mint a jámbor felvidéki tótok, akikkel azt teszi a pap, amit akar.

- Van parancs, aminek nem lehet ellentmondani - dünnyögte kedvetlenül.

- Nagy úr vagyok! Úriasszony lett belőlem, az már igaz! Mit ér, hogy maga egész nap, egész héten lebzselhet, lothatja a napot. Nem az az uraság. Azért tartják, mert ők az urak, megengedhetik maguknak azt a luxust, hogy egy urat tartanak maguknak, akinek akkor parancsolnak, amikor nekik tetszik. Nagyszerű, mondhatom, kapások parancsolnak az uramnak, piszkos csúrhének a kegyétől függ, hogy lesz-e holnap ennivalóm.

- Az Isten szolgája vagyok - igyekezett méltósággal mondani a pap.

- Igen, menjen hát az Istenhez panaszra, hogy a piszkos vén paraszt most citálja magához. Próbáljon csak el nem menni. Holnap kicsapják.

- Dehogya, édes.

- Nem?

- Nem.

- Nahát akkor nem megy el.

- De elmegyek.

- El?

- El.

- Menjen... Csak menjen. Magának köszöni, amit kap.

A pap indulóra lépett, s megállott. A homlokát verejték borította. Már is nagyon hosszúra nyúlt a diskurálás, mit gondolnak odakinn a parasztok!

Felsóhajtott.

- Isten veled, édes.

- Hagyjon békén... Hozzám ne nyúljon!

- De...

- Úgy menjen el, hogy rögtön levelet írok.

- Kinek?

- Az anyámnak!

Villámszikraszóró csend lett.

- Mert én nem tűröm ezt a cudar életet tovább. Engem itt mindenki megalázzhat kedve szerint, urak, parasztok. Egy kicsapott tiszt nem tartja szükségesnek, hogy leviziteljen nálam. Olyan embernek a felesége vagyok én, akit semmibe sem vesz senki! Ha a templomba megyek, sértéseket kell nekem elszenvedni. Az a nyomorult fitymál engem? Mi lett belőlem. Úristen, mi lett énbőlőlem, hogy az az ember merészel így lenézni engem. Végignéz a nyílt templom előtt, mint egy cselédet, úgy bámul rám, mint valami orfeumi dámára, s nem tartja szükségesnek, hogy diszkrét legyen, s hogy köszönjön, mikor jön, meg mikor elmegy. Azt mondom magának, hogyha nekem elégtételt nem szerez, akkor...

Csak úgy reszketett a dühtől.

A férje elsápadva hallgatta a beszédét.

- És ez nem elég. Alig ocsúdok fel az egyik halálos megszegyenítésből, amely miatt nem bírtam az úrasztalához menni, mert ha azt nem akartam, hogy ott szédüljek el mindenkinek a szeme előtt a dühtől, ki kellett jönnöm, szégyenszemre! S akkor ez nem elég! Másik szégyen jön rá. Annak a bebizonyítása, hogy csakugyan nem érdemlem meg, hogy tisztességes ember többet az életben kalapot emeljen előttem! Hiszen utolsóbb az uram az utolsóknál. Próbálna az a vén dög paraszt odaizenni Thorsa Ábrisanak, hogy addig nem tud jóízűen ebédelni, míg ő nem ad neki egy kis étvágygerjesztő borocskát, kenyerecskét. Tudom Istenem, repülne kifelé a követ, ahelyett, hogy Thorsa Ábris egyedül hagyná a feleségét két baromi vadállattal... még hogy ő mulattassa őket!... Hogy akasszák fel magukat.

A pap sápadozva húzta be magukra az ajtót. Idejében, már magasra kezdett emelkedni az asszony hangja. Ha meghallják a parasztok.

- Istenem, istenem - nyögte -, mit tegyek? mit tegyek? Olyan szívesen megtennék mindent a kedvéért, de amit nem lehet, nem lehet. Igazad van, szolga vagyok, s nemcsak az Isten szolgálja, hanem a parasztoké is, és ezen nem segít más, csak ha belátod, hogy nem alacsony munka az, amire fel vagyok használva, hanem magasztos. És bizony azon az egyszerű és tudatlan népen még akkor sem lehet csudálkozni, ha hetvenkedve bánná velem. Gondold meg, micsoda nagy áldozatába kerül annak, hogy minket papokat itt tart, úri módon ellát a maga szegényes, keserves keresményéből. Jaj, istenem, de nehéz az élet. Ha nem akarod belátni...

- Nem akarom? Nem? Hát nem eleget tűrök? Nem odáig jutottam már a nagy tűrésben, hogy nem is lehetne lejjebb süllyedni! Menjen a szemem elől, hálátlan, szívtelen, én feláldozom magamat, a múltamat, a társadalmi állásomat, az egyéniségemet. Ugyan maga mit áldoz? Azt talán, hogy kénytelen boldog lenni! Nagy áldozat. Látszik rajta, milyen keserves dolga van. Olyan kövér máris, mint valami hízó, nem tudom, mi lesz belőle tíz esztendő múlva. Nem tom, mire hizlalom. Eh, csak menjen mindenikünk a maga dolgára. Maga menjen a beteg parasztjához, én meg írni. Megmondta az én mamukám, hogy ha bajom lesz, csak írjak, mindig nagy szívbeli örömmel lesz segítségemre, hogy elváljak az uramtól.

- Ez az oka mindennek - sziszegte a foga közt, megdühösödve az ember. - A mama! A mama!

- Kikérem magamnak. Még csak az van hátra, hogy a mamát is bántsa, nem elég, hogy engem kínozz?

Fújt és lihegett, s legjobban bosszantotta, hogy haszontalansággal telik az idő, s az ura, ahelyett, hogy már régen elintézte volna azt a vén haldoklót, itt ácsorog és szaporítja a szót.

- Mégse megy? - kiáltott rá. - Csak velem tud feleselni; azt tud! Csak menne már a szemem elől - jobb vón, ha már haza is jött volna!

A pap észbekapott, hamarosan meg akarta csókolni a feleségét, de az nem hagyta magát, hanem vércse-szemmel húzódott félre. Ő pedig örült, hogy több szó nélkül elmehet.

Amint az ajtót behúzta maga után, felsóhajtott. Hajh, lesz-e vége valaha ezeknek a házi pöröknek? Keserves ám így az élet...

Vidámnak akarta mutatni magát, de bizony az arcáról messze tűzelt az imént felkavart vihar.

- No, menjünk Gábor - szólt a harangozónak.

- Menjünk, tiszteletes uram?

- Menjünk.

- Hát akkor menjünk, tiszteletes uram.

Felszedte a csomagját, s egyenesen indult.

A másik két paraszt a nagygazdák fesztelenségével ült a kályha mellett egy-egy széken, s arról diskuráltak, igaz-e, hogy a muszkák a télen ránk uszítják a rácokat.

- Hát már a tiszteletes uram csak jobban tudja.

- Én sietek - mondta a pap -, kérjék meg a tiszteletes asszonyt, ő is olvassa az újságokat.

- Na, mán a tiszteletes asszonnyal csak nem beszélünk okos dologról - mondta a kurátor.

A pap elnevette magát, s igazat adott a parasztnak. Nem jó az asszonnyal okos dologról beszélni.

A tiszteletes asszony csak akkor jött elő, mikor az ablakból látta, hogy az ura már az udvaron van.

Akkor is átkerült a konyha felől, s elébb Zsuzsin adta ki a mérge fölöslegét. Csak akkor ment be, mikor már minden veszély nélkül mehetett.

- Mit csinál a kislánya, kurátor úr? Nem ótvaros már? - kérdezte.

- Hát bizony télen nehezen múlik... Nagyon szeretik a diót, pedig eleget mondom, hogy ne pofázzák annyira...

- Pedig szép kislány vóna - mondta a galamb papné.

- Gyerek, hát gyerek - mondta a kurátor bölcsen -, a parasztyerek mind egyforma, mindnek az orra alatt a szája. Hanem majd ha a tiszteletes asszonyé fog itt ugráncsolni! A mán szép lesz.

A papné csiklandósan felnevetett.

- Ne beszéljen ilyen furcsákat, kurátor uram.

- Nem bolondság az, tiszteletes asszony. Kell a! Mer míg az első gyereke meg nincs az asszonynak, addig két ura van, az egyik az ura, a másik meg az ördög, aki ott lakik a füle megett. Tudom én!...

- Nézze meg az ember - kacagott az asszonyka -, hogy így szemtől-szembe letromfol!

Mindnyájan nevettek, s olyan szaporán jöttek egymás után a replikák, hogy alig vették észre, már itt is volt a tiszteletes úr a betegtől.

A pap nagyon boldog volt, hogy jókedvet s hangos kacagást talált.

Első dolga volt, hogy odalépett a feleségéhez és megcsókolta. Az asszony olyan jéghideg arccal tűrte, mint egy szobor. A férfi megijedt tőle, s aztán oly udvarias és gyöngéd lett, mintha legalábbis nagybeteg volna az asszonyka.

Megebédeltek. A galamb papné igazán elragadó volt. De folyvást a parasztokkal beszélt, az urához még véletlenül sem intézett egyetlen szót sem. Énók erőltetve nevetett s várta, mikor lesz vége az ebédnek. Félt a következményektől, maga sem tudta, miért, de úgy sejtette, nincs vége semminek. Hátra van még a fekete leves.

Az ebéd után a gazdák elköszöntek.

Az asszonyka szívesen elbocsátotta őket, a pap nehéz szívvel. Most, most következik a nehéz óra, gondolta; oly fáradt volt, s oly nagyon keservesen esett neki, hogy ily nehéz köd telepedett vidám és örökké napos boldog életükre, hogy nem bírt semmit kitalálni, mivel lehetne megtörni a varázst.

Mikor a vendégeket kikísérte, s utána bejött, nagyot sóhajtott, csak akkor nyitotta be az ajtót.

Odament a feleségéhez, s lassan, gyöngéden, meihatottan állott meg felette. Az asszony az ezüstöt törülgette.

- Édes...

- Mit akar?

- Szeretlek.

- Hagyjon békén! - kiáltott fel az asszony, amint az ura hozzáért, hogy megölelje.

A férfi karja lecsüggedt, s téveteget szemekkel bámult rá. Nem tudta, nem üti-e meg mindjárt a guta.

Maga sem értette magát, miért van ennyire legyávulva. Máskor is volt összetűzésük, ennél hevesebb is, mégis mindig kibékültek. De fájni kezdett a szíve, s egyre jobban fájt; meg lehet érteni az asszonyt?! Szívtelen? Oktalan? Szeretetlen?

Aki szeret, tűr. Az asszony nem tűr: nem is szeret. Miket mond! Eleinte felfordult benne rá az ész. De ahhoz is hozzá lehet szokni, hogy olyanokat hallgasson el az ember, amilyet csak egyszer szabad hallani az életben. Egyszer hallani, s akkor jöjjön a halál!

Míg ő érzékenykedve állt egy helyben, a felesége nagy szorgalommal törülgetett meg minden darabot s elrakta a helyére.

Úgy látta, mintha kissé lehiggadt volna. Talán ezzel a kitöréssel elmúlt az indulata! Újra merészelt egy ölelési kísérletet.

- De hagyjon békét! - kiáltott az asszony. - Utálatos hízogató. Most persze jön hízelegni, de reggel óta nem jutott eszébe, hogy megcsókoljon.

A férfi fellélegzett. Már megindul az a furcsa eszmecsere, amelynek folyamán kibékül a hangulat. Felvette a kesztyűt, s ebben a jól megszokott tónusban felelt:

- Hiszen édes, a templomban is az volt a bajom, hogy nem szaladhattam oda hozzád, hogy megcsókoljalak.

- Ugyan ne hazudjon. Maga gondolna olyat! Éppen maga! Ahhoz szeretni kellene a feleségét! Hát még ahhoz, hogy meg is tegye! Ugye nem tenné meg...

- Hát...

- Hagyjuk a maga szerelmét, az már csak olyan, mint az az étel, amit ott tartunk a spartherten déltől estig, hogy ki ne hűljön.

A férfi felnevetett.

A felesége lenézően pillantott rá.

- Utálatos, mikor így nevet! Mit nevet? Nem tudom, mit nevet! Nagyon szomorú dolog ez!... Sohasem tud egyben nevetni, csak a feleségén. Ugye nem jött hozzám, hogy megcsókoljon.

- De hiszen itt vagyok.

- Ah most, mikor senki sem látja. De a templomban! Mindenki szeme előtt.

- De lelkem, azt hitték volna, hogy bolond vagyok.

- Hát aztán? Én bizonyosan nem hittem volna. Én büszke lettem volna rá, hogy az uram annyira szeret, hogy olyat tesz meg értem, amit soha senki sem tett meg még a feleségéért. Ha megcsókol a templomban! Azt már nevezem szerelemnek.

- Drága kis galambom! - kiáltott fel a férj, s most már nem tétozott, hanem ölbe kapta a feleségét, s elkezdte összevissza csókolni. De az asszony, mint egy vadmacska sziszegte:

- Szentelen! Nyomorult! Gazember! Aki egy védtelen nőre rohan!...

A szentelen és nyomorult gazember minden fogát megmutatta a kis védtelen nőnek.

De az asszony egy szóval lerontotta azt a derült hatást, ami lassan kiözlött volna már.

- Pimasz semmiházi! - lihegte s a szeme gyűlölködve fehérlett ki. - Koldus nemzetség! Velem mer így bánni? Egy Gaáthy-leánnyal mer így bánni?

A férfi egyszerre fakón és értelmetlenül meredt el.

- Pfuj, pfuj! - ontotta a szitkot az asszony. - Megtiltom magának, hogy többet ebben az életben hozzám nyúljon. Csak akkor, ha én akarom. Én emeltem fel magamhoz, hát azt akarom, hogy úgy szolgáljon, mint egy sipszi. Ha fütyöntek, akkor azt tegye, amit én kívánok. S amit parancsolok, megtegye, mert kirúgom, mint a rossz kutyát.

A férfi elámulva, megsemmisülve hallgatott. Mikor elhangzott a rettenetes szidalom, amelynek minden szavától elállott a szíve verése, s látta, milyen parancsolóan és megvetően fordul el tőle a felesége, tudatára jött, hogy mégiscsak oktan dolog eltűnni, hogy így tapodják lábbal az ő férfiúi méltóságát.

Kiegyenesedett s mennydörgő hangon kiáltott rá az asszonyra:

- Csönd!... Megtiltom neked, hogy még egyszer ezen a hangon beszélj velem. Én tiltom meg! Én vagyok a férfi, s én emeltelek magamhoz!

Most az asszony vesztette el a fejét, s meglepetésében nem tudta, hogy viselje magát.

A pap abban a pillanatban már meg is engesztelődött; valamivel alantabb hangon s kissé műharaggal folytatta:

- Gondold meg, hogy a házasságnak kölcsönös türelemmel kell tele lenni. Nem szabad a másikat játékból, könnyelműségből lelke legnemesebb pontján sérteni meg.

Az asszony már magához tért, már megérezte, hogy megint ő van felül. Lenéző pillantással mérte végig, s türelmetlenül mondta:

- Ugyan nem szeretem, ha nekem prédikál!

Ámde most a férj úgy sejtette, nem szabad engednie, hogy az emberi méltóság piederstáljáról ledöntse a szerelem, s méltósággal folytatta:

- Elfelejtet, hogy nekem is vannak olyan lelki érzékenységeim amelyek nélkül nem volnék ember, nem volnék férfi. Nyomorult pária volnék, aki nem méltó rá, hogy élettársad legyen.

- Bizony nem méltó rá - sóhajtott őszintén, bánatos szomorúan az asszonyka.

A férfi újra le volt sújtva.

- Hát akkor hogy élünk együtt? - kiáltott.

- Azt nem tudom.

- De édes, édes, gondold meg, mit beszélsz, hisz ez borzasztó; ha elhiszem, amit mondasz, akkor azonnal a kétségbeesés örvényébe kell süllyednem.

- Ugyan ne szavaljon nekem örvényről... Különben is maga jól tud úszni, majd csak átvergődik.

A férfi, tudja isten, miért, úgy érezte, hogy nem szabad engedni, hogy elsekélyesedjen a vita. Példát kell statuálni! Kellő komolysággal s csinált fenséggel szólalt meg:

- Édes!... vagy érett ember vagy, s akkor okosan lehet veled beszélni, vagy egy haszontalan kisgyerek vagy, és akkor tudom, minek nézzelek.

- Mi vagyok én? - tátotta el a száját az asszonyka meglepetésében. - Mi vagyok én? Csakhogy egyszer már kibújt a szeg a zsákból. Csakhogy egyszer meg mertem mondani a gondolatát. Gratulálok, végre tisztában vagyunk. Óh, nem vagyok komoly, érett ember, de haszontalan kisgyerek sem! Afelől biztosíthatom... Félbolond! Hisz ez tisztára félbolond, ha ilyeneket mer nekem mondani. Nem fél, nyomorult, nem reszket, hogy többet nem szólok magához? Mi vagyok én, hogy így mer velem beszélni. Már nagyon is jó voltam, már nagyon is sokat megengedtem egy ilyen alattomos gazembernek, hogy így kinyílt a szeme. De megálljon, majd elharapná még a nyelvét, amiért kimondta ezt a szót! De régen tele volt már vele, hogy nem bírta tovább tartani. Fog még maga nekem hazudni, hogy nem úgy gondolta! Fog még maga könyörögni, hogy felejtsem el!... Szégyen, gyalázat, így mer velem beszélni egy senki, aki elvesztette az eszét! Pusztuljon a szemem előtt, hogy ne is lássam többet! Menjen a Tiszának, ott a helye. Mi közöm hozzá! Eddig reszkettem, a szél meg ne fújja! míg jó volt, míg megérdemelte! De most már vége. Felőlem mehet ebben a percben, amerre a szemével lát... Ez az a nagy fogadalom, amit a mamának tett, hogy nem lehet az életben olyan pillanat, amikor elfelejti, mivel tartozik nekem! Azért, amit érte tettem! Otthagytam érte mindent, s most mi vagyok? Egy parasztasszony is parancsol nekem!... Uriasszony vagyok én? Uriasszony? Egy Thorsa Ábris arra sem méltat, hogy tiszteletét tegye nálam, vagy legalább tisztelettel köszönjön, ha meglát. De nem, hátat fordít... Hátat fordít úgy, hogy nekem a szégyen miatt el kell menekülnöm az emberek szeme előtt, még úrvacsorát se vehetek!... Jaj, szégyen, szégyen, utolsóbb lettem az utolsónál. Jaj, mamám, mamám!

Ezzel rettenetes zokogásban tört ki.

Pap Énók megsemmisülve hallgatott.

Vége volt a férfiasságának; jól jósolta Ica, szívesen borulna már térdre, hogy visszaszívjon minden szót. Ó, be szívesen levezekelné nagy bolondságát, csak most azonnal elmúlnék a hatása.

De nincs mit tenni, áll, áll, s bámul.

Az asszonyka leborul a dívány sarkába, s úgy zokog, oly szívet tépően, mint aki egyszerre vesztette el minden atyafiságát, felmenő és lemenő ágon, s most már egyes-egyedül áll a világon. A férje meghatva nézi, s átkozza magában azt a pillanatot, amikor a felesége előtt férfiúnak akart látszani. Nincs az asszonyoknak férfiúra szükségük, férj kell nekik, aki vakon bálványozza őket. Már-már szinte kész rá, hogy leboruljon előtte, s addig könyöröggjön... Hogy csak rá akart ijeszteni... De ha nem ijed meg, így is jó, csak ne haragudjék... Hiszen, hiszen - biztatta magát -, hálistennek nem nagy dolog, ha az ember a feleségével szemben poltron; az asszonyoknak minden jó, ha azt bizonyítja, mit csinál a szerelem egy férfiből. Sem a hős-tettek, sem a gyávaságok nem lehetnek elég nagyok ennek a bizonyítására.

De mégis, még nem rokkant meg odáig; meggondolta magát, s nem szólt.

Még nagyon hamar volna, nem is hinné el! És nem tudja, nem tudja megtenni, hogy így megszégyenítsen saját magát.

A homloka kivörösödött, s némi haraggal, némi szánnal nézte a feleségét, amint ott vergődött.

Így is milyen gyönyörű volt! Percekig elfelejtett mindent, s csak arra gondolt, milyen szép, milyen gyönyörű! Micsoda áldozatot kell még neki hozni, amivel megfizesse ezt a szépséget! Mivel érdemli ő egyáltalán, hogy ilyen szép felesége legyen.

Odatérdepelt az asszony elé, s bűnbánó arcát lehajtotta szoknyája fodrára, amely elterült a díványon.

Az asszony azt is megérezte, s undorodással ugrott fel.

- Utálatos, oh, be utálok! - fújta. - Ez az a férfi, akit én többre becsültem az Istennél.

- Az Istenhez ne hasonlíts férfit - mondta az ura csendesen, fájdalmasan, térden.

- Nem is, hanem a Sátánhoz! Utálatos, menjen a szemem elől, de menjen a szemem elől!

Ezzel arcára csapta a két kezét, s kirohant.

Az ura megijedt, hogy kárt tesz magában, s hogy a cseléd mindent meghall, hirtelen nem is tudta, melyik a nagyobb veszedelem. Utánaszaladt, átkapta derékon, s vissza akarta vinni a hálószobába.

Az asszony ütött, vágott, karmolt, harapott, s mikor látta, hogy ez mind nem elég, mert már bent voltak, akkor csak egy nagyot sikoltott, s eleresztette magát, mintha megszakadt volna a szíve, s mindjárt meghalna.

- Jaj istenem, jaj istenem - nyögött, s mindenhez kapkodott a férj, de előbb letette a díványra.

Aztán úgy állott felette, mintha azt vizsgálná nagy orvosi szakértelemmel, van-e még élet-szíkra e gyönyörű asszonyi testben. Mikor már feltűnő sokáig feküdt félig dermedten, hozzáfogott az élesztési kísérletekhez. Megfogta, rázogatta, mint egy rongyot, a fejét előre-hátra hajtogatta, mintha báb volna, felemelte meg letette s végül, mint a leghathatósabb orvoslószerhez, amelyről az orvosi könyvek bizonyára a legnagyobb elismerés hangján szólnak, elkezdte csókolgatni.

Ennek aztán meg is lett a nem várt eredménye.

Az asszonyka felugrott, s balkezesen oly találósan csapta arcul kétségbeesett urát, hogy az teljesen meg lehetett felőle győződve, hogy most már nem kell féltenie az asszonykát.

Felegyenesedett, míg a felesége kényelmesen elnyújtózott a díványon.

Besötétedett, pedig még alig négy óra lehetett.

Nagy csönd lett; úgy tetszett, mintha az asszonyka elszunnyadt volna, amit nem lehet csodálni olyan fárasztó erőprodukciók után.

A férj leereszkedett egy székre, a sűrűsödő sötétben káprázó szemmel nézte, nézte kis feleségét. És gondolkozott.

Megpróbálta rendbeszedni gondolatait... Honnan indultak ki? Mi volt ennek az egész veszedelemnek az indító oka?... Nem bírt rájönni. Valami semmiségnek kellett lenni, mert hisz ő egész életükből nem tud kihalászni olyan okot, amely méltó lehetne rá, hogy ekkora veszedelem nőjön belőle.

Sóhajtott hát, sóhajtott, mint a kárvallott cigány. S azt sóhajtotta:

- Megöl, lelkem, megöl bennünket a nagy szerelem!

Borzasztó, hogy mennyire nincs mértéke az asszonynál a szerelemnek. Féltékeny mindenre, a levegőre, a napsugárra, s különösen minden munkára, ami csak egy percig is elfoglalja tőle az urát. Emberfeletti a szerelem zsarnokságában, s tudni sem akarja, hogy a férfinak kötelessége is van az életben... Hiszen az is érted van, az is neked szól, az is neked van javadra!... Szerelmes kis bolondos kis galamb!

És nagyot nyújtózott és valami unalmat érzett. Minden összefüggés nélkül eszébe jutott, hogy mióta megházasodott, még egyszer sem lumpolt. Hát hiszen eddig sem volt lump fráter, és szívesen lemond róla; de ha meggondolja, hogy ő a feleségének minden szórakozást megad, hogy elfeledtessen mindent, amihez azelőtt hozzá volt szokva: mégiscsak nagy méltánytalanság, hogy ő meg semmit sem kap... Kell, hogy az ember kibeszélgesse magát a férfiak közt. Mindjárt jobban tűri a házi semmiségeket. Mert az igaz, hogy most mindig olyan haszontalanságokon kell törnie a fejét, amit addig meg sem akart hallani.

Bosszúsan fordította el a szemét a feleségétől, akinek a szépsége a sötétben különben sem kápráztatta, s az ablak felé nézett.

Isten ments, hogy valaha filozófiai gondolatot bökjön ki!... Vagy pláne, hogy belefogjon valami komoly könyvet olvasni! Vagy dolgozni!... Prédikációt nem írt azóta; az egyház ügyei mind restanciában; a lapok mind olvasatlanul kerülnek a konyhába, ahol sietnek eltűzteni mind, hogy a vezércikkek a kezébe ne kerüljenek. S mégis az a panasz, hogy soha sincs ideje a csókolódzásra azoktól az „utálatos könyvektől”. Nagy keserőségek ezek egy férfiúi szívben.

Pap Énók megértette, mért tépte ki magát Herkules az asszonyok karjai közül. Nagy embernek nem azért adott nagy erőt a végzet, hogy asszonyi ölelésben satnyuljon el.

Ej, de mit, nem akar ő nagy ember lenni, csak jól akarja magát érezni. S neki szüksége van egy kis olvasásra, egy kis szórakozásra, egy kis diskurálásra, néha akár egy kis borozásra is. És igenis ki fogja csikarni a feleségétől, hogy minden családi perpatvar nélkül része lehessen mindezekben.

Hát más férj mit nem csinál, mégis szereti a felesége! Igazán, törvényben kellene biztosítani ezeket a jogokat.

Bosszús és fanyar mosollyal vonta össze a szemöldökét; szeretett volna fel s alá járkálni, de nem mert, félt, hogy felébred a felesége.

Az a nagy baj, hogy itthon az iroda! Ha valahol messze volna, akkor affektálhatna kedve szerint, hogy ilyen, olyan nagy dolgai vannak, amiket nem lehet elhalasztani, de az asszony itt egészen belelát a kártyájába, s hiába kezdene el most nagyképűsködni, hogy hivatalos órákat kell tartani; az asszonyka a szeme közé kacag: talán hogy legyen hol újságot olvasni, mert kellemesebb, mint övele lenni!...

Sóhajtott, sóhajtott, s elhagyta, meg újra kezdte a gondolkozást, míg végre rájött, milyen kicsinyes, milyen gyerekes ez az egész tűnődése, amivel órákat tud eltölteni.

Elmúlt a vacsora ideje, éhes is volt, fáradt is, szomorú is... hogy tud aludni az az asszony!

Mintha csak megérezte volna az asszonyka ezt a gondolatát, megmozdult, s nagyon is éber hangon rászólt:

- Csak hallgasson, csak még soká hallgasson!

A férj megmozdult, de nem felelt.

- Miért nem beszél? Én elmondok mindent, ami csak a szívemen van, de maga hallgat. Én nem tudom, mit gondol.

No hisz az jó volna - gondolta magában a férj. - Egyéb se kellene nekem.

- Különben felőlem hallgathat világ végéig, én már úgy sem törődöm többet vele, mit gondol, mit nem... De azt mégis szeretném tudni, min töri a fejét ennyi ideig.

A férj sokáig gondolkozott, mit volna a legcélszerűbb mondanía.

- Azon, édes - mondta végül -, hogy lehetsz te ilyen engesztelhetetlen. Tudod, hogy már elmúlt tíz óra?

- Azt hittem, már legalábbis tizenhárom. Egy örökkévalóság, amióta várom a szavát.

A férfi gyöngéden hozzámént, térden mellé simult, s meg akarta ölelni.

- De hagyjon békén!

- Istenem - nyögte a férfi -, hiszen nem tudom, mi lenne kedvedre.

- Azt nehéz is tudni!

Erre a szóra, ami isten tudja, miért volt megint halálos sértés a férjre, a nagy, erős embernek minden csepp vére a fejébe szállt. Ingerülten pattant fel.

- Dehogyan nem tudom! Tudom én. Mihelyt azt mondom, hogy alázatos szolgád vagyok, aki kész megalázkodni a végletekig, akkor mindjárt a kedvedre szólok. Ha magamat szídom és a fejemet a falba verem kínomban, akkor kedvedre teszek!

- Haha!

- Hallgass! - rikoltott magánkívül a férj. - Ne neved. Nem nevetséges. Férfi vagyok, és kihoz a sodromból az ilyen kegyetlenség. Kőszívű vagy, s ha elveszíted a józanságodat, azt sem bánád, ha rögtön meghalnék is; rögtön, itt a szemed láttára.

Elfordult, bár ezzel nem erősítette szavainak hatását, mert koromsötét volt, s nem lehetett látni milyen kifejezés dühöngött az arcán.

Az asszonyka csendesen pityeregni kezdett.

A férj pedig megint kijózanodott, s rájött, hogy megérdemelné, ha kalodába tennék egy hétre. Hát ő most ugyan mi az ördögért kiabált olyan nagyon. Ez volt az az okosság, amit úgy kieszelt. Hiszen már egészen elmúlt volt a dühe, s elhatározta, hogy nem törődik semmivel.

Óvatosan, hogy a nesz ne hallatszék, megvakarta a fejét, és savanyú arccal állapította meg, hogy bolondot tett egyszer! Így sose lesz vége - morfondált magában. - Én vadállat! Mégis-csak vadállat vagyok, ki tudja, nem azért szólalt-e meg szegény kicsikém, hogy megkezdje a kibékülést. De miért is nem enged egy szóra? Minek kíván olyan nevetséges dolgot, hogy annyira megalázzam magam. Ej, pedig mit. Az ördög vigye el az egész komédiát. Mi szükségem nekem a férfiúi büszkeségre? Nekem házi béke kell, boldogság kell. Mert ha egyszer megdühödök, összetöröm azt a lámpát.

A sötétben is megcsillant a szeme előtt a függőlámpa, s ökölbe szorított jobbát felemelte az ártatlan jószágra.

- Feküdj le, drágám! - mondta, nagy dühével arányban egyáltalán nem álló mérsékelt hangon.

- Majd lefekszem a temetőbe. Úgyis nemsokára odajutok. Tudom, min töri a fejét. Már csak azt várom, mikor üt agyon.

A férfin savanyú mosoly, savanyú érzés ment végig. Ilyet feltenni róla.

Csöndben maradtak megint. Sokáig. Az óra ketyegett. Énók éhes volt, a feje szédült. Nem tudta, mi lesz vele. Botrány, ami itt folyik.

És ma karácsony van. A szeretet ünnepe.

Hiszen ehhez képest eddig csak játék volt minden veszekedés!

- Na, mi lesz? Nem szól? Nincs szava? - tört ki az asszonyka. - Meddig várjak? - s felpattant. - Megkeserüli ezt maga még! Megkeserüli ezt még maga! Holnap írok a mamának, hogy válasszanak el magától, de addig nem is szólok hozzá egy szót!

Ledobálta magáról a ruhát, s egyúttal széttúrta a saját ágát; lefeküdt.

- Édes - mondta a férj dühös békítéssel -, engedj meg...

Hogy semmi válasz nem jött, békítő dühvel kiáltott:

- Azt nem akarom megérni, hogy az én házamban olyan perpatvar üssön tanyát, amelyik hosszú ideig tart. Esküszöm neked, hogy addig nem eszem, nem iszom, nem alszom, míg ki nem békülsz velem. Itt fogok állni az ágyad előtt, és őrködöm az álmaid felett, ébren, míg ki nem békülsz.

- Áh, lári-fári! - mondta az asszony, s fülére húzta a takarót, hogy ne is hallja ezt az üres beszédet.

A férfi összecsikorgatta a fogát, s konokul mondta magában.

- No várj, hogy itt virradok! Bár elájulnék, vagy valami bajom lenne.

S csakugyan hozzáfogott ott állni. Hogy gyorsabban menjen a kimerülés, iszonyú merev haptákállásba helyezkedett.

Eltelt vagy öt perc, de már akkor alig bírta. Az asszony hozzáfogott szabályosan lélegezni, amiből azt következtette, hogy egész nyugodtan elaludt. Ez a megfigyelés elvette minden erejét. Ezt már igazán nem tette fel a feleségéről. Ez barbárság. Kiesett merev tartásából, úgy sincsen annak semmi értelme, ha alszik az asszony; meg a sötétben nem is tudja, mi történik.

Hanem valami könnyebb módszert kell kitalálni, hogy lehet tüdőgyulladást szerezni.

Gyorsan levetkezett, ledobta a cipőt; jó hangosan, hogy az asszony felébredjen rá. Ahá, meg is mozdult. Hitetlen asszony, most azt gondolod ugye, hogy az urad megunta a dicsőséget, s lefekszik. Óh, de borzasztó nagyon csalódol.

Egy ingben, mezítláb állott meg a szobában; le is lépett a szőnyegről a deszkára, mert hogy az hidegebb.

Nagyon hideg volt, a szoba melege már egészen elmúlt. A jó feleség ilyenkor két lábdunnát tesz a férj paplanára, s ő ebben a farkasordító hidegben úgy áll, mint egy fakír.

Várta az első prüszzentést. De ez csak nem akart jönni. Pedig hideg volt; már annyira fázott, hogy megjött a józan esze.

- Istenem, istenem, mi lett belőlem - sóhajtott magában. - Mi lenne, ha valaki valaha megtudná, micsoda számárságot teszek pap létemre. Illik ez komoly emberhez? S az asszony nem veszi észre. Szegény... Elaludt, s nem is tudja, mi van itt.

A foga elkezdett vacogni; ez már egy kis jele a sikernek. Hát mégis meg fog fájni, mert már szinte letett róla, hogy meghűljön. Biztosra vette, hogy belső hősege, vesztére, megmenti a tüdőgyulladástól. Márpedig ha még ennyi eredménye se lesz ennek az éjszakának: sohasem fogja megtanítani a feleségét arra, hogy vele ne játsszék.

Elkezdte nem akadályozni a fogvacogást. Már nem okoskodott, csak tett. Úgy vacogott a foga, mintha borsót zörgetnének a dobban. Olyan gyönyörűen vacogott, hogy csak úgy harsogott a csendes szobában.

De az ugyan vacoghatott. Az asszonyka aludt már, mint a tej, s álmában még nevetett is, legalább valami olyan neszt hallott az ember.

És bánatára, ettől elállott a fogvacogása.

Most már csak fázott, libabőrös volt az egész teste, s tudta, hogy olyan kék, mint a kopasztott lúd.

Kínjában nem tudott mihez kezdeni, újra elkezdett okoskodni. Volt ideje rá bőven, mert hiszen az óra egyre-másra verte a harangon a negyedeket, s egyszerre csak meg sem állott a tizenkettőig.

- Nem, ez nem mehet így tovább. Egy olyan asszonnyal, aki órák hosszat engedi az urát állani a fagyban, nem lehet megélni. Ő nem lesz hozzá rossz, s ha megtörténnék is az a sajnálatos baleset, hogy nem pusztulna el ennek a mai éjszakának következményeképpen, akkor is el fognak válni. Mert ő, Pap Énók, most megedződik minden dacolásra, s akkor az asszony itthagya... Nem baj, csak hadd hagyja! Mártír lesz. A boldogság mártírja. Ha száz évig él is, az az egy bizonyos, hogy új asszonnyal nem lesz soha köze. Egyrészt, mert akármilyen rossz is ez az asszony, aki ilyen nyugodt lelkiismerettel tud aludni a veszedelmek éjszakáján, mégis, ilyen asszony nincs több. Ezért érdemes itt állani fagyban, jégben! (De bolond volt, mikor levetkőzött.) Hanem más asszonyért soha! Nincs olyan asszony a világon, akiért még egyszer ezt megtenné, pedig most már bizonyos benne, hogy minden asszonyért kell valami efféle bolondságot tenni...

Nagyot sóhajtott s kicsit köhintett.

- Ahá - mondta -, jön már, alattomosan és lopva, de biztosan jön a betegség. S dobogott örömeiben a szíve.

Csakugyan megfeszített figyelemmel sikerült egy kis torokkreszelést venni észre a gégéjében. Nem köhögte ki, csak mikor már nagyon muszáj volt. Hadd nőjön, hadd gyarapodjék! Ez lesz a nemes bosszú!

Szinte elérzékenyedett. Már látta magát a betegágyon, látta milyen aggodalommal lesik a szeme pillantását. A felesége fenn virraszt éjfélutánig, s egyre-másra rakja a vizesborogatást a mellére, s beadja a kanalas orvosságot meg a port ostyában... Tokaji bort fog adni gyermekkanálban, s lesz idő, amikor semmi egyebet nem kap, csak pezsgőt...

Könny pezsdült a szemébe, s szeretett volna odaborulni alvó kis feleségére, úgy sajnálta előre is. Szegény kis drágaság, hogy kétségbe fog esni, hogy vádolja majd saját magát, s hogy mondja, ha én olyan rossz voltam is, neked kellett volna jónak lenned, ha én olyan haszontalan voltam, neked kellett okosnak lenned. Minek tettél olyat, minek tettél olyat!

Oly szívet szaggató hangon hallja ezeket a szemrehányásokat, hogy a saját férfiassága egészen elpárolog. Hozzáfog önmagával vitázni. Hiszen a férfiasságát már eléggé kimutatta. Egy óra is elmúlt; persze, a fél kettőt üti. Nem, nem szabad tovább számárkodnia.

Tesz! Okosat tesz.

S kapja magát, minden habozás nélkül bebúvik az ágyba. A jó meleg ágyba, s hideg, megfagyott testét hozzányomja ahhoz az angyali forró testhez.

Az asszony megmozdul, felébred, aztán csöndben marad.

Az álom kimegy a szeméből, de mozdulatlanul fekszik, s még arra sem szisszen fel, hogy jégcsap hidegség ijeszti meg.

De egyikük sem tud elaludni. Úgy fekszenek mint a kövek, egymás mellett.

Egy jó félóra múlva, mikor az óra elütötte a kettőt, s a férfi egészen felmelegedett már, az asszonyka megszólalt.

- Hát megunta a dicsőséget?

Nem volt a hangjában különösebb gúny, de azért a szó úgy megvágja a férfit, mint a szégyen ostora.

- Persze hideg volt. Aratáskor kellene ilyen hencegést próbálni.

Énók azt hiszi, rögtön elveszti az eszt. Az asszony páratlan egyszerűséggel tudta mindig a legfájóbb sebet ütni meg.

- Jaj bizony, ahhoz férfinak kellene lenni.

- Asszony!... - ordít fel állati hangon az ember. S egyúttal felugrik, aztán torkon ragadja az asszonyt. Mintha rögtön megfojtaná.

- Csak rajta - hangzik az asszonyka metsző szava -, ez könnyebb! Engem meg tud ölni, de ilyen hidegben, mezítláb...

Mintha mind levagdalták volna, lemállottak a felbőszült férfi ujjai az asszonyka torkáról, ahol különben is olyan lágyan simultak meg, mint a karperec a csuklón.

Leszállott az ágyról, s vérbe könnyezett szemmel támolygott körül.

- Majd mást tudok tenni, ami még könnyebb... - hörögte.

A keze tétován járt s valami veszedelmes szerszámot keresett, de csak egy párna akadt a kezébe. Aztán állott, mert nem tudta, mit kezdjen vele.

Pár pillanatig mélységes csönd volt.

Akkor velőtrázó sikoltással kiáltott fel Ica.

- Énók!

S egy pillanat múlva ismét.

- Énók! Félek! Jaaj!

Semmi nesz. Mintha halott volna a szobában.

Az asszonyka kiugrott az ágyból, s azonnal megtalálta az urát. Ott állott az, s nem tudta, mitévő legyen. Várta, hogy a föld talán csak megnyílik alatta.

Az asszonyka átölelte, s a nyakába kapaszkodott, úgy tapogatta körül, mindenik kezét s újra minden kezét a sötétben, hogy nincs-e mégis valami ártó szerszám bennük.

Nem talált semmit, amiben azonban nem akart megnyugodni, hanem rettentő hangon kérdezte:

- Édes, mit akartál tenni?

- Valami borzasztót! - mondta fojtott, ijedt hangon a férj.

Mind a ketten megborzadtak, s aztán szorosan átölelték egymást.

- Látod, látod - piszegett az asszonyka. - Ugye, hogy te nem gondolsz énrám. Nem bánod te, akármilyen lesz énbőlőlem. Inkább hagynál itt örökös özvegységben ilyen fiatalon, minthogy *egy szót* kimondj.

- De micsoda szót... angyalom!

- Mit! Tudod te azt nagyon jól, mivel békítnél ki, de nem akarsz kimondani.

A férfi tudta, mi az az egy szó: az, hogy magára vegyen mindent.

- Drágám - nyögte ki -, hiszen tudom én jól, hogy mindennek én vagyok az oka. Én bántottalak meg téged...

- De mivel - nyafogott az asszony türelmetlenül.

- Mindennel! - mondta a férj s aztán elgondolkozott, mivel is. - Hogy az ördög vigye el azt a vén parasztot - kiáltott fel - hogy annak el kellett rontani a napomat, de ha még egyszer ilyen eset fordul elő, nem bánom, ha forradalom lesz is, de nem megyek nekik beteget áldoztatni csak a délutáni templom után!

- Ez az, ez az! - nyöszörgött az asszonyka boldogan.

- Lelkem.

- És engedted, hogy mennyi ideig szenvedjek! És nem tudtál ennyit mondani a vigasztalásomra!

A nyakába ugrott és átölelte, és most már kitisztult az egész zavaros ügy. Hát ez volt az a szó, amely miatt egy keserves napot így kellett elszenvednie: ez a szó, hogy nem törődik többet a parasztokkal! *a hivatásával!*

Győzelem, mert visszanyerte az asszonyt. És legyőzetés, mert egy súlyos lépéssel ment vissza a házaselet rabigájában.

De az asszonykának szerencsére nem volt sejtelve erről a férji gondolatról, s szerelmesen babusgatta az emberét.

- Ó, te kis bolond, te kis bolondom. Gyere, mert hideg van, gyere, drágám, gyere.

S betakarta kis urát, hogy meg ne fázzék.

- Ugye, sose leszel rossz, ugye, sose! - gyűgyögött hozzá.

- Ha rajtam áll - kezdett okoskodni megint a férj.

- Ugye, sose! - kiáltott rá az asszony.

- Sose, sose! - állította az ember, megijedve, hogy megint baj talál lenni.

Az asszony megérezte ezt az ijedtséget, s boldogan elmosolyodott.

- Óh, te buksi, te - mondta -, nincs ilyen buksi több a világon!

Azt elhiszem - mondta magában a férj -, ilyen nagy számár nincs, mint én vagyok.

De ő is mosolygott; érezte, hogy most már megint hosszú ideig nem lesz bajuk egymással.

S forrón megcsókolta a feleségét, akinek egy pillanat alatt elfelejtett mindent.

De az asszonyka hirtelen felült.

- Olyan éhes vagyok - mondta -, nem is vacsoráztam.

Az ura felnevetett.

- Pszt! - csitította az asszonyka - te csak maradj csendesen, én majd felkelek, gyufát gyűjtök, keresek valamit. Valami jót... pszt! tessék maradni, ki ne dugd a paplan alól még az ujjadat sem. Nekem nem fogsz meghűlni. Az én lelkemre, még egy náthát sem szerzel, kis öregem...

18

Páratlan szépségű napok következtek. A férj sohasem volt ilyen boldog, mint most. Néha úgy tetszett neki, mintha most szerezte volna vissza a feleségét, máskor arra eszmélt, milyen sajtóságos, hogy az emberi léleknek éppúgy szüksége van a viharokra, mint a természetnek. Majd ismét-ismét azon hökkent meg, a következő percben nem csap-e le váratlanul a derült égből az istennyila, mert számos tapasztalata volt, hogy sohasem lehet tudni, nem kerekedik-e felleg boldogságuk egén.

Nem baj, ha jön, majd elmúlik. A nagy zivatarok is elmúlnak, hát még az apró szeszélyek.

Roppant restellte volna, ha csak a legkisebb baj is lenne a minap éjszakai szamárkodás után. Nem is értette magát, mit csinált akkor. Az asszony, úgy látszik, ki tudja váltani belőle a gyereket, aki ott lappang minden ember lelke mélyén, talán éppen mint igazi természeti állapot. Ki tudja, nem a nagyemberes észjárás-e az álarc?...

Míg elhallgatta a felesége csacsogását, arra is nemegyszer gondolt, hogy csak egy pillanat, s hogy fel tudná forgatni ezt a jó békességet. Csak annyit kellene mondania, hogy megy az irodába dolgozni, s vége lenne az egész vidám napnak... Kezdhethék újra a civódást, a veszedelmet.

Nem sóhajtott, csak lemondóan intett, mint aki tudja, hogy egyszer így is, úgy is meg kell halni, s nincs kedve szomorkodni rajta.

Az asszonyka valami csipkét horgolt, s közben a maga rakétaszerű apró ötleteit eregette. Az ura kacagott. Néha erőteljesen, frissen, néha szinte megszokásképpen. Egy-egy ilyen satnya kacagás után rákiáltott az asszony:

- Hangosabban!

Persze erre hangos lett a derűtség.

Azután az ember megint csak elszórakozott, s újra azt a lagymatag kacagást hallatta, ami a feleségét úgy kihozta a sodrából.

- Mi baja magának? Olyan lusta, mint egy disznó. Majd mindjárt felpiszkálom.

A férj felnevetett.

- Lomha - piszkálódott tovább az asszonyka. - Szégyen, igazán szégyen, hogy tud egy felnőtt ember ilyen dologtalanul élni. Itt hever egész nap a felesége kötője mellett! Micsoda hivatala van magának, hogy ingyen fizetik? No, maga szerencsés ember, mondhatom. Ilyen potyán nem akárki kap fizetést. Az én apukám csak nagyobb úr magánál, de ahhoz nem is lehet szólni, mindig a hivatalban ül.

- De babukám, te nem engedsz dolgozni, én már régen mondom, hogy szeretnék...

- Szeretnék! Fűtyülök a maga szeretnék-jére! Még olyan bolondot nem hallottam, hogy valaki szeretne dolgozni. Ki szeret dolgozni? Csak a bolond szeret. Dolgozni muszáj. Akinek muszáj, annak igenis muszáj, de akinek nem muszáj, annak rá se kell nézni arra az unalmas dologra.

A pap nevetett.

- Az igaz, hogy az én dolgom mind olyan, hogy ha akarom, eltolhatom későbbre, vagy elodázhatom, arra senki sem jön rá...

- Szép kis sikkasztó!...

- Mit csináljak, a családomért teszem! - nevetett újra a pap. - Az igaz, hogy aztán a családom bánja meg, mert most ugyan nem lesz bajom belőle, de az is igaz, hogy nem lesz belőlem soha egyéb, csak ami ma vagyok, kis közönséges pap. S nem lesz a feleségem nagytiszteletű asszony!

- No hát mégiscsak szégyen, hogy egy férj ilyenekkel traktálja a feleségét! Ha belőlem hamarosan nagytiszteletű asszonyt nem csinál!...

A férjnek dobogott a szíve örömeiben; mégis sikerült az ambíciót felébreszteni a feleségében. Hiszen akkor jól van.

- Azt babukám nagyon hamar és könnyen megtehetem, csak hogy az esperes máris azt üzente, hogy nincs megelégedve velem, úgy veszi észre, a házasság nagyon ellustított.

- Az már igaz! Hogy az ördög vigye el azt az esperest! Ebben igaza van.

Kacagtak, összeölelkeztek, úgy nevettek. A gombolyag céna messze gurult, s a kis cica úgy szaladt utána, mint valami szökevény egér után.

- Valaki jön! - kiáltott fel az asszonyka, s felugrott.

A másik percben csakugyan kopogtak az ajtón.

- Szabad! - kiáltottak egyszerre, s jóízűen összenevettek: vendég jön, mert egyszerre szóltak.

Thorsa Ábris lépett be.

Egy pillanatig mind a hárman kényelmetlenül néztek egymásra, de már a másik percben elfelejtettek minden feszességet. A fiatal házaspár nagyon benne volt a kacagó vidámságban, s fesztelen modoruk éppen alkalmas volt rá, hogy Ábris is természetesen helyezkedhessék be a társaságukba.

- No, csak hogy már egyszer itt vagy - mondta parolára nyújtva tenyerét Énók.

Hatalmasan megrázták egymás kezét:

- Szervusz öregem! Szervusz!

- Maga az a gáti remete? - nevetett Ica, odaadva parányi kezecskéjét. - Az összes helybeli lapok a maga titokzatos életéről hoznak friss híreket.

- Akkor jó - szólt Ábris -, legalább nekem nem kell érdekeseket hazudni, ha már a szak-közlönyök elvégezték helyettem.

- Nem, magának nem kell hazudni, maga csak igazakat fog beszélni. Na, üljön le, és ha jól viseli magát, elfelejtem azt a sok bosszúságot, amit már nyeltem maga miatt.

Ábrisnak nagyon tetszett ez a semmibe se vevő hang, s olyan jól érezte magát, mintha hosszú távollét után hazatért volna.

- Bizony azt jó lesz, ha elfelejti - folytatta az évődést -, úgyis tudom, sok újabbra adok okot.
- Szépen kezdi. S milyen önhitt, azt hiszi, hogy azután is tudnék bosszankodni miatta, mikor már ismerem.

A pap hallgatva ült le, de tetszett neki a felesége modora. Az asszony hangjában volt valami bájos semmibevevés, amely úgy hatott, mint a jó levegő, a nyári szellő. Legyezett, hűsített, izgatott, s jó volt.

Ábris is leült, s az asszonyka a férje mellé húzódva, vidáman csevegett vele, alig nézve rá egy-egy pillanatra. Mintha nem is lett volna kíváncsi rá, mintha annyira ismerné már, hogy nincs mit keresni rajta.

- Ejnye, kihez is hasonlít maga - kiáltott fel egyszer.

A két férfi felnevetett.

- De babukám, okvetlen kell valakihez hasonlítani mindenkinek?
- Nem kell, de ő hasonlít valakihez - mondta komolyan az asszony. - Kettőhöz is.

Úgy ültek együtt, mintha nemrég váltak volna el egymástól. Mindenik nevetett, s mindenküknek szép fehér foga volt. S egyik sem dohányzott.

Egy perc, két perc alig telt el, már összeszoktak. Valahogy belülről indult ki a családi melegség, s érezték, hogy ez a viszony tartós lesz. Udvariasak és közömbösek, figyelmesek és kényelmesek voltak egymásközt. Énók örömmel biztatta magát, hogy itt nem lesz oka féltékenykedésre; Ábris, hogy az asszony annyira szereti az urát, hogy nincs veszedelem. Ica pedig, Ica örült, hogy van valaki, aki valaki, van egy barát, aki ellenség, s van egy ellenség, aki mégiscsak barát.

Felállott, s fürgén ment a szekrényhez, poharakat vett elő. Míg azokat a tálcára rakta morfondált:

- Mégis ki fogom találni, kihez hasonlít maga.
- Találja ki, nagyságos asszonyom, hálás leszek érte.
- Ki is találom.

Elővette a déli ebédről maradt fél palack bort, s míg az ura tölteni kezdett, ő hozzásimult, s mutatós feleségi szerelemmel nyugtatta a vállára a kezét.

Onnan szólt ki, mint a bástya mögül:

- Azért is tudom! Bary Elemérhez.
- Ki az? - nevetett a két férfi.
- Az ideálom. Színész. A Királyban játszott... Így szavalt:

S szögletes mozdulattal szörnyű magasra emelte a kezét.

Mind a hárman felkacagtak.

És úgy sejtették mindhárman, hogy révbe értek. Készen van a családi barátság.

Most már teljes a tűzhely berendezése.

Úri napok jöttek, boldog idők, amikor úgy érzi az ember, hogy ezekre a hetekre szokás később visszagondolni, hogy „de jó volt akkor!”

Ábris, amilyen hamar beleilleszkedett a fiatal házások hangulatába, oly hamar bele is nőtt az életükbe. Mikor harmadszor jött, már úgy tetszett, nem is tudnának meglenni nála nélkül. Úgy csudálkoztak el néha, mint a paraszt, mikor krumplit eszik: „hogyan tudtak meglenni e nélkül valaha!”

Nagyon hasznos ismeretei valának Ábrisnak, s mint Énók örömmel jegyezte föl, nem a zongoráról, nem a könyvekről, nem a haszontalan örömökről, hanem a konyháról.

Mikor az asszonyka vidáman elpanaszolta neki, hogy kellett megtanulnia főzni, egyszeribe kiderült, hogy Ábrisban mesterére akadt. Úgy tudta ez a nagy ember az ízeket és azok vegyi összetételét, hogy gusztus volt hallani. Énók egyáltalán nem konyított a konyhabeli rejtelmek tudományához, neki valóban nem is volt érdemes főzni, mert mindegy volt, akármit adtak elébe, ha azt hallotta, hogy a felesége főzte, megette a fűrészpórt is, s azt mondta rá:

- Így nem tud főzni senki a világon! Ilyen jót nem ettem soha, mióta élek.

Ábris ellenben elsőrangú szakértő volt ezen a téren. Lehet, hogy egyébben is, de azt most nem vették észre. De az imponáló volt, hogy Ábris még a beszerzési forrásokat is ismeri.

Volt tehát egy rendkívül érdekes közös témájuk. Mégpedig olyan, amely közel hozza a beszélőket. Emiatt Ica asszony hamarosan még azt is elfelejtette, hogy alaposan kikérdezze Ábrist a múltja felől. Csak ígérette, hogy:

- Várjon csak, várjon, de kivallatom egyszer! Akkor nem fog nekem mosolyogni, mert tudja, fűtyülök a diszkréciójára. Olyan férfit nem ismerek, aki asszony-dologban diszkrét tudna lenni. Az olyan férfi nem is férfi, az csak afféle nagyképű, akinek nincs is mondanivalója.

Ábris is nevetett rajta, meg az ura is, s tovább folyt a lecke, mégpedig igazi szenvedéllyel.

A világtól elvonult katonatiszt kezdte azt a magasabb művelést végezni az Ica életében, amit a Magyar Gazdasszonyok Iskolájában is meg lehet szerezni.

Énók a leckék alatt csak azért nem unta magát, mert a feleségét hallani még akkor sem volt unalom neki, ha csupa konzervgyár venné is körül.

A konyha azonban remekül fellendült. Nagy szerencse volt, hogy Zsuzsiban kitűnő segítséget nyertek. Igaz ugyan, hogy a tiszteletes asszony most is leszidta naponként kétszázszor, de ez már igazán csak formáság volt. Erkölcsevel; hogy az egyszerű parasztlány el ne bízta magát.

Pompás volt, mikor Thorsa Ábris fehér kötényt kötött s kiment a konyhába, hogy személyesen bontsa ki burkaiból a bélszint. A falusi mészáros fejbeágás terhe alatt tanította ki, milyen húst hozzon.

Ilyenkor Énók, mikor már kedvére elunta magát a kuktazkodásban, vagy inkább szájtátásban - mert őrá ugyan semmit sem bízta, lévén neki egyszerre két bal keze -, szépen bevonult az írószobájába, s törhette a fejét olyan prédikációkon vagy emlékiraton, a papi fizetésrendezésről, amilyenén jólesett. Senki sem zavarta. Sőt efféle hízelgő támadásokkal aposztrofálta a kis felesége:

- Bizony, csak dolgozz te is! Mert azt akarom, hogy nagy pap legyen belőled! Hadd érvényesítsem a tudományomat! Nagy lakomákat akarok rendezni! Olyat, hogy a püspök is megnyalja utána az ujját.

Énók nevetgélt, és fenekedett, mert nagy volt benne az ambíció. Általános feltűnést keltett nagyszerű elaborátumával, amely csaknem általános helyesléssel találkozott, Helyeselték tudniillik, hogy a papi fizetést olyan magas összegben állapította meg, amilyent eddig senki sem mert kérni. De nem helyeselték; hogy az államtól kívánja. Mikor megy az keresztül a miniszterek tárcáján!... Bizony alighanem könnyebb volna a paraszt zsebéből préseltetni ki. Azt még az állam sem bánná.

Énók hírért hallotta, hogy az esperesnek nagyon kedvére volt a munkája, s azt mondta az öregúr, hogy ezt a fiatal kollegát meg kell választani a tavaszi gyűlésen egyházmegyei aljegyzőnek.

- Sic itur ad astra! - mondta a feleségének. - Ez a dicsőség első lépcsője.

Az asszonyka ugrált, táncolt örömeiben, s ezerszer összezsúkolta. Aztán azt mondta:

- Nagyon jó! Csak hadd jöjjenek hát azok a papok. Olyan lakomát csinállok nekik, hogy tíz esztendeig nem felejtik el... De most már nem is habozok tovább, muszáj meghozatni azt az újfajta fagylaltgépet. Kérek pénzt.

Bájosan nyújtotta a tenyerét, mintha ajándékot zsarolna ki az uracskájától. Ez kihúzta az asztalfiát, s kotorászott benne.

- Jaj, drágám, ha azt hiszed, hogy ott van! - kacagott hangosan az asszony, mint aki igen jó tréfát csinált. - Onnan én már kiszedtem az utolsó fillért is.

- Az lehetetlen! - mondta az ura. - Itt volt az egész államsegély! Most már egy félévig nem kapunk annyi készpénzt. Négy százhatvan korona volt itt! Hát miből élünk akkor... Ezek a parasztok nem akarnak halni, még az a vén is meggyógyult a karácsonyi áldozás után. Nincs stóla!

Most az egyszer a tréfa nem volt igazi tréfa.

- Hát, ha nincs, akkor nem kell - mondta Ica. - Van nekem.

Sarkon fordult, s trillázva elszaladt.

Énók a pokolba kívánta az egész konyhát Ábrissal együtt, aztán beletemetkezett a könyveibe, s úgy tett, mint a régi iskolai földrajzban a teve, ha jön a számum; homokba dugta a fejét. Az asszonykának csakugyan volt pénze. Volt neki a postatakarékban kétezer koronája, amit külön kapott apukától. Ebből került ki a fagylalt-gép is, meg az újabb bevásárlások is. Minden.

S folyt a szakácskodás vígan tovább.

Úri élet volt a háznál. Jobb nem is lehetett. Reggeltől estig törték a cukrot, kiszemelték a mazsolát, darálták, s főzték a kávé, és két kis parasztlányt kellett csak tűzrakónak becsalogatni. Jött akármennyi. Nagyon jók a parasztyerekek télen, mikor az „édes szülém” nem bánja, akárhol csavarognak, csak enni ne kérjenek.

Mint az álom, úgy múlt el a hónap. Már februárba is erősen belebonyolódtak, s előreláthatólag hamar ki is keverednek abból, hiszen február a legrövidebb hónap egész esztendőben.

Egy délután ketten üldögéltek az ebédlőben, Ica és Ábris. Már azt is megszokták, hogy Énók délután is bemegy a dolgozószobába. Olyankor sem unta magát az asszonyka.

- Mondja, Ábris... azóta sem kérdeztem magától, mért nem jött el hozzánk vizitelni idejében?

Ábris nevetett.

- Azt hittem, valami tiszteletes asszonyt találok itt, akinek komplementeket kell mondani.

- S nekem nem kell?

- Magának élvezet!

- No, csak ne beszéljen, tudja, hogy nem szeretem a hiábavaló szószaporítást.

Ábris nevetett.

- Most mit nevet?

- Aki a galamb papnéval beszél, annak mindig nevetni kell.

- Miért, az a hölgy mindig nevetséges?

- Nem; mindig elragadó.

- Nagyszerű, pedig maga szakértő, ugye.

Ábris megint csak nevetett.

- Valamit beszélhetne már azokból a kalandokból... Mégiscsak unalmas, hogy az embernek van egy igazi, hamisítatlan Don Juan ismerőse, és nem tud semmit róla. Ha már pletykából nem tudhatok meg semmit, legalább maga mondhatna egyet-mást.

- Jó, de fogadja meg, hogy soha senkinek nem adja tovább.

- Soha!... Jobb, ha nem fogadtatja meg! Minek rontja el azt a kis örömet, amit szerez. Nem elég arra emlékezni, amit elmesél, még erre az unalmas fogadalomra is? Nem káptalan az én fejem... Már mit nevet megint? Maga nagyon éretlen ember lehet, hogy örökké mutogatja a fogát.

Ábris tovább nevetett, s hozzáfogott mesélni.

- Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy ember...

- Szakálla volt kender... azt már hallottam, kérek érdekesebbet!

Ábris mosolyogva nézett az asszonykára, aki ilyen komolyan tudja a legédesebb ennivaló tréfákat mondani. Olyan parányi, mint egy játékszer, olyan drága, mint egy zsuzsu. Szerette volna a tenyerébe venni, s úgy játszani vele...

- Ez az ember igen boldogtalan volt - folytatta kis szünet múlva.

- Boldogtalan? Hál' istennek, nagyon érdekes. No, de ha boldogtalan volt, akkor ne nevéssen!

- Ez a boldogtalan ember egyszer elment a templomba.

- Ah, kezd romantikus lenni.

- A templomban meglátott egy asszonyt.

- Nagyon érdekes. Rögtön beleszeretett.

- Nem!

- Hanem?
- Hanem elhatározta magában, hogy ez az asszony az az asszony, akibe ő sohasem fog bele-szeretni.
- Óh, a goromba fráter.
- Mert ez az asszony olyan szép, hogy ezt csak egy embernek szabad szeretni, az urának.
- Akkor mit bámészkodik rá? Mi köze hozzá tovább?
- Nem is volna hozzá köze, ha az ember, ahogy már mondtam, nagyon boldogtalan nem lett volna.
- Borzasztó érdekes.
- Elhatározta magában, hogy ez az asszony fogja őt kigyógyítani betegségéből.
- Pfuj, beteg is!
- Lelki beteg.
- Szép asszony lehet, aki már csak klinikai hatást tud gyakorolni... No, és mit csinált az a beteg ember, bevette az asszonyt, ostyában? Óráként egy kávéskanállal?
- Igen, azt tette.

Elhallgatott. Hátradült. A szemét lehunyta. Nagy vonású férfias arcát egészen megvilágította a napfény, s a szemek alja csaknem fekete volt. Mélyen aláfestve. Arca frissen volt borotválva, s ruganyos, puha bőre kívánta a csókot.

- No és, ne izgasson - sürgette az asszony tréfásan -, ennyi a mese? Ez magának mese?
- Még van valami!... A boldogtalan ember egyszer csak úgy vette észre, hogy már nagyon is sokat vett be az orvosságból... Naponként egy egész levesmerő kanállal.
- Baj, baj.
- Nagy baj! - s a fiatal férfi szeme lángot lövellt ki. Csak úgy égetett, amint kicikázott a láng, s az asszonyka alig bírta megőrizni a nyugalmaát. Kénytelen volt elfordítani a szemét.
- Majd én folytatom - mondta, s most már ő nevetett. Lesütött szemmel mondta. - Csakhogy az asszony, amint utólag kiderült, korrekt asszony, s a boldogtalan ember még százszor boldogtalanabb, mint a kúra előtt.

Ábris hallotta is, nem is, legalább nem látszott rajta, csak egy hosszú pillanat múlva rezzent meg a tekintete.

- Az asszony tisztességes asszony... Minden asszony tisztességes. De nem kegyetlen asszony. Mert egy asszony nem kegyetlen.

S ebben a percben, még mielőtt az asszonyka úgy érezhette volna magát, mintha kis madár volna, kit óriáskígyó igéz, nyílt az ajtó, s Énók rontott be. Egy levelet lobogtatott a kezében.

- Nézzétek, gyerekek, levél a főjegyzőtől, hogy a jövő hónap első hetében lesz a papi érte-kezet. Elfogadják a meghívásomat! Cicám, ez az a fontos értekezlet, amelyik után jön a választás a tavaszi közgyűlésen. Kész az aljegyzőség, csak jó legyen az ebéd.

Mind a hárman nevettek.

De az asszony arcán alulról elindulva, erős pirosság terjedt el. S lassan-lassan elhatalmasodva, az egész arca lángvörösre pirult: micsoda megalázó helyzetbe kerülhetett volna most!

Énók látta, megfigyelte. Megdöbbsent, s megérezte valamit: azt, hogy nem jó lesz magára hagyni „a fiatalokat”.

Szíve görcsösen összefacsarodott. Majd sápadt lett, mint a halott, s rémülten, könyörögve, kérően nézett Ábrisra.

Egy percig csönd volt.

- Gyönyörű ez a tél - szólalt meg Ábris. - Korcsolyázni kellene már egyszer.

- Jaj, de jó volna - mondta az asszonyka, s érzett, hogy remeg a hangja.

- A Tisza-kiöntésen lehet - mondta Énók komoran.

Ő nem tudott korcsolyázni.

21

A férjnek úgy tetszett, hogy el kell intéznie ezt a dolgot. Ottmaradt, leült, s szótlánul, feszülten nézte a feleségét, s a „házibaratot”, akik a korcsolyázásról beszéltek. Az egész belseje fel volt háborodva. A gyomrában kóválygást s a fejében olyan zűrzavart érzett, amin nem bírt uralkodni. Ábris nemsokára elment, s a férj egyre szórakozottabb lett. Ica úgy tett, mintha nem venne észre semmit, hozzáfogott megcsinálni a papi lakoma étlapját. Mintha a vizsga lázát érezné.

- Mennyi hálával tartozunk ennek a Thorsának - mondta -, nála nélkül sohasem mertem volna arra vállalkozni, hogy egy egész gyűlést ellássak.

Énók szomorúan nézett maga elé. Miért mondja most Thorsának? Már most úgy szokták emlegetni, hogy Ábris...

Az asszony nevetett egy kicsit. Tetszett neki, hogy féltékenykedni kezd az ura. Óh, nem árt az - biztatta magát, önmagát is tréfás ötletekkel mulattatva -, máris nagyon hízik. Legalább megapad egy kicsit.

Magában már elintézte az ügyet, csak azt restellte, hogy olyan számárul elpirult. Az bizony nagy ügyetlenség volt. Még ha oka lett volna rá!

Hisz az természetes, hogy egy fiatalember szerelmes belé. Ez csak korrekt dolog, amin nincs mit csodálkozni még az idegennek sem. Fordítva lenne kompromittáló az eset.

A többi pedig, az igazán az ő dolga. Óh, nem kell mindjárt kétségbeesni. Azért, mert egy úr elkezdte a szemét meresztgetni, nem esik ki a világ feneke. Nem olyan olcsó az asszonyi becsület, mint ahogy ezek az urak hiszik.

Előre kacagott magában az Ábris úr felsülésén. Milyen kár, hogy nem volt ideje megmondani neki a válaszát. Igazán olyan tapintatlan ez az ő ura. Minek jött még be. Várt volna egy kicsit, míg kedvére heccelődik az Ábrissal. Ni, ha még eddig annak nem akadt dolga korrekt hölgygel, most legalább azt is köthet emlékei bokréájába.

S máris olyan begyesen járt-kelt, mint a galamb a dúcon... Sőt izgatta a vágy, hogy minél előbb szembeszállhasson a veszedelemmel. S a pirulása is azért bosszantotta, mert felhívta az ura figyelmét, és az most már bizonyosan vigyázni fog. Mélyen sértette ez a gyanúsító föltevés, s kedve lett volna megtiltani neki, hogy felette gyámkodjék... S most már úgy járt-kelt, mint a duzzogó galamb a dúcon.

Csendben telt el az este. Mind a ketten pizsmogtak a maguk dolgával, s mindenik nagyon el volt foglalva a gondolataival.

Énók elhatározta, hogy nem szól egy szót sem, még csak célzást sem tesz. S elhatározása eredményeképpen egyszerre csak azt mondja vígan s fűtyörészve:

- Ábris úrnak felmondom a barátságot.

- Mit? - szólt rá meglepett arccal, haragos elcsodálkozással a felesége.

- Fel hát - mondta a férj úr. Nevetett, de már megbánta, amit mondott.

- Maga tán megbomlott egy kicsit! Tisztul! Vagy csalódnék? - szólt higgadtan az asszony, s nyugodtan tovább folytatta a horgolását.

Az ember hallgatott. Félretolta a könyvet, s hátradőlt.

- Szerezni fogok egy hintaszéket - mondta -, abban nagyon kényelmes ülni.

- Szeretné maga, úgy látom, ha az egész élete átalakulna valami hintaszékké, amiben nem kell egyebet csinálni, csak ringatni a pocakot.

A férj göcögve nevetett.

- Az kell maguknak, csak a kényelem! Az a drága kényelem! Ellapulni, mint egy málé. Arra való a házasság is, hogy legyen ingyen szakácsné, szobalány, minden cseléd, ami csak kell. S még a csók is csak arra való, hogy unalomból, na! Az is hadd legyen, mikor megkívánjuk. Jaj, be utálok az életet egy ilyen megtestesült unalom mellett.

- De lelkem - mondta a férj, s elhallgatott.

- Na, mit lelkem! Hát mit akar ellene mondani? Csak ki vele. Halljuk!

Az asszonyka kibontotta a hosszú csipkegombolyagot s elkezdte felmérni a könyökén.

- Persze, legkényelmesebb nem is törni azt az ellomhult agyvelőnket. Sokkal jobb hagyni azt is, hadd érjen a napon. Úgy ismerem már magukat!

Kis hallgatás után újra kezdte.

- Azt igen, azt tudják, hogy mikor a maguk számár feje után elindulnak, s elkezdenek szimatolni, s úgy veszik észre, hogy valami veszedelem fenyegeti a hájuk nyugalmát, akkor egykettő, meg kell szüntetni az akadályt, s ki kell adni a képzelt vetélytárson, aki pedig nagyon jó arra az asszonynak, hogy egy kicsit felfrissítse az urát. Mert én nem fogok megpenészedni a maga kedvéért, tudja. Ha maga úgy elpotrohosodik, hogy már nem érdekli egyéb, csak azok a nyavalyás könyvei meg az unalmas prédikációi, akkor én keresek magamnak olyan szórakozást, ami nekem való.

Egyre emeltebb hangon beszélt, s a végén már igazán pörölt. Úgy beletüzelte magát, hogy már elkeseredés környékezte, s végül csaknem sírt.

Énók még nem volt izgatott. Még nyugodtan hallgatta a szót, csak meggondolta, hogy talán mégis igaza van a feleségének, asszonyszempontból, de hát mit tegyen, ha neki meg férfi-szempontból van szintén igaza.

- De lelkem, hát nem szeretlek én eléggé?

- Maga!

- Lehet jobban szeretni?

- Jobban! Hát ez is valami! Szégyen! Még hencegni mer vele! De majd bizonyítványt állítok ki róla, milyen nagyon szeret... Nincs nálam elhanyagoltabb asszony az egész világon! Ilyen lágymelegről, limonádéról. Ez kell nekem. Ezért hoztam áldozatul az egész jövőmet.

- De sokat emlegeted! - pattant fel a férj indulatosan.

- De sokszor rákényszerít! Majd még többször is meg fogja hallani, csak meg ne változzon! Mert nem tűröm ezt tovább. Semmi sem köt engem magához, csak a szerelem, mihelyt az nem olyan tüzes, amilyennek én álmodtam, rögtön vége. Keresek magamnak valakit, akinél megtalálom.

Ezzel felugrott s gőgösen elment a másik szobába. Nem is jött többet vissza. Lefeküdt.

Énók pedig hozzáfogott járkálni, s mindenféle rémes lehetőséggel ijesztgette magát.

Elgondolta, hogy mi lenne, ha a felesége egyszer csakugyan itthagyná. Ez az eset egyáltalában nincs kizárva. Az asszonynak olyan kicsi a családi ragaszkodása, hogy éppolyan szeszély tőle, ha ittmarad, mintha elmegy. Egy ilyen elkényeztetett kis teremtetést nem lehet a polgári lények mértékével mérni. Hirtelen csudálatos lazának és semmisnek tűnt fel előtte annak a magas rangú osztálynak a családi erkölce, amelyikből a felesége származott, s amelyet ő csak a regényekből ismer egy kicsit.

Úgy tűnt fel neki a felesége, mintha egy ritka madarat fogott volna kalitkába, s az csak addig marad itt vele, amíg ő mindenféle lehetetlen becézgetéssel annyira kényezteti, hogy attól észébe sem juthat, hogy elmenjen. De mihelyt egy pillanatra is meglazul ez a feszült figyelem, amellyel őrzi, csábítgatja, rögtön el van feledve minden múlt, s elszáll a madár gondtalanul s szívtelenül.

De istenem, egy szegény ember élete nem lehet erre alapítva. A szegény embernek dolgoznia kell, kínlódnia; mi lesz, ha betegség jön, ha előre nem látott bajok jönnek, ha kellemetlenségek tolakodnak elő. Hogy számíthat akkor a feleségére, aki most a csupa örömek idején is ennyire érzékeny és túl követelő.

Nagyokat sóhajtott, s le s föl járt. Sohasem látott még bele ilyen tisztán a saját jövőjébe.

Nem volna-e áldás az égből, ha most válnának el, mégpedig az asszony hibájából. Most, amikor őrajta a férfin még semmi valóságos vagy képzelt felelősség nincs. Ha most elmenne tőle az asszony, akkor legalább volna annyi elégtétele, hogy csak jó emlékekkel menne el. Majd ha megjön az esze, ha másutt tanulja megismerni, milyen gazok és gonoszok az emberek, akkor csak áldással emlékezne öreá... És sajnálná egykor, hogy ilyen könnyelműen végzett vele...

És ő, mi lenne öbelőle.

Tiszta szívbeli meghatottsággal gondolta el, hogy ő remete lesz. Vértanú, mártír, a szerelem s a hűség örök mintaképe. Mert akármi lesz is belőle, az az egy bizonyos, hogy soha más nő közel sem fog férközni a szívéhez... S már látta magát öreg embernek, akinek durva szakállában ősz minden szál, de akkor is gyászolni fogja az ő élete üdvösségét, aki, ha holnap eltűnne is az élete egéről, akkor is eleget adott volna neki, hogy egy hosszú életen át legyen mit siratni.

Saját nagylelkűsége annyira meghatja, hogy könnyek szivárognak le az arcára.

Nem törüli le, hanem mereven néz a lámpafénybe, míg csak el nem káprázik a szeme.

Éjfél elmúlt, mikor bement a hálósobába.

Lehajolt a feleségére, s megcsókolta.

Érezte, hogy az asszony arca nedves. Könnyes.

Halálosan megdöbbsent ettől. Levetette magát térdre, úgy csókolta a felesége lecsüngő kezét.

Az asszony felébredt és elrántotta a kezét.

Aztán ráripakodott az urára.

- Még aludni sem hagyja az embert! Olyan szép álmom volt, utaztam, nászúton voltam!

- Drágaságom! - nyöszörögte boldogan a férj.

- Haha - nevetett fel gúnyosan az asszonyka -, talán - magával. Azt hiszi, hogy éjjel-nappal magával vagyok tele! Persze.

- Hát kivel? - mennydörgött a férj.

Az asszony befordult a falnak.

- Semmi köze hozzá. Azt álmodom, amit akarok.

S elkezdett csendesen kuncogva nevetni.

22

Reggel fejfájással ébredt a pap, csüggedt volt, s nem tudta, mi lesz még vele, ha soká él.

Annál nagyobb volt a meglepetése, mikor a felesége ragyogó jókedvvel, nevetve, vidáman ugrott fel.

Mintha semmi se történt volna tegnap.

- Hányadikán lesz az a dáridó, lelkem! - kérdezte.

- Én nem tudom - mondta mogorvaságát nehezen győzve le Énók.

- Nem tudod! - Tán én tudjam, no, csak nézz utána. Egy-kettő!

Az ember félig öltözve előkereste a levelet, megnézte a napot.

- Két hét van odáig! - kiáltott az asszonyka -, nekem jól hozzá kell készülnöm, mert nem akarok szégyent vallani. Csak jönne már Ábriska, hogy megbeszélhénk...

Oly fesztelenül s természetesen beszélt, hogy Énók megtörülte a szemét. Csakugyan kiesett a tegnap az esztendőből! Semmi sem változott! De hisz akkor bizonyosan nem is volt semmi. Csak ő képzelt megint valami bolondságot a saját elkeserítésére.

Egész délelőtt nem vett észre semmi gyanúsat. Délután nem jött Ábris. Ez nagyon bosszantotta az asszonyt. Szemmel látható volt rajta a kedvetlenség.

De azért a szokott módon telt el a nap.

Énók könnyen nélkülözte a barátját, s ő maga sokkal többet foglalkozott a feleségével, mint az utóbbi időben. Néha úgy vette észre, hogy az asszony meglepetve s hálásan néz rá. A szíve is dobogott, s kívánta lelke mélyén, hogy bár sohase jönne többet. Akkor lenne ő igazán boldog a feleségével megint!

De sajnos, látnia kellett, hogy lesz egyre idegesebb délután az asszonyka, mikor a szokott idő elmúlt, s még mindig nem jött Thorsa.

- Ugyan hagyjon békén. Ne hízelegjen, tudja, hogy ki nem állhatom az ilyen üres hízelgést - hárította el délután öt órakor ölelő karját az asszonyka.

- Mi bajod, édes?

Ica a szeme szögletéből végignézte az álnokot, s haragosan elfordult.

Kiment a konyhába, és a cseléddel kezdett pörölni.

Borzasztó hosszú az este, ha nem beszél egymással a két ember. Ica beletemetkezett az olvasásba, s ha az ura csak zörgött is a maga újságjával, már szenvedélyesen támadt rá.

- Ne utálatoskodjék. Egyszer veszek a kezembe valamit, most se hagy békén. Már kibújik a bőriből a türelmetlenség miatt. Hátha én tennék így, mikor maga hétszámra ki nem veszi a szemét azokból a nyavalyás könyveiből.

Tíz órakor lecsapta az asszonyka a könyvet.

- Nem tudom, mi lenne belőlem, ha magára volna, bízva az életem. Meghalnék az unalomtól.

Énók kényszeredetten nevetett.

- De hiszen éppen rám vagy bízva.

- Én? Soha! Itt vagyok én magam magamnak. Majd én gondoskodom a saját szórakozásomról. De azt ne próbálja zavarni!

Felállott, bement a hálósobába, s lefeküdt.

Az ura még sétált egy keveset, s vidámabban ismételte el, amit tegnap este tragikusan gondolt el.

Majd csak visszahódítja az asszonyt. Csak azt a léhűtőt vinné el az ördög. Holnap utána is fog nézni, hátha elutazott.

Másnap csakugyan kiment a faluba. A parasztok jól voltak szoktatva. Már az apja idejében leszoktak róla, hogy az öreg paphoz menjenek apró-cseprő, ügyes-bajos dolgaikkal, s most mióta asszony volt a háznál, azóta még jobban elkerülték a papházat. Most egy-egy hét is eltelt, hogy valami paraszttal találkozhatott volna a fiatal pár.

Be-beszóltott itt-ott, de persze, nem merte szóba hozni a fiatal urat. Hanem valahol szóba hozták kérdés nélkül.

- Aj de büszke lett a tiszteletes úr - mondta egy takaros menyecske, akivel azelőtt sokat évődött.

- Miért lettem volna, Zsófi! Nem lettem én!

- Na, tudjuk! Mindennap lakodalom!

- Miféle lakodalom!

- Azt már én nem tudhassam! Becses vendég jár a házhoz!

A pap egy kicsit elpirult, s eszébe ötlött, mennyit pletykálhattak ezek már órálok.

- Ábris úr? No, nem olyan becses vendég - mondta.

- A tiszteletes úrnak meg HISZEM hogy nem...

A pap szeme megvillámlott. A homloka egyszerre tele lett fenyegető, haragos fellegekkel.

- Fogja meg a nyelvét! - kiáltott rá az asszonyra.

- Én nem szólok egy szót se - hőkölt vissza az asszony -, de ne tessék haragudni, mert én kimondom, ha kettőbe hasít is a tiszteletes úr, hogy az egész falu mindig azon rágódik, hogy pogányság az a nagy sütés-főzés, hosszú böjtje lesz annak. Mert a tiszteletes asszony már legalább ezer pengőt kiszedett a télen a kasszából.

A pap majdnem sóbálvánnyá lett erre a váratlan támadásra! Az arca kivörösödött, s elvesztette a hidegvérét.

- Mi köze magának ahhoz!

- Mi! Igenis közöm van, nekem is, meg a falunak is, hogy az a nagybélú egye ki a mi áldott jó papunkat mindenéből. Nem neki adták a hozományt a tiszteletes asszony szülei, hanem a tiszteletes úrnak! De tudom, tiszteletes úr, még csak egy jó falatot sem eszik abból tiszta jó szívvel.

- Zsófi!...

- Én nem bánom, tiszteletes uram, csináljon velem, amit akar, de én, ha becsukat is, megmondom, hogy nem lesz ennek jó vége. Elszereti a feleségét a bűnös lélek, ha nem ügyel!...

Az asszony abbahagyta a mondanivalóját, mert a pap elsápadt, s reszketve kapaszkodott az asztalba.

Tévelyegve és szédülve ment el onnan.

Kiért a mezőre, maga sem tudta, merre jár, egyre az volt az eszében, hogy vége a felesége jó hírének. Mi mindent beszéltek már róluk! Borzasztóan le volt sújtva, ha elgondolta, hogy az egész környék éppúgy meg van botránkozva, mint ez az asszony. Micsoda nevetséges figura lehet ő most a pletykában.

- Nincs, nincs igazuk! - mondta végre meggyőződéssel magában. - Az egész világ téved, csak nekem van igazam.

S most pirult el igazán, mikor a feleségét saját maga előtt védte. Szégyen!

Szegény drága kis galamb papné, hát ilyen tűzön kell keresztül mennie. Tisztító tűzön. És olyanok veszik a szájukba a nevét, akik nem méltók rá, hogy a sarujának szíját megoldják!

Visszafelé indult, s haza igyekezett. Valami csudálatos nagy bizalom és szeretet fogta el. Valami elégtételt akart adni a feleségének. Elégtételt maga fölött. A feleségének, aki minden gyanú fölött áll. S a nőnek, az asszonynak, a feleségnek azt az eszményi ideálját idézte föl maga előtt, akit előre elképzelt, s amelynek földi megtestesüléséül tekintette a feleségét, számba sem véve azokat a lényegtelen s apró eltéréseket, amelyeket lehetetlen volt fel nem fedeznie. Most még ezt sem engedte meg magának, hogy csak egy hajszálnyi híja van az ő feleségében az asszonyi méltóságos és magasztos tökélynek. És nagy elégtételt akart neki adni. És kívánta, hogy bár ott találná Ábrist.

A kívánsága beteljesedett. Ábris ott volt.

Hangosan kacagtak, s a pap megborzongott.

- Édes - kiáltott az asszonyka -, gyere csak, gyere! Ábriska korcsolyát akar rendelni. Ne rendeljünk nekem is?

Az asszonyka arca olyan sugárzó volt, olyan közvetlen, olyan asszonyi, olyan feleséghez illő bizalmú volt, hogy a pap megérezte, jobban mint valaha, hogy ennek az asszonynak ő a férje. Az a másik csak játékszer, apró szórakozás, mint a korcsolya.

- Jó lesz; rendeljünk! - mondta.

- De még tán jobb lenne elkérni az enyémet. Azt elküldenék hazulról. Azt nagyon szeretem!

- Biz az még jobb lesz - mondta a férj, s kissé tréfásan, kissé komolyan ingatta a fejét. - Sokkal jobb lesz, mert *olcsóbb!*

Ezen mind a hárman nevettek.

És a házi béke egyszerre helyreállott.

23

A két férfi közé valami hidegség férközött. Mindenik tudta ugyan, hogy nem vétett a másiknak, s hogy az sem akar neki rosszat, mégsem volt meg a régi fesztelen modor.

Ábris ha jött, mereven, szinte szalutálva köszönt a papnak, ez pedig feszesen nyújtotta elé a kezét, s mindkettő örült, ha az asszony csapongó vidámsága elfeledtette velük a rossz érzést.

Énók nagyon tapintatosnak tartotta volna, ha Ábris kimarad. Szerette volna elvárni tőle, hogy gyöngéden, ügyesen, valami ürügyet talál, s nem jön többet. Legjobb lenne, gondolta magában, ha azt mondaná, hogy ő most elutazik Indiába, s nem is jön vissza többet. Milyen szépen el tudnának búcsúzni tőle! Még meg is siratnák. Hogy emlegetnék ezt a boldog időt, amit együtt töltöttek, s amit rossz nyelvek már csaknem megmérgeztek.

Ábris maga is gondolt valami effélét: milyen jó volna, ha parancsot kapna a katonaságtól, hogy haladéktalanul rukkoljon be. Ez volna a legjobb, mert nem tűr ellentmondást. De aztán füttyörészve mosolygott, hisz épp azért van itt, mert ez lehetetlen.

Ebben a mostani helyzetben olyan szokatlan elemek voltak, amiket eddig nem ismert, s amelyek alól nem tudta emancipálni magát. Igazi falusi házibaráttá kezdett lenni, akinek vesztebb a híre, mint a valóságban amilyen. Eddig mindig célja volt, kész elhatározott célja, ha egy asszonyhoz közeledett, most csak pihenni akart, s a családiasság úgy lebilincselte, hogy attól nem tudott szabadulni.

A házuk üres volt, az apja egyre mogorvább, amolyan falusi nagy szakállas, örökké pipáló öregúr, akit a világon már semmi sem szórakoztatott, csak a maga termelte homoki vinkó, ami moslékba sem való. Némi veszekedő hajlam őrizte meg benne az emberi lélek kevés nyilvánulását, de ez nem lehetett elég arra, hogy Ábris szívesen töltse vele a hátralevő életét. Egy-két napig kibírta, hogy nem ment el a papékhoz, de aztán megint csak rájött, hogy nagy számárság volna elmaradni onnan, ahol olyan jól érzi magát.

Szidta magát, hogy a múltkor olyan pimasz volt. Igazán csak a henyesség vitte rá, hogy az asszonyka előtt valami udvarló, sőt reménytelen szerelmes szerepében tetszelegjen. Szerencse is, kár is, hogy a férj olyan hirtelen betoppant. A valóságban szerencse, mert így megmenekült a komoly bajtól, attól, hogy az asszonnyal szemben kötelességei támadjanak. Viszont kár, mert a férjjel szemben támadtak kötelességei.

Azzal akarja jóvátenni a hibáját, hogy igazán jól viseli magát. Olyan ártatlan lett, mint egy diákgyerek, ha a mama is bent van. De mit ér, úgy vette észre, hogy mind a két részről elégedetlenek vele. A férj úgysem hisz neki többet, az valami báránybőrbe bújtatott farkasnak nézi. Az asszony meg úgy viseli magát, mintha megjött volna a kedve, s most csak várná, várná, hogy a konyhai receptek alapos és vidám megtárgyalása közben egyszerre csak ki fog bukanni a lóláb.

Ábris csak nyugalmat akart, semmi kedve nem volt megzavarni a házi békét. S mégis látta, hogy már az el van rontva. Akárhányszor azon kapta a házasokat, hogy a férj veres szemekkel áll előtte, s úgy fogadja, mintha kedve volna kézszorítás helyett pofoncsapni. S egyszersmind azt kérdi a szemével, hogy te mégis itt vagy? Mégse vitt el az ördög.

Ő pedig meghunyászkodva és gyáván nem mert színt vallani, hanem siet az asszonyra nézni, aki meg vágyakozva, sóvárogva, könyörögve néz rá, mintha azt suttogná: vigyél el innen messzire! Ments meg innen és elégíts ki, oltsd el a tüzet, amit felszítottál.

Van eszében. Inkább ma megszökik.

Látszólag nem éreztettek vele semmit.

Énók látta, tisztán látta, s minél tovább figyelt, annál jobban látta, hogy Ábrinak nemcsak hogy veszedelmes szándékai nincsenek, de egyre jobban igyekszik őket összehozni, s mikor azt mondja, hogy csak azért jön el, mert nem bírja ki otthon, abban a medvebarlangban, akkor nagyon igazat mond. Őszintén ragaszkodik hozzájuk, és reszket attól, hogy el fogja veszíteni őket.

- Furcsa - gondolta hozzá -, nem vagyok én apja, hogy az ő boldogságára vigyázzak! Hagyjon engem békén.

S elfordult, amint kurtán megrázta a barátja kezét. Úgy tett, mintha sürgős dolga volna, nem érne rá semmire. S mégis többet nem ment be az irodába, ha Ábris ott volt. Mellettük olvasgatott, s összecsikorított foggal tudta, hogy azok miatta beszélnek szaggatottan, fojtva.

Hosszú, csöndes délutánok következtek, s az asszonykára most jöttek el az igazi veszedelmes napok. A szeme beesett, ideges lett, tűrhetetlen, pörölős. Semmi sem volt jó neki, az urát szidta, mint a bokrot, s minden este külön feküdtek le.

Énók sokszor elismételte magában azokat a gondolatokat, amelyeket azon a szerencsétlen első éjszakán kigondolt, amikor először érezte meg, hogy a felesége meg Ábris között valami van készülőben. Egyre jobban belátta, hogy lehetetlen azt remélnie, hogy az egész életet együtt fogják tölteni a feleségével. Megértette, hogy az asszony nincsen beledresszírozva a házasság megszokottságának, változhatatlanságának átérésébe, s neki minden férfi ma is férfi. Csak-ugyan találó a neve, aki legelőször mondta rá, hogy a galamb papné, jól sejtette meg a lényét. Olyan, mint a galamb, csinos, aranyos, begyes, civódó, szerelmes, minden férfit hímnek ismerő. Már látta, hogy belőle egészen kiábrándult, hogy maholnap tűrhetetlen lesz, ha csak a közelében tudja is, s egyre többet foglalkozott az öngyilkosság meg az elválás és magányos árva élet gondolatával.

Csak azon kesergett szívszakadt búval, hogy mi lesz az ő kis drágájával, ha el fogja hagyni az a hím, akinek ő csak kósza galambocska. S szinte nem is azon törte már a fejét, hogy engedje-e elmenni a feleségét, ha a sors úgy hozza, hanem azon, hogy vissza fogja-e fogadni, ha úgy hozza a sors!

Eközben rettenetes gyorsan közeledett az értekezlet ideje. S Énók keserű mosollyal figyelte az asszonyi lélek különösségét. Míg szemmel látta, nyitott szemmel, hogy az asszony azon töri a fejét, hogy minél előbb s örökre elmenjen tőle, egyúttal képes rá, hogy a legnagyobb gazd-asszonyi ambícióval tervezze a híres lakomát, amely el fogja dönteni az ura karrierjét. S nemegyszer említi is, hogy ki akar tenni magáért, a sok pletykás papné hadd irigykedjen és pukkadozzon, milyen nagyszerű gazdasszonyt kapott a gáti pap.

Nem értette ezt a különös és összetett jellemet, amelyben most a szeme előtt a legellentétebb megfigyelésekre volt alkalma. Ugyanazon a napon, amelyiken neki úgy tűnt fel, mintha

az a két ember, a felesége meg annak a kedvese úgy ülnek egymás mellett az ő szeme láttára, mintha csak a titkos jelt várnák, amelyben fel fognak kerekedni s repülni, messze, messze: ugyanakkor Ica veszekedett a cseléddel, hogy a veteménymagvakat nagyon közel rakta a sparherthez; azok ott megromlanak.

Mi köze a veteménymagvakhoz? Hol lesz ő már akkor! S mi köze neki a gáti pap karrierjéhez, kié lesz ő akkor, mikor az kiviríthatna!

Egyszer csak váratlanul, mert már szinte meg is feledkeztek róla, megjött a korcsolya.

Icának rögtön roppant kedve jött hozzá. Menni akart még aznap délután korcsolyázni. De nem lehetett elmenni, csúnya idő volt, nagy hófúvás. Vártak másnapra. Akkor sem lehetett, vendégek jöttek, s olyankor igazán rossz nap volt. Ha Ábris ilyenkor jött, egy percig sem maradt, valami ürügyet talált, mért szólott be, s azonnal elment. Valóban, mióta itthon van, egyáltalán nem váltott szót senkivel, csak velük.

Megint eltelt pár nap, s csak az összejövetel előtti délutánon mehettek el korcsolyázni.

Énók a maga szelíd, csendes modorában könnyörögve szólott, hogy ne menjenek. Az asszony csak azért is megjegyzés nélkül, mintha figyelembe se venné már az urát, indult.

Kis prémes kabát volt rajta. Az ura cipelte a bundáját. Ábris komolyan, udvariasan ment velük.

A kerten mentek le a Tisza felé. Egyenesen ki a mezőre. A hó tetején mehettek előre, mert szép simára s keményre volt az fagyva. Szinte korcsolyázni lehetett volna azon is. Az asszonykának a friss levegőn megjött a kedve, nagyokat kacagott, ha a sarka alatt beszakadt a hó szíronya.

Az ura karon fogta, s nagyon megmelegedett a szíve, amint érezte, hogy az asszonya nem tiltakozik ellene. Már olyan szerény igényű volt, hogy azt is kitüntetésnek vette, ha nem volt rideg és eltaszító.

A végtelen hómező gyönyörűen szikrázott a szemük előtt, s hunyorgatva kellett nézniök, ha kutatva pillantottak előre, merre menjenek.

Az asszonyka eltévedt, s erővel azon disputált, hogy jobbra van a Tiszaöntés, nem balra. Énók, aki itt nőtt fel, jobban ismerte a határt, mint a tenyerét, s nevetett. Megint valami olyan érzésük kezdett támadni, mint a mézes napokban.

Bizony, hogy eltelt az idő! Már félesztendő házások.

Találtak egy hatalmas tükörsima jeget.

Ica tapsolt, visongatott és ujjongott örömében.

Mind a két férfi egyszerre ajánlkozott, hogy felcsatolja a korcsolyáját. Ica az urának adta a lábacsáját, de a másikkal kacérkodott.

Énók csak úgy talpon merészkedett be a jégre, amely szélén havas volt, de beljebb simább, mint az üveg, s onnan nézte, hogy ereszkednek be a síkra amazok.

Kar karba fonva, egymást átölelve siklottak el előle, s nem hallották, jaj, nem hallották többé az ő kiáltását, hogy vigyázzanak: lékbe, repedésbe ne ütközzenek.

Csak egymást hallották. Egymás szíve dobogását. Nem szólottak egy szót sem, csak sikamodtak, sikamlottak, mint a sirály a levegőben.

Mind a kettő kitűnő korcsolyázó volt.

S a szegény férj a legkomikusabb és a legszánalmasabb látvány volt, amint ott sikárkozott széles, biztos talpain, míg az életpárját rábízta egy pár sínkorcsolyára meg egy világhalálkorra...

Már agyonfagyott, mikor a teljes sötétségben előkerültek a szökevények.

Hallgatva és furcsán, sokszorosan elváltozott érzésekkel mentek hazafelé a sötétben, amely roppant sűrűn és szörnyű rémesen fogta körül őket. Az asszony eleinte nem fogadta el egyiknek a karját sem, de egyszer megsiklott, s a két férfikar közül, amelyek egyszerre nyúltak eléje, az urát fogadta el.

S most elfacsarodott az Énók szíve.

Tudta, hogy az ő karján is a másiktól ábrándozik.

24

Ábris csomagolt.

Egész nap jöttek az ablakok alatt a kocsik és szánok, a papáknál együtt van a híres, a régen várt nagy társaság.

Elmosolyodott magában, amikor arra gondolt, hogy a galamb papné most főzi ki az ura karrierjét.

Aztán tovább csomagolt. Végre elhatározta, hogy elutazik. Talán éppen Indiába, de ha csak Budapestre is, olyan jól és igazán elutazik, hogy ide többé nem jön vissza soha.

- No, majd kiheverik! - mondta magában. - Igaz, kellemetlen, hogy nem lesz kinek elmesélni a nagyszerű esetet, a lakomát, de majd kiheverik.

A vén huszár jött be hozzá.

- Instállom, valami levelet hoztak.

- Add ide.

Intett neki, hogy menjen ki.

Felbontotta a levelet. El nem tudta gondolni, ki küldi, gyerekes vagy asszonyos írás, ismeretlen betűk.

Elolvasta.

Kedves Thorsa.

Tudom, nagyon elcsodálkozik, ha a levelemet látja, de nekem okvetlen kellett írni magának. Tudja, meghalok az utálattól. Egészen oda vagyok. Már azt sem tudom, fiú vagyok-e, vagy lány. Ha csak egy csepp szíve van, az istenért, jöjjön értem! Jöjjön értem, Ábriska. Ábriskám, drágám, egyetlen, imádom magát, maga azt tudja. Te tudod, gyere értem, mert meghalok az utálattól... Légy este hat órákor kocsival, vagy jobb lesz szánnal, a kert hátulsó kapujánál, és vigyél el innen! Meg kell örülni az utálattól!

Ábris szomorúan nézte a levélkét. A reménytelen kis levélkét.

- Drága kis jószág!

Könny gyűlt a szemébe.

- Szegényke, kis angyal, drága! Hogy sohasem látom többet. Csak majd ha vénasszony lesz, csak majd akkor, mikor már nem hal meg az utálattól, ha egy csomó papné beállít hozzá.

Sokáig nézte a betűket, s nagyon furcsa volt neki, hogy sohasem látta még írását ennek az édes kis furcsa asszonynak.

Drága kis betűk. Kis bolondos betűk. Olyan furcsák, olyan aranyosak vagytok, mint aki ide körmölt benneteket. Ti kis iskolásgyerek betűk...

Megcsókolta őket, s aztán gyorsan tovább pakolt.

25

Este hat órakor Ica a vállára borított egy nagykendőt.

- Hová mégy, drágám? - szólt oda neki Miskolczyné, a legkellemetlenebb minden vendég papné közt. Egy szücsnek a lánya, aki tíz esztendeig várt az urára, míg az elvégezte a kollégiumot, s még csak nem is titkolja a gyalázatos, sőt maga beszélte el, hogy diák volt az ura, s náluk lakott, mikor megfogta magának. Képzelné lehet, milyen vén leány lehetett, mikor összeesküdtek, ha ő már tíz évvel ezelőtt is olyan nagy lány volt, akinek házasságon jár az esze, s gavallért fog magának.

- Kimegyek, drágám - mondta Ica -, valamit elrendeltem a - személyzetnek, s most meg akarom mondani, hogy már nem kell.

Gúnyosan beszélt, sértően és kötekedve.

Miskolczyné nevetett.

- Minek tartasz *személyzetet*, akkor nem kellene annyi ellentmondó parancsot adni!

- Hozzá vagyok szokva, kedves - mondta Ica robbanó nyájassággal -, nagyon hozzászoktam otthon.

Ezzel elment, s kacagott magában, hogy most kapott egy falatot a nyavalyás.

És sietett ki a kertbe. Ábrisanak akarta megmondani, hogy már letett a dologról. Nem utazik el, hadd maradjon csak minden a régi. Jöjjön el holnap, hiszen inkább azt várják meg, hogy ezek a szarkák elmenjenek, minthogy ők hagyják el a fészket.

A kert mögött minden csendes volt. Sehol semmi kocsi, semmi szán.

Ica elámulva nézett körül. Az ő számítása szerint már itt kellene várni a szánnak.

Hallatlan! Az az ötlet döbbsentette meg, hogy talán nem is jött el.

Az lehetetlen.

Dobbantott a lábcskájával.

Aztán várt, várt, semmi zaj. Nem terem elő a szán a két tüzes paripával a föld alól, a hó alól.

Mégiscsak hallatlan!

- Ilyen csalódás! - kiáltott fel magában Ica.

S tovább várt még egypár percig.

- Hitvány fráter! - mondta ki az ítéletet. - Hitvány fráter! A szemem elé ne kerüljön többet! Ha Énóknak izentem volna ezt, pláne írtam! írtam! Hallatlan! Énók négylovas hintóval várt volna. Ah, nincs is több olyan ember a világon.

Még pár pillanatig várt, aztán gyorsan megfordult, s felszaladt a kerten.

Beleütődött a sötétben egy fába.

Aztán elesett, alig tudott feltápászkodni.

Úgy szepegett, mint egy gyerek. Pisszegett, s nem mert sírni!

Amikor már egészen közel volt az udvarhoz, valami gyanús neszt hallott, amitől úgy megijedt, hogy meg kellett állania. A térde remegett, a lélegzete elakadt, s biztos volt benne, hogy mindjárt megeszi a farkas.

- Jaj, istenem - gondolta el -, minek is jöttem ide, ahol mindenki gazember, és farkasokkal van tele még az udvar is.

- Ica, Ica, Icám! - kiabált az ura.

Ő nem mert szólani.

De Énók mégis meglátta, megtalálta a sötétben is, és hozzászaladt.

Felfogta erős karjaiban az ájuldozó asszonykát.

- Lelkem, egyetlenem, hol jársz itt? Te kis angyalom, édes, édes!

Nem talált szavakat, hogy hirtelen kifejezze ijedtségét, szerelmét, örömét, csak egyre ismételte!

- Édes, édes!

És bebugyolálta a nagykendőbe.

Az asszonyka kényszeredetten elnevette magát. Az jutott eszébe, hogy az ura éppen úgy csavarja körül rajta a kendőt, s úgy veszi az ölébe őt, mint a pólyásbabákat szokás.

És erről hirtelen eszébe jutott valami, úgyszólván elhallgatott s remegni kezdett.

- Mi bajod, gyermekem? - suttogta szenvedélyesen az ura.

- Beteg leszek? - suttogta az asszony.

- Az istenért, mi bajod?

Az asszonyka csak szepegett.

Énók igyekezett meglátni az arcát, de olyan sötét volt, hogy lehetetlen volt, hát odaszorította az arcához, hogy érezze.

- Mi bajod? mit érzel? - sürgette rettegve.

- Nekem gyermekem lesz! - nyögte az asszony.

A férfi úgy érezte, mintha megnyílt volna alattuk a föld, s most rettenetes sebességgel repül-nének világtalan világokon keresztül.

- Én már régen tudom - suttogta az asszony -, csak nem mertem megmondani!

A férfinak repesett a szíve, és édes könnypatak eredt meg a szeméből.

Forrón magához szorította az asszonyt, de abban a pillanatban kíméletesen el is tartotta. Nem szabad!...

S nem bírt mozdulni, mintha gyökeret vert volna a lába.

Úgy emelte terhét, mintha a téli éjszakában ő volna az a boldog csodafa, amely érett gyümölcsökkel virágzik.

- Édes, édes feleségem, mindenem, mindenem, életem, üdvösségem, mindenem - dadogta, szinte megbénult szívvel.

Hiszen akkor mindent ért. Azt a sok szeszélyt, s mégis sok gondoskodást.

Az angyal. Öntudatlanul hogy vívódott benne a lány s az anya.

Az első szabad akart lenni, a másik pedig építette a fészket. És milyen nagyon, nagyon jól sikerült minden, amit csinált.

Lám az angyal, még a szeszélye is mind igazi gyümölcsöt terem. Az imént vérig megbántott egy papnét, egy vendéget. S a többiek mind alig-alig várják, hogy körülrajongják és agyonbecézzék. Mert mindannyiuk szívéből volt, hogy végre van valaki, aki jól letörte a szarvát a szűcsmester pökhendi lányának.

Ki merte volna ezt más megtenni, mint a galamb papné!

S Pap Énók oly hő szerelemmel öleli magához s úgy tartja karjain a maga mennyországát, ahogy csak tarthatja egy szerelmes férj a maga dicső kis feleségét, akinek minden szava, minden mozdulata álom és áldás! Áldás!

-&-